

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

FACULTATEA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

**„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC ȘI
POLITICO-ADMINISTRATIV”**

Ediția a XI-a

12 DECEMBRIE 2025

CAHUL 2026

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

FACULTATEA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

**„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC ȘI
POLITICO–ADMINISTRATIV”**

Ediția a XI-a

12 DECEMBRIE 2025

2026

CZU 34+351(082)
R 68

Materialele incluse în prezenta ediție sunt recomandate de către Senatul Universității Tehnice a Moldovei (proces- verbal nr.12 din 31.03.2026).

**„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC
ȘI POLITICO-ADMINISTRATIV”**

**Ediția a XI-a
12 DECEMBRIE 2025**

**Secția Științe juridice și
Științe Politice și Administrative**

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN RM

"Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ", conferință științifică (11; 2025; Cahul). Conferința științifică "Rolul științei reformarea sistemului juridic și politico-administrativ", Ediția a 11-a, 12 decembrie 2025 / comitetul științific: Arseni Alexandru [et al.].

– Cahul: Tehnica-UTM, 2026 – . – ISBN 978-9975-88-121-0.

Secția: Științe juridice și Științe Politice și Administrative. – 2026.
– 104 p. – Antetit.: Universitatea Tehnică a Moldovei, Centrul Universitar "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, Facultatea de Drept și Administrație Publică. – Rez. paral.: lb. rom., engl. – Ref. bibliogr. la sfârșitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-64-665-9. – Text: nemediat.

ISBN 978-9975-88-121-0

© UTM, 2026

ISBN 978-9975-64-665-9 (Ediția a 11-a)

COMITETUL ȘTIINTIFIC:

1. **Arseni Alexandru**, dr. hab., profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
2. **Cojocar Radion**, dr., profesor universitar; Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne.
3. **Juc Victor**, dr. hab., profesor cercetător, Institutului Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM.
4. **Hegheș Nicoleta-Elena**, dr., profesor universitar; Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București; cercetător științific gr. II cadrul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.
5. **Franguloiu Simona**, dr., lector universitar; Universitatea Transilvania Brașov, cercetător științific asociat Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, formator Institutul Național al Magistraturii.
6. **Odinokaia Ina**, dr. hab, conferențiar universitar; Universitatea de Stat „Alecu Russo”, din Bălți.
7. **Mihalache Iurie**, dr. hab, conferențiar universitar; Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere".
8. **Vizdoga Tatiana**, dr., conferențiar universitar; Universitatea de Stat din Moldova.
9. **Jitariuc Vitalie**, dr., conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.
10. **Saitarî Natalia**, dr., conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.
11. **Rusandu Ivan**, dr., conferențiar cercetător, Institutului Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM.
12. **Stoian Maria-Georgeta**, Expert criminalist, Secretar general al Asociației Criminaliștilor din România, Facultatea de Drept, Universitatea “Titu Maiorescu”, București.
13. **Grecu Ion**, dr., lector universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.
14. **Calendari Dumitru**, dr., lector universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.
15. **Bercu Oleg**, dr., lector univ., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.

COMITETUL ORGANIZATORIC:

Bercu Oleg, dr., lector univ., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Saitarî Natalia, dr., conf. univ., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Calendari Dumitru, dr., lector univ., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Ciudin Oxana, asist. univ., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

CUPRINS

ATELIERUL ȘTIINȚE JURIDICE

Oleg APĂRECE , <i>Importanța aplicării corecte a legii penale în timp și în spațiu pentru asigurarea predictibilității și echității sistemului penal</i>	6
Oxana CIUDIN , <i>Particularități ale prezentării pentru recunoaștere a animalelor</i>	9
Sergiu BODLEV, Paula BODLEV , <i>Opțiunea succesorală în legislația română și moldovenească: studiu comparat privind efectele juridice și patrimoniale</i>	13
Mariana BORDIAN , <i>Unele aspecte ale rezoluțiunii contractelor civile</i>	18
Olesea BLAȘCU , <i>Fundamentele psihologice ale efectuării cercetării la fața locului</i>	26
BRIA Iulia , <i>Procedee și metode criminalistice de prevenire a erorilor de urmărire penală</i>	30
Vitalie JITARIUC, Irina TODOS, Svetlana BÎRLEA , <i>Consiliere profesională dezvoltativă: de la paradigma directiv-diagnostică la activizarea potențialului decizional al optantului</i>	35
Dumitru CALENDARI , <i>Termenul de declarare a apelului și repunerea în termen a apelului în procesul penal</i>	41
Alexandru ARSENI , <i>Puterea de stat formă instituționalizată a suveranității naționale</i>	47
Gheorghe RENIȚĂ , <i>Respectarea principiului prezumției de nevinovăție în contextul întreruperii prescripției tragerii la răspundere penală</i>	52
Daniel CRISTEA , <i>Garanții de protecție a dreptului la viața privată în cadrul controlului judiciar al urmăririi penale</i>	59
Ion GRECU , <i>Contractul de împrumut în noua reglementare a legislației civile</i>	65
Nicolae BALAN, Dumitru CALENDARI , <i>Hotărârea judecătorească: mijloc de îndeplinire a justiției</i>	70

ATELIERUL ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Aliona CORCENCO , <i>Răspunderea parlamentarilor în Republica Moldova: între imunitate constituțională și responsabilitate juridică.....</i>	76
Oleg BERCU , <i>Efecte tranzitorii ale amalgamării voluntare asupra capacității administrative a colectivităților teritoriale locale: studiu de caz Republica Moldova.....</i>	85
Natalia SAITARLÎ , <i>Modificări legislative privind violența împotriva femeilor și violența în familie: jurisprudență relevantă și lacune în practica judiciară.....</i>	95
Adriana PALADI, Irina BARBÎROȘ, Irina BUNESCU , <i>Aspectele etico-juridice ale deținuților cu dizabilități mintale în sistemul penitenciar: între responsabilitate juridică și intervenție clinică bazată pe dovezi.....</i>	102

IMPORTANȚA APLICĂRII CORECTE A LEGII PENALE ÎN TIMP ȘI ÎN SPAȚIU PENTRU ASIGURAREA PREDICTIBILITĂȚII ȘI ECHITĂȚII SISTEMULUI PENAL

THE IMPORTANCE OF THE CORRECT APPLICATION OF CRIMINAL LAW IN TIME AND SPACE FOR ENSURING PREDICTABILITY AND EQUITY OF THE PENAL SYSTEM

Oleg APĂRECE, asist. univ., drd.,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Facultatea de Drept și Administrație Publică,

Catedra Drept

E-mail: olegaparece01@gmail.com

ORCID ID: [0000-0003-4127-9602](https://orcid.org/0000-0003-4127-9602)

Rezumat: *Articolul analizează principiile fundamentale care guvernează aplicarea legii penale în timp și în spațiu, evidențiind importanța acestora pentru realizarea unui sistem de justiție echitabil și previzibil. Studiul demonstrează că respectarea riguroasă a normelor privind aplicarea legii penale în timp și în spațiu constituie o garanție esențială a drepturilor fundamentale ale persoanei și un pilon al statului de drept.*

Cuvinte-cheie: *lege penală, aplicare în timp, aplicare în spațiu, neretroactivitate, teritorialitate, principii fundamentale*

Abstract: *The article analyzes the fundamental principles governing the application of criminal law in time and space, highlighting their importance for ensuring a fair and predictable system of justice. The study demonstrates that the strict observance of the rules concerning the application of criminal law in time and space constitutes an essential guarantee of the individual's fundamental rights and a pillar of the rule of law.*

Keywords: *criminal law, temporal application, spatial application, non-retroactivity, territoriality, fundamental principles*

Introducere:

Aplicarea legii penale în timp și în spațiu constituie o problemă fundamentală a dreptului penal, aflată la intersecția dintre teoria generală a dreptului, protecția drepturilor omului și eficiența sistemului de justiție penală. Aceste principii nu reprezintă simple construcții juridice abstracte, ci mecanisme esențiale care asigură predictibilitatea normei penale, securitatea juridică și echilibrul între interesele societății și drepturile individuale ale persoanei.

Prin aplicarea legii se înțelege îndeplinirea prevederilor unei legi, executarea acestor prevederi. Legea penală, ca orice lege, are eficiență juridică, respectiv obligativitate din momentul intrării sale în vigoare. De la această dată curge obligativitatea aplicabilității legii, sub constrângerea sancțiunilor specifice.¹

În contextul globalizării infracționalității și al intensificării mobilității transfrontaliere, înțelegerea corectă și aplicarea consecventă a acestor principii dobândesc o importanță sporită. Complexitatea relațiilor sociale contemporane, diversitatea sistemelor juridice naționale și necesitatea

¹ Bică G., Griga I., Paraschiv G., ș.a Drept penal. Partea generală. București, Editura Fundației România de mâine, 2007, p.38.

cooperării internaționale în combaterea criminalității generează situații în care determinarea legii aplicabile devine o chestiune de maximă importanță practică.

Aplicarea legii penale în timp:

Legiuitorul național a instituit o normă generală privind aplicarea legii penale în timp, consacrată prin dispozițiile art. 8 CP RM, care stipulează: „Caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare la momentul săvârșirii faptei”. Această prevedere consacră principiul *tempus regit actum*, conform căruia legea penală devine operantă exclusiv după intrarea sa în vigoare și produce efecte juridice numai în raport cu faptele comise ulterior acestui moment. Astfel, se asigură predictibilitatea normei penale și se protejează cetățeanul împotriva aplicării retroactive a dispozițiilor incriminatoare sau a celor care agravează regimul sancționator.

Aplicarea legii penale în timp în teoria dreptului penal ocupă un loc important datorită faptului că legiile penale cuprind dispoziții incriminatoare și sancționatoare ce au o durată în timp limitată, fiind cunoscut faptul că există o succesiune de legi penale. Faptele penale se săvârșesc într-un anumit moment și se judecă sub imperiul aceleiași legi penale aflată în vigoare, alte fapte penale se săvârșesc în timp ce o lege penală este în vigoare dar se judecă sub o altă lege penală.¹

Principiul neretroactivității legii penale reprezintă una dintre cele mai importante garanții ale statului de drept, fiind consacrat atât în constituțiile naționale, cât și în instrumentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Conform acestui principiu, legea penală nu poate fi aplicată faptelor săvârșite anterior intrării ei în vigoare, asigurând astfel predictibilitatea normei juridice și protejând cetățeanul împotriva arbitrarului statal.

Normele de drept penal, din momentul intrării lor în vigoare, se adresează destinatarilor legii penale, adică tuturor cetățenilor și persoanelor juridice care trebuie să-și adapteze conduita la exigențele acesteia, deci să nu le încalce.²

Fundamentul acestui principiu rezidă în necesitatea ca persoana să cunoască, în momentul acțiunii sale, caracterul ilicit al conduitei și consecințele juridice ale acesteia. Aplicarea retroactivă a legii penale ar echivala cu sancționarea unei persoane pentru o faptă care, în momentul săvârșirii, nu era interzisă sau era sancționată mai blând, ceea ce contravine principiilor fundamentale ale dreptății și securității juridice.

Rigoarea principiului neretroactivității cunoaște o excepție fundamentală, consacrată universal: legea penală mai favorabilă se aplică retroactiv. Această excepție se justifică prin considerente de umanitate și echitate, întrucât aplicarea legii noi, mai blânde, nu prejudiciază persoana condamnată, ci, dimpotrivă, îi acordă un tratament mai favorabil.

Determinarea legii mai favorabile impune o analiză comprehensivă a întregului ansamblu normativ, nu doar a cuantumului pedepsei. Astfel, instanța judecătorească trebuie să evalueze toate elementele relevante: limitele de pedeapsă, modalitățile de individualizare, posibilitățile de suspendare a executării pedepsei, termenele de prescripție, condițiile de acordare a liberării condiționate și alte aspecte care influențează situația juridică a persoanei condamnate.

Aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile nu se limitează la situațiile în care hotărârea de condamnare a devenit definitivă. Chiar și în cursul judecății, dacă intervine o modificare legislativă favorabilă, instanța are obligația de a aplica legea nouă. Această soluție reflectă prioritatea acordată protecției drepturilor persoanei în raport cu considerentele de autoritate a lucrului judecat.

¹ Moldovan A.T. Drept penal. Partea generală. București, Editura Era, 2006, p.24

² Dima T. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a, revăzută și adăugită în conformitate cu noul Cod penal. București, Editura Hamangiu, 2014, p.57

Aplicarea legii penale în spațiu:

Problemele privitoare la aplicarea legii penale în spațiu, ca și dispozițiile legale prin care acestea sunt reglementate, pot fi grupate în trei categorii: cele privitoare la aplicarea legii penale în raport cu infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării, cele privitoare la aplicarea legii penale în raport cu infracțiunile săvârșite în afara teritoriului țării și problemele cooperării, internaționale în lupta împotriva criminalității.¹

Modalitatea de aplicare a legii penale în spațiu reprezintă o operațiune mult mai complexă, deoarece este necesar să se țină cont de următoarele condiții:

Principiul teritorialității - principiul teritorialității constituie regula fundamentală în materia aplicării legii penale în spațiu, exprimând suveranitatea statului în domeniul justiției penale. Conform acestui principiu, legea penală a unui stat se aplică tuturor infracțiunilor săvârșite pe teritoriul său, indiferent de naționalitatea autorului sau a victimei.

Fundamentarea principiului teritorialității rezidă în conceptul de suveranitate statală: statul exercită puterea sa de coerciție pe propriul teritoriu și are dreptul – dar și obligația – de a menține ordinea publică și de a proteja valorile sociale fundamentale împotriva oricăror atingeri, indiferent de originea autorilor acestora

Principiul personalității - principiul personalității active presupune aplicarea legii penale naționale cetățenilor săi care săvârșesc infracțiuni în străinătate. Justificarea acestui principiu rezidă în legătura de cetățenie, care creează obligații permanente față de stat, inclusiv cea de a respecta legea penală, indiferent de locul aflării persoanei. Aplicarea acestui principiu este însă limitată de anumite condiții: de regulă, se cere ca fapta să fie incriminată și în statul pe al cărui teritoriu a fost săvârșită și ca persoana să nu fi fost definitiv judecată în străinătate.

Aplicarea legii penale în cazul infracțiunilor comise în apele teritoriale și în spațiul aerian al Republicii Moldova - persoana care a săvârșit o infracțiune pe o navă maritimă sau aeriană, înregistrată într-un port sau aeroport al Republicii Moldova și aflată în afara spațiului acvatic sau aerian al Republicii Moldova, poate fi supusă răspunderii penale în conformitate cu prezentul cod dacă în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu se dispune altfel.

Aplicarea legii penale în cazul infracțiunilor comise la bordul unei nave militare maritime sau aeriene aparținând Republicii Moldova – în acest caz nu contează locul de aflare al navei sau aeronavei militare, infracțiunea va deveni incidentă legii penale a RM.

Excepție de la aplicarea legii penale în spațiu - sub incidența legii penale nu cad infracțiunile săvârșite de reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau de alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a Republicii Moldova -alin. (4) art.11 CP RM.

Principiile de aplicare a legii penale în spațiu stabilesc legea aplicabilă atunci când, cu privire la același raport juridic penal de conflict, sunt incidente legile mai multor state.²

Concluzii:

Aplicarea legii penale în timp și în spațiu nu constituie o simplă problemă tehnică de drept, ci o chestiune fundamentală care angajează esența statului de drept și a protecției drepturilor omului. Aplicării corectă a legii penale în timp și în spațiu contribuie la garantarea drepturilor fundamentale

¹ Lefterache L. V. Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II. Ediția a II- a, revăzută și adăugită. București, Editura Eniversul Juridic, 2010, p.103

² Lefterache L. V. Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II. Ediția a II- a, revăzută și adăugită. București, Editura Eniversul Juridic, 2010, p.99

ale persoanei, asigurarea predictibilității normei penale, eficientizarea activității sistemului de justiție și consolidarea cooperării internaționale în combaterea criminalității. Totodată erorile în aplicarea legii penale din perspectivă temporală sau spațială pot genera consecințe grave, de la condamnări nejustificate până la impunitatea infractorilor.

Provocările contemporane, globalizarea infracționalității, revoluția digitală, intensificarea mobilității transfrontaliere, impun adaptarea principiilor clasice și dezvoltarea unor mecanisme noi de cooperare judiciară internațională. Procesul de armonizare a legislațiilor penale și consolidarea standardelor internaționale în materia drepturilor omului contribuie la crearea unui spațiu juridic mai coerent și mai eficient în combaterea criminalității transnaționale.

Respectarea riguroasă a principiilor aplicării legii penale în timp și în spațiu constituie nu doar o exigență tehnică a practicii judiciare, ci o dimensiune esențială a statului de drept, asigurând echilibrul între protecția socială și respectarea demnității umane, între eficiența represiei penale și garantarea drepturilor fundamentale ale persoanei

Referințele bibliografice:

1. Bică G., Griga I., Paraschiv G., ș.a Drept penal. Partea generală. București, Editura Fundației România de mâine, 2007, 340p. ISBN 978-973-725-941-7.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
3. Dima T. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a, revăzută și adăugită în conformitate cu noul Cod penal. București, Editura Hamangiu, 2014, 821p. ISBN 978-606-678-970-7.
4. Lefterache L. V. Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II. Ediția a II- a, revăzută și adăugită. București, Editura Eniversul Juridic, 2010, 633p. ISBN 978-973-127-362-4.
5. Moldovan A.T. Drept penal. Partea generală. București, Editura Era, 2006, 213p. ISBN 973-8153-96-4.
6. Streteanu F., Nițu D. Drept penal. Partea generală. Vol. I. București, Editura Universul juridic, 2014, 520p. ISBN 978-606673-522-3.

PARTICULARITĂȚI ALE PREZENTĂRII PENTRU RECUNOAȘTERE A ANIMALELOR

PARTICULAR FEATURES OF THE PRESENTATION FOR IDENTIFICATION OF ANIMALS

Oxana CIUDIN, assist. univ., drd.,
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
E-mail: ciudin.oxana@usc.md
ORCID ID: 0000-0002-5990-478X

Rezumat: *În prezentul demers se examinează reglementarea procedurii de prezentare pentru recunoaștere a animalelor în conformitate cu legislația Republicii Moldova, evidențiind particularitățile teoretice și practice ale acesteia în contextul actualei jurisprudențe. Sunt analizate*

aspectele tactico-criminalistice ale activității de identificare a animalelor ca mijloc probator, cu accent pe dificultățile întâmpinate în aplicarea normelor procesual-penale existente. Pe baza evaluării practicii judiciare și a lacunelor normative constatate, se argumentează necesitatea modificării cadrului legal în vederea asigurării eficienței și legalității acestei activități procesuale.

Cuvinte-cheie: *criminalistică, tactică criminalistică, prezentare pentru recunoaștere, recunoașterea animalelor, acțiuni procesual-penale*

Abstract: *The present study examines the legal regulation governing the procedure of presenting animals for identification under the legislation of the Republic of Moldova, highlighting its theoretical and practical particularities within the framework of contemporary judicial practice. The paper analyzes the tactical and forensic aspects of the identification of animals as a means of evidence, with particular emphasis on the difficulties encountered in the application of the existing criminal procedural norms. Based on an assessment of judicial practice and the identified normative gaps, the necessity of amending the legal framework is substantiated in order to ensure the efficiency and lawfulness of this procedural activity.*

Keywords: *forensic science; forensic tactics; presentation for identification; identification of animals; criminal procedural actions*

Determinarea completă a circumstanțelor unei fapte penale, a modalității de săvârșire și a persoanelor implicate impune desfășurarea operativă și temeinică, cu respectarea exigențelor tactice, a activităților de urmărire penală prevăzute de lege, în scopul administrării probelor, identificării și tragerii la răspundere a făptuitorului¹.

Prezentarea pentru recunoaștere constituie una dintre cele mai frecvent utilizate acțiuni procesual-penale, prin intermediul căreia se stabilește identitatea dintre un obiect, o persoană sau un cadavru și imaginea păstrată în memoria persoanei chemate să recunoască – martor, victimă, bănuț ori învinuit. Cu toate acestea, rezultatele acestei acțiuni procesuale sunt adesea contestate de participanții la procesul penal², inclusiv din cauza reglementării insuficient de clare, în art. 116–117 Cod de procedură penală al Republicii Moldova³, a aspectelor referitoare la prezentarea spre recunoaștere cum ar fi, de exemplu, animalele.

Potrivit art. 116–117 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, organul de urmărire penală poate prezenta pentru recunoaștere o persoană sau un obiect martorului, victimei, bănuțului ori învinuitului. Totuși, legislația procesual-penală nu definește noțiunea de „obiect”.

În dicționarul explicativ al limbii române termenul „obiect” este interpretat ca „corp solid, de obicei prelucrat, care are o anumită întrebuințare”, „element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului”,⁴ dar termenul de animal „ființă organizată, uni- sau

¹ Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2025, p. 695; Jitariuc V. Prezentarea spre recunoaștere – procedeu probatoriu și varietate a identificării criminalistice. În: Revista Dreptul, nr. 3. București, 2024, pp. 124-125.

² Татьяна Л. Г. Дискуссионные вопросы предъявления для опознания // Юридический вестник Самарского университета. 2017. Т. 3. № 4, с. 169.

³ Cod Procedură Penală al Republicii Moldova. Legea RM nr. 122 din 14-03-2003. În Monitorul Oficial Nr. 248-251, din 05-11-2013. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150268&lang=ro#

⁴ Dicționar explicativ al Limbii Române. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/obiect/sinteza>

pluricelulară, înzestrată cu facultatea de a simți și de a se mișca”, „ființă organizată, înzestrată cu facultatea de a simți și de a se mișca; făptură, vietate, viețuitoare”¹.

Conform art. 458 al.1 din Codul civil al Republicii Moldova „animalele nu sunt lucruri. Ele sunt ocrotite prin legi speciale”², animalelor li se aplică regulile generale privind bunurile, în măsura în care legea nu prevede altfel, nefiind admis un tratament crud față de acestea, contrar principiilor umanității. Astfel, legiuitorul nu încadrează animalele în categoria obiectelor, ci le recunoaște ca bunuri animate, supuse anumitor restricții referitoare la modul de tratare a lor.

În ceea ce privește experiența altor state în soluționarea problemei posibilității prezentării pentru recunoaștere a animalelor, menționăm că art. 229 din Codul de procedură penală al Republicii Kazahstan³, prevede că martorului, victimei sau bănuțului îi poate fi prezentată pentru recunoaștere o persoană sau un obiect. În acest sens, autorul T. A. Hanov subliniază că o asemenea formulare a normei nu reglementează explicit posibilitatea prezentării pentru recunoaștere a animalelor; cu toate acestea, autorul admite efectuarea unei astfel de acțiuni procesuale, ghidându-se după dispozițiile generale ale art. 229 CPP al Republicii Kazahstan, cu luarea în considerare a specificului prezentării pentru recunoaștere a unor asemenea obiecte⁴.

În Republica Belarus, art. 223 din Codul de procedură penală⁵ prevede posibilitatea prezentării pentru recunoaștere a unei persoane sau a unui obiect, precum și a cadavrelor și a animalelor. Totodată, legiuitorul belarus nu extinde asupra recunoașterii animalelor cerința de a le prezenta într-un grup de animale similare, cu un număr total de cel puțin trei exemplare (alin. 5 art. 224).

În Federația Rusă, unii autori⁶ subliniază că problema prezentării pentru recunoaștere a animalelor, în conformitate cu art. 193 Codul de procedură penală al Federației Ruse⁷, rămâne una discutabilă, admitând totuși posibilitatea efectuării unei asemenea acțiuni procesuale. Aceștia evidențiază, însă, dificultățile legate de recunoașterea animalelor exotice sau rare (de exemplu, nurca) și de organizarea procedurală a acesteia (cum ar fi aducerea altor animale, pe lângă cel supus recunoașterii, întrucât, în opinia lor, întemeiată pe interpretarea normei menționate anterior, obiectul recunoașterii trebuie prezentat într-un grup de animale similare).

Trebuie menționat că, pe parcursul perioadei de căutare, animalele se pot modifica semnificativ (de exemplu, pot crește), ceea ce poate îngreuna recunoașterea lor de către persoana chemată să le identifice. Alți autori răspund afirmativ la întrebarea privind posibilitatea recunoașterii animalelor în conformitate cu legislația rusă și subliniază că, în practica judiciară, apare cel mai frecvent necesitatea prezentării pentru recunoaștere a animalelor domestice sustrate (vacii, oi, capre, cai etc.), a câinilor și pisicilor de rasă, precum și a cadavrelor de animale, a părților neprelucrate ale acestora (cap, coarne, piele etc.)⁸.

¹ Dictionar explicativ al Limbii Române. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/animal/definitii>

² Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002. În Monitorul Oficial Nr. 66-75 din 01.03.2019. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150105&lang=ro#

³ Codul de procedură penală a Republicii Kazahstan. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>

⁴ Ханов Т. А. Особенности подготовительных действий при предъявлении для опознания животного по делам о кражах скота // Закон и правопорядок в третьем тысячелетии : материалы Междунар. науч.-практ. конф. / Калининград-ский филиал Санкт-Петербургского университета МВД России. Калининград, 2017, с. 180–181.

⁵ Codul de procedură penală al Republicii Belarus. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=HK9900295>

⁶ Татьяна Л. Г. О.р. cit., p. 171.

⁷ Codul de procedură penală al Federației Ruse. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/

⁸ Матвейчев Ю. А. Объекты и цель предъявления для опознания: дискуссионные вопросы в уголовном процессе и криминалистике // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D, Экономические и

În plus, în cazul prezentării pentru recunoaștere a animalelor, unii autorii¹ propun implicarea unui specialist pentru interpretarea comportamentului animalului față de persoana chemată să îl recunoască și a reacției acestuia, în special în situațiile în care, de exemplu, proprietarul, după o perioadă îndelungată, întâmpină dificultăți în a identifica animalul, întrucât caracteristicile acestuia s-au putut modifica semnificativ. Totuși, identificarea unui asemenea specialist se dovedește a fi o sarcină dificilă, iar concluzia acestuia, în contextul recunoașterii, ar reprezenta, în fapt, o concluzie de specialitate, în timp ce acțiunea procesuală propriu-zisă a „recunoașterii” constă în identificarea obiectului de către persoana chemată să îl recunoască. În activitatea practică, recunoașterea animalelor este realizată, în principal, în cauzele legate de furtul acestora, de cauzarea de vătămări animalelor sau de incidente produse de către animale.

Concluzii

Analiza efectuată evidențiază existența unor lacune legislative semnificative în Codul de procedură penală al Republicii Moldova (art. 116–117), care nu oferă o definiție a „obiectului” supus recunoașterii, generând astfel incertitudine juridică în privința includerii animalelor în această categorie, în pofida necesității practice evidente. Studiul comparativ al legislațiilor altor state relevă soluții variate: Republica Belarus reglementează expres prezentarea pentru recunoaștere a animalelor, Republica Kazahstan admite indirect această procedură prin interpretarea normelor generale, iar Federația Rusă o consideră controversată, dar acceptată în practică.

În plan probatoriu, identificarea animalelor este adesea indispensabilă în cauze ce privesc furtul, vătămarea sau atacurile produse de animale, însă se confruntă cu dificultăți legate de modificările naturale ale acestora (creștere, schimbarea aspectului) și de lipsa unor proceduri standardizate, inclusiv a specialiștilor capabili să interpreteze comportamentul animalului. În consecință, pentru a asigura securitatea probatorie și respectarea principiilor legalității și tacticii criminalistice, se impune completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova cu prevederi exprese privind prezentarea pentru recunoaștere a animalelor, adaptate specificului acestei activități procesual-penale.

Referințele bibliografice:

1. Cod Procedură Penală al Republicii Moldova. Legea RM nr. 122 din 14-03-2003. În Monitorul Oficial Nr. 248-251, din 05-11-2013. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150268&lang=ro#
2. Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002. În Monitorul Oficial Nr. 66-75 din 01.03.2019. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150105&lang=ro#
3. Codul de procedură penală a Republicii Cazakstan. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>
4. Codul de procedură penală al Republicii Belarus. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=HK9900295>
5. Codul de procedură penală al Federației Ruse. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/
6. Dicționar explicativ al Limbii Române. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/obiect/sinteza>

юридические науки. 2017. № 14, с. 165; Руководство для следователей / под ред. В. В. Мозякова. М. : Экзамен, 2015, с. 221.

¹ Ibidem, p. 165; Татьяна Л. Г. О.р. Cit., p. 171.

7. Dicționar explicativ al Limbii Române. [online], [citat 01.09.2025]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/animal/definitii>
8. Jitariuc V. Prezentarea spre recunoaștere – procedeu probatoriu și varietate a identificării criminalistice. În: Revista Dreptul, nr. 3. București, 2024.
9. Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2025.
10. Матвейчев Ю. А. Объекты и цель предъявления для опознания: дискуссионные вопросы в уголовном процессе и криминалистике // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D, Экономические и юридические науки. 2017. № 14.
11. Руководство для следователей / под ред. В. В. Мозякова. М. : Экзамен, 2015.
12. Татьяна Л. Г. Дискуссионные вопросы предъявления для опознания // Юридический вестник Самарского университета. 2017. Т. 3. № 4.
13. Ханов Т. А. Особенности подготовительных действий при предъявлении для опознания животного по делам о кражах скота // Закон и правопорядок в третьем тысячелетии : материалы Междунар. науч.-практ. конф. / Калининград-ский филиал Санкт-Петербургского университета МВД России. Калининград, 2017.

OPȚIUNEA SUCCESORALĂ ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNĂ ȘI MOLDOVENEASCĂ: STUDIU COMPARAT PRIVIND EFECTELE JURIDICE ȘI PATRIMONIALE

SUCCESSION OPTION IN ROMANIAN AND MOLDOVAN LEGISLATION: A COMPARATIVE STUDY ON LEGAL AND PATRIMONIAL EFFECTS

Sergiu BODLEV, dr., lector univ.,

Facultatea de Drept și Administrație Publică,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,

E-mail: sergiu.bodlev@fdap.usch.md

ORCID ID: 0000-0002-9903-8732

Paula BODLEV, masterand,

Facultatea de Drept și Științe Administrative

Universitatea „Dunărea de Jos,” din Galați,

E-mail: paula.s.bodlev@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-2400-7745

Rezumat: *Articolul realizează o analiză comparativă a regimului juridic al acceptării și renunțării la moștenire în dreptul civil al României și al Republicii Moldova, evidențiind asemănările generate de tradiția juridică comună, precum și diferențele determinate de evoluțiile legislative distincte. Sunt examinate condițiile de formă și termenele pentru exercitarea opțiunii succesoriale, precum și criteriile care disting acceptarea expresă de cea tacită în cele două sisteme de drept. Lucrarea explorează, totodată, efectele juridice și patrimoniale ale renunțării la moștenire, transmiterea dreptului de opțiune către descendenți și particularitățile privind posibilitatea revocării renunțării. Analiza oferă o perspectivă comparată utilă practicienilor și cercetătorilor, contribuind la înțelegerea convergențelor și divergențelor dintre cele două regimuri succesoriale și*

la aplicarea eficientă a normelor în context transfrontalier.

Cuvinte-cheie: *opțiune succesorală, acceptarea, renunțarea, drept succesoral comparat*

Abstract: *This article provides a comparative analysis of the legal regime governing the acceptance and renunciation of inheritance under Romanian and Moldovan civil law, highlighting both the similarities arising from their shared legal tradition and the differences resulting from distinct legislative developments. The study examines the formal requirements and time limits for exercising the right of succession, as well as the criteria distinguishing express acceptance from tacit acceptance in the two legal systems. It also explores the legal and patrimonial effects of renouncing an inheritance, the transmission of the right of option to descendants, and the specific features concerning the possibility of revoking a renunciation. The analysis offers a comparative perspective of practical relevance to legal practitioners and researchers alike, contributing to a clearer understanding of the convergences and divergences between the two succession regimes and to the effective application of the relevant rules in a cross-border context.*

Keywords: *succession option, acceptance, renunciation, comparative succession law*

Opțiunea succesorală reprezintă una dintre instituțiile fundamentale ale dreptului succesoral, având un rol determinant în configurarea raporturilor juridice născute ca urmare a decesului unei persoane. Prin intermediul acesteia, succesibilul este chemat să decidă dacă acceptă sau renunță la moștenire, opțiune care produce efecte juridice și patrimoniale semnificative, atât în ceea ce privește dobândirea drepturilor succesoriale, cât și asumarea obligațiilor ce compun pasivul masei succesoriale.

Importanța opțiunii succesoriale este accentuată în contextul socio-economic actual, caracterizat de diversificarea și complexitatea patrimoniilor, de frecvența succesiunilor cu pasiv semnificativ și de existența tot mai numeroasă a situațiilor cu element de extraneitate. În acest cadru, legiuitorul este chemat să găsească un echilibru între protecția moștenitorului, securitatea circuitului civil și respectarea libertății de voință a succesibilului.

Atât dreptul român, cât și dreptul Republicii Moldova consacră opțiunea succesorală ca un drept subiectiv al succesibilului, însă soluțiile legislative adoptate nu sunt identice. Deși cele două sisteme juridice au o origine comună și împărtășesc principii fundamentale similare, evoluțiile normative recente au condus la apariția unor diferențe notabile în ceea ce privește termenul de exercitare a opțiunii, formalitățile necesare, precum și efectele juridice și patrimoniale ale acceptării sau renunțării la moștenire.

Scopul prezentului articol este de a analiza comparativ regimul juridic al opțiunii succesoriale în legislația română și moldovenească, cu accent pe efectele sale juridice și patrimoniale. Studiul își propune să evidențieze convergențele și divergențele dintre cele două reglementări, să identifice problemele practice generate de acestea și să formuleze observații critice utile atât pentru teorie, cât și pentru practică.

Metodologia utilizată constă în analiza normativă a dispozițiilor Codului civil al României și ale Codului civil al Republicii Moldova, coroborată cu examinarea doctrinei de specialitate și cu raportarea la tendințele jurisprudențiale relevante. Abordarea comparativă permite o înțelegere aprofundată a opțiunii succesoriale ca instrument juridic esențial al transmisiunii patrimoniului succesoral.

Opțiunea succesorală poate fi definită ca dreptul recunoscut succesibilului de a alege între acceptarea și renunțarea la moștenire, drept care se exercită în condițiile și în termenul prevăzut de

lege. Ea presupune o manifestare de voință cu caracter unilateral, prin care succesibilul determină nașterea sau stingerea raportului juridic succesoral în privința sa¹.

Din punct de vedere juridic, actul de opțiune succesorală prezintă mai multe trăsături caracteristice². În primul rând, este un act juridic unilateral, întrucât prin intermediul său succesibilul produce efecte juridice prin acceptarea sau renunțarea la moștenire, astfel manifestându-se voința unei singure persoane. În al doilea rând, actul de opțiune succesorală este voluntar, în sensul că nimeni nu poate fi forțat să accepte moștenirea ce-I este atribuită, conform art. 1016 din C.civ al României. În al treilea rând, actul de acceptare a moștenirii este indivizibil și irevocabil, aceasta reieșind din art. 1101 din C. civ. al României, astfel, sub sancțiunea nulității absolute, opțiunea succesorală este indivizibilă, nefiind posibilă opțiunea de acceptare doar în parte a moștenirii.³

În dreptul civil românesc, opțiunea succesorală se manifestă, în principal, prin acceptarea moștenirii sau prin renunțarea la aceasta. Acceptarea poate fi expresă sau tacită, în timp ce renunțarea presupune, de regulă, îndeplinirea unor cerințe de formă stricte, fiind realizată printr-o declarație formală adresată autorității competente.

În dreptul român, opțiunea succesorală a fost reglementată inițial prin Codul civil de la 1864, care consacra acceptarea pură și simplă ca regulă, cu consecința răspunderii nelimitate a moștenitorului pentru datoriile succesoriale. În acest sens, acceptarea pură și simplă a unei moșteniri reprezenta doar consolidarea dobândirea *ope legis* părții din succesiune ce I s-a cuvenit la data deschiderii moștenirii. Acceptarea sub beneficiu de inventar avea un caracter excepțional și era rar utilizată în practică, din cauza procedurii sale greoaie.

Această concepție tradițională a fost profund modificată odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil în anul 2011. Legiuitorul român a urmărit modernizarea dreptului succesoral și adaptarea acestuia la realitățile economice contemporane, în care riscul unei moșteniri supraîndatorate este frecvent. În acest sens, acceptarea sub beneficiu de inventar a devenit regula, ceea ce a condus la limitarea răspunderii moștenitorului la valoarea activului succesoral⁴.

Totodată, noul Cod civil al României, în art. 1103 a introdus un termen general pentru exercitarea opțiunii succesoriale, respectiv, de 1 an, indiferent dacă moștenitorii sunt cu vocație legală sau testamentară, și a clarificat efectele acceptării și renunțării, contribuind la sporirea securității juridice, predictibilității bunurilor aflate în circuitul civil, și la reducerea litigiilor succesoriale, prin oferirea unui segment de timp în care succesibilul își poate exercita dreptul de a alege în cunoștință de cauză opțiunea. De menționat este și faptul că în reglementarea anterioară termenul de exercitare a opțiunii succesoare era de 6 luni, ce s-a considerat de doctrinari și s-a adevărat și în practică că este insuficient pentru a se face operațiunile juridice de acceptare/renunțare la moștenire⁵.

În Republica Moldova, reglementarea opțiunii succesoriale a cunoscut un proces amplu de reformă, concretizat prin adoptarea noului Cod civil, intrat în vigoare în anul 2019. Această reformă a urmărit alinierea dreptului privat moldovenesc la standardele europene și reformarea concepțiilor de inspirație sovietică.

¹ Deak F., Popescu R., *Tratat de drept succesoral*, Vol. III: Transmisiunea și partajul moștenirii, ediția IV, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p.17.

² Ibidem, p. 32-33.

³ Deak F., Popescu R., *Tratat de drept succesoral*, Vol. III: Transmisiunea și partajul moștenirii, ediția IV, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 32-33.

⁴ Baias Fl. A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I., *Codul civil. Comentariu pe articole*, ediția 3, Ed. C. H. Beck, București, 2021, p. 1326.

⁵ Ibidem, p. 1310.

Codul civil al Republicii Moldova consacră în art. 2389 și art. 2390 dreptul succesibilului de a accepta sau de a renunța la moștenire și stabilește reguli detaliate privind termenul de exercitare a opțiunii în art. 2391, forma declarațiilor în art. 2392 și efectele juridice ale acestora în art. 2400. Deși principiile generale sunt similare celor din dreptul român, soluțiile legislative păstrează anumite particularități, reflectând contextul juridic și social propriu Republicii Moldova. În legislația Republicii Moldova, aferentă subiectului, se statuează în art. 2389 faptul că partiimoniul defunctului trece la moștenitorul îndreptățit sub rezerva dreptului său de a renunța la moștenire¹.

În dreptul român, opțiunea succesorală este reglementată în Cartea a IV-a a Codului civil. Succesibilul dispune de un termen de un an de la data deschiderii moștenirii pentru a-și exercita dreptul de opțiune. Termenul are natura juridică a unui termen de decădere, fiind instituit pentru a evita menținerea unei stări prelungite de incertitudine asupra titularilor drepturilor succesoriale².

Acceptarea moștenirii poate fi expresă sau tacită. Acceptarea tacită rezultă din săvârșirea unor acte care presupun în mod necesar intenția de a accepta, cum ar fi acte de dispoziție asupra bunurilor succesoriale. Acceptarea produce efectul dobândirii calității de moștenitor și atrage aplicarea regulii răspunderii limitate pentru datoriile succesoriale.

Renunțarea la moștenire trebuie să fie expresă și să îmbrace forma unei declarații autentice. Aceasta are caracter irevocabil și produce efectul excluderii definitive a succesibilului din succesiune, cota sa fiind redistribuită potrivit regulilor devoluțiunii succesoriale.

Codul civil al Republicii Moldova reglementează opțiunea succesorală într-un mod la fel de detaliat, consacrând dreptul succesibilului de a accepta sau de a renunța la moștenire într-un termen legal. Reglementarea moldovenească se caracterizează printr-o anumită flexibilitate în privința termenului de opțiune, fiind prevăzute situații în care acesta poate fi prelungit sau repus, în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei³.

Acceptarea moștenirii presupune dobândirea drepturilor succesoriale și asumarea obligațiilor corespunzătoare, iar renunțarea produce efecte similare celor din dreptul român, în sensul excluderii succesibilului din succesiune. Rolul notarului și al instanței este mai accentuat în dreptul moldovenesc, în special în situațiile litigioase sau atipice.

Analiza comparativă relevă o serie de elemente comune, precum recunoașterea opțiunii succesoriale ca drept subiectiv și impunerea unui termen legal pentru exercitarea acesteia. Diferențele apar însă în privința duratei și rigidității termenului, a efectelor patrimoniale ale acceptării și a rolului autorităților implicate în procedura succesorală.

Dreptul român favorizează acceptarea moștenirii prin limitarea răspunderii moștenitorului, în timp ce dreptul moldovenesc adoptă o abordare mai prudentă, lăsând un rol mai amplu instanței în soluționarea situațiilor complexe. Aceste diferențe au implicații practice importante, mai ales în succesiunile cu pasiv semnificativ sau cu element de extraneitate.

De menționat este și faptul că în reglementarea anterioară în legislația românească termenul de exercitare a opțiunii succesoare era de 6 luni, ce s-a considerat de doctrinari și s-a adeverit și în practică că este insuficient pentru a se face operațiunile juridice de acceptare/renunțare la moștenire⁴.

În acest context, în opinia noastră, termenul de renunțare de 3 luni în materia moștenirilor, prevăzut în legislația Republicii Moldova, este unul excesiv de scurt, astfel, nereflectând adevărata

¹ Cod civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, rep. în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019, art.2389, al.2

² Baias Fl. A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I., Codul civil. Comentariu pe articole, ediția 3, Ed. C. H. Beck, București, 2021, p. 1310.

³ Cazac, O., Drept Civil. Moștenirea, Editura Animus, Chișinău, Republica Moldova, 2022, p. 100.

⁴ Baias Fl. A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I., Codul civil. Comentariu pe articole, ediția 3, Ed. C. H. Beck, București, 2021, p. 1310.

voință a succesibilului, în mod special în cazul care moștenirea poate fi în mod vădit disproporționată în ceea ce privește pasivul patrimonial în concurs cu activul.

Este esențial de remarcat că, în materia opțiunii succesoriale, există o diferență conceptuală și funcțională de substanță între reglementarea Republicii Moldova și cea a României. Astfel, potrivit legislației române, termenul de exercitare a opțiunii succesoriale este calificat drept un termen de decădere, a cărui nerespectare atrage pierderea dreptului de a opta, cu consecința pierderii dreptului de a mai pretinde la cota parte care i se cuvenea succesibilului. În schimb, în dreptul succesoral moldovenesc, termenul nu are natura unui termen de decădere propriu-zis, ci reprezintă exclusiv intervalul de timp în care succesibilul are posibilitatea de a-și manifesta voința negativă, respectiv de a renunța la moștenire. În lipsa exercitării exprese a opțiunii de renunțare în termenul legal, cota succesorală ce i se cuvine succesibilului este considerată, ope legis, ca fiind acceptată tacit, ceea ce reflectă o concepție diferită asupra mecanismului opțiunii succesoriale și a efectelor tăcerii juridice a moștenitorului.

Concluzii

Opțiunea succesorală reprezintă un instrument juridic esențial pentru transmiterea patrimoniului succesoral și pentru protecția succesibililor. Analiza comparativă a legislației române și moldovenești evidențiază atât convergențe, cât și diferențe relevante, care influențează semnificativ efectele juridice și patrimoniale ale opțiunii succesoriale.

Studiul confirmă utilitatea unei abordări comparative și evidențiază necesitatea unei armonizări legislative, în special în contextul mobilității crescute a persoanelor și patrimoniilor. Opțiunea succesorală rămâne astfel un domeniu dinamic, aflat la intersecția dintre tradiție și modernizare juridică.

Referințe bibliografice:

1. Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002, republicat în Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.03.2019.
2. Codul Civil al României, legea nr. 287 din 17 iulie 2009.
3. Baias Fl. A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I., *Codul civil. Comentariu pe articole*, ediția 3, Ed. C. H. Beck, București, 2021.
4. Chibac, G., Brumă, S., Robu, O., Chibac, N., *Drept Civil. Contracte și Succesiuni*, Curs Universitar, Ediția a IV-a.
5. Cazac, O., *Drept Civil. Moștenirea*, Editura Animus, Chișinău, Republica Moldova, 2022.
6. Deak F., Popescu R., *Tratat de drept succesoral*, Vol. III: Transmisiunea și partajul moștenirii, ediția IV, Ed. Universul Juridic, București, 2019.
7. Deak F., Popescu R., *Tratat de drept succesoral*, Vol. III: Transmisiunea și partajul moștenirii, ediția IV, Ed. Actami, București, 1999.

UNELE ASPECTE ALE REZOLUȚIUNII CONTRACTELOR CIVILE

SOME ASPECTS OF THE RESOLUTION OF CIVIL CONTRACTS

Mariana BORDIAN, avocat, doctor în drept,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Departamentul Științe Politice și Administrative
E-mail: marianabordian@mail.ru
ORCID ID: 0000000349191314

Rezumat: *Studiul constituie o analiză a temeiurilor legale care oferă părților opțiunea de a desface contractul înainte de survenirea termenului pentru care a fost încheiat și a consecințelor sine-qua-non care vor surveni în favoarea sau defavoarea părților. Rezoluțiunea contractului, în esență, este pentru părți o posibilitate de a stopa efectuarea obligațiilor rezultate din contract și de a renunța la careva drepturi generate de prevederile contractuale. Consecințele încetării înainte de termen ar putea genera prejudiciu, atât pentru una dintre părți, cât și pentru ambele părți contractante. Relevăm anvergura posibilităților părților de estimare a eventualelor circumstanțe care ar influența gradul de răspundere prin prisma includerii sancțiunilor civile în textul contractului.*

Cuvinte-cheie: *interpretare a contractului, încetare anticipată, rezoluțiune, neexecutare corespunzătoare, neexecutare anticipată, prejudiciu*

Abstract: *The study constitutes an analysis of the legal grounds that offer the parties the option to terminate the contract before the expiry of the term for which it was concluded and of the sine-qua-non consequences that will occur in favor or against the parties. Early resolution of the contract, in essence, is an opportunity for the parties to stop performing the obligations resulting from the contract and to waive some rights generated by the contractual provisions. The consequences of early resolution could generate damage, both for the one of the parties and for the both contracting parties. We highlight the scope of the parties' possibilities to estimate the possible circumstances that would influence the degree of liability through the inclusion of civil sanctions in the text of the contract.*

Keywords: *contract interpretation, early resolution, proper non-performance, early non-performance, damage*

Introducere.

În raporturile juridice este importantă stabilitatea și îndeplinirea. La încheierea contractului fiecare parte urmărește anumite avantaje care valorifică, în esență, scopul acestuia. Prin urmare încetarea contractului, de asemenea trebuie să favorizeze beneficii părților, deși, ne convingem, adesea, că părțile întâmpină dificultăți atunci când vor să denunțe un contract. În vederea facilitării și organizării juridice a relațiilor contractuale, legiuitorul a reglementat raporturile contractuale prin constituirea instituțiilor juridice de încheiere, executare și încetare a contractului. Totuși, după cum se mai întâmplă, apar situații de încetare a raporturilor juridice înainte de realizarea lor din diferite considerente.

În prezentul studiu supunem analizei unele aspecte teoretice și practice a rezoluțiunii, inclusiv practica judiciară, precum și consecințele rezultate din aceste acțiuni.

Realizarea celor mai multe necesități ale oamenilor se produc în rezultatul raporturilor contractuale. Recurgând la încheierea unui contract, deseori persoanele nu apreciază valoarea faptului că anume la încheierea contractului trebuie să prevadă și anumite eventuale situații imprevizibile, dar posibile, care ar surveni și ar condiționa încetarea contractului în alt mod decât și-ar fi dorit.

Contractul civil ca instituție și ca mecanism-socio-juridic generat de manifestări de voință congruente din partea a doi sau mai mulți subiecți de drept, având drept scop producerea de efecte juridice, se caracterizează printr-o diversitate de moduri prin care acesta își încetează existența juridică. Modalitatea cea mai simplă, desigur, este încetarea în rezultatul executării contractului în condițiile prevăzute de părți, dar, sunt frecvente cazurile în care un contract civil încetează în alt mod.

Contractul poate înceta, prin una din modalitățile legale, doar în cazul în care a fost încheiat valabil, cu luarea în considerare a tuturor cerințelor legale privind consimțământul, capacitatea părților, obiectul, cauza și, după caz, în mod concret forma contractului încheiat. Finalizarea raporturilor contractuale intervine prin următoarele moduri: 1) încetare care se produce: a) în rezultatul executării, b) în rezultatul expirării termenului, c) la survenirea imposibilității de executare (spre exemplu: pieirea bunului (art. 1279 lit.b) din Codul civil)), și 2) rezoluțiune care se produce: a) prin acordul părților, b) prin denunțare unilaterală, c) în alte cauze prevăzute de lege sau de contract. Spre exemplu, conform prevederilor art.1279 din Codul civil, *locatiunea încetează: la expirarea termenului, în cazul pieirii bunului închiriat, în alte cazuri prevăzute de lege sau de contract.*

Rezultate și discuții.

Subiectul investigat în prezentul articol îl constituie, în special, și modalitățile de încetare anticipată a contractului, altele decât nulitatea sau din motivul expirării termenului contractului, îndeplinirea obligațiunilor asumate. Astfel, nulitatea este o sancțiune de drept civil care lipsește actul juridic de efectele sale atunci când acesta a fost încheiat cu încălcarea dispozițiilor legale. Nulitatea nu este o modalitate de încetare a contractului, dar este o sancțiune de drept civil care intervine în situația în care un contract nu comportă condițiile legale de validitate la momentul încheierii sale, astfel, lipsindu-l, total sau parțial, de efecte juridice, aceasta fiind un garant pentru stabilitatea raporturilor private.

Modalitatea de încetare a contractelor și consecințele acesteia permanent au constituit subiect de discuție în mediu juridic academic și în doctrină, elaborându-se diverse concepte, atitudini, păreri, în special cu referire la normele legale de reziliere, revocare și rezoluțiune prevăzute în Codul civil până la modificările din 01 martie 2019, precum și practica judiciară în acest sens.

După operarea modificărilor în Codul civil anumite aspecte au devenit mai clare și mai puțin controversate și ambigui în aplicare, cu toate acestea se mențin, totuși, incerte anumite condiții referitoare la dimensiunile dreptului părții îndreptățite de a cere rezoluțiunea fără motive și la conținutul și mărimea despăgubirilor pe cale de consecință.

Astfel, un temei legal de încetare a contractului prin intermediul manifestării de voință a uneia dintre părți se poate realiza în cazurile prevăzute în mod expres de lege¹.

Legislația civilă prevede modalitățile de încetare a contractului: rezoluțiunea și denunțarea unilaterală. Acestea operează de drept, doar în cazurile în care contractul nu a fost anulat și nici nu se constată temeiuri de nulitate absolută a acestuia. Un contract se prezumă a fi valid până la momentul declarării pe cale judecătorească a nulității contractului.

¹ Pop L., I.-F. Popa, S.-I. Vidu, *Curs de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 118.

În literatura juridică, rezoluțiunea contractului înainte de termen mai este denumită și încetare anticipată, desfacere anticipată¹ sau rezoluțiune anticipată. Prin urmare nu trebuie să confundăm rezoluțiunea anticipată de neexecutarea anticipată, ultima fiind un temei de rezoluțiune a contractului înainte de termenul scadenței, acordat creditorului obligației, iar rezoluțiunea anticipată, manifestată prin denunțare, notificare, preaviz de rezoluțiune unilaterală este un drept acordat ambelor părți, atât creditorului, cât și debitorului.

Savantul Liviu Pop precizează că încetarea contractului trebuie, în principiu, să fie o operațiune juridică simetrică încheierii acestuia, adică este nevoie ca atât încheierea, cât și încetarea contractului să se realizeze prin acordul părților². Raționamentul este dictat de metoda dispozitivă a formării raporturilor juridice civile și de principiul egalității părților în fața legii conturat cu echilibrul permisiv al normelor legale.

Eminentul cercetător Octavian Cazac menționează că atitudinea unui sistem de drept privat față de instituția rezoluțiunii reflectă atitudinea lui față de forța obligatorie a contractului – cu cât mai ușor este de a rezolvi prin notificare un raport contractual existent, cu atât este diminuat principiul *pacta sunt servanda*. Codul civil modernizat la 1 martie 2019, continuă tradiția de a reglementa echilibrat rezoluțiunea raportului contractual³.

Raționamentul expus rezultă din dispoziția art.918 din Codul civil potrivit căreia *Creditorul are dreptul la rezoluțiune înainte de scadența obligației contractuale dacă debitorul a declarat că nu va executa obligația sau pe altă cale este clar că nu o va executa, cu condiția, în toate cazurile, că neexecutarea ar fi fost esențială*.

Ipoteza se conține și în prevederile art.626 alin.(2) din Codul civil care stipulează că *clauza prin care se interzice sau se limitează cesiunea unei creanțe nu afectează cesibilitatea ei*. Conform art.626 alin. (5), *dispozițiile alin. (2) nu limitează răspunderea cedentului față de debitor pentru încălcarea interdicției sau limitării de a cesiona creanța. Cu toate acestea, debitorul nu are dreptul de a recurge la rezoluțiunea contractului din care rezultă creanța cesionată pe temeiul încălcării clauzei prevăzute la alin.(2)*. Dreptul la rezoluțiune anticipată poate fi exercitat doar în condițiile prevăzute de lege sau de acordul părților prevăzut în contract. Astfel, spre exemplu, în conformitate cu prevederile art.680 alin.(5) din Codul civil *Rezoluțiunea asigurării produce efecte față de creditorul garantat doar după expirarea termenului de 2 luni după ce i s-a expediat informația despre declarația de rezoluțiune a asigurării. Această dispoziție nu se aplică dacă creditorul garantat și-a dat consimțământul la rezoluțiune*. Legiuitorul a considerat necesar a stipula, pentru anumite situații, prevederi de protecție împotriva unui eventual abuz din partea celui îndreptățit a cere rezoluțiunea, astfel că în conformitate cu prevederile art.680 alin.(7) din Codul civil *Dacă asiguratul exercită un drept de rezoluțiune a asigurării, declarația de rezoluțiune nu produce efecte juridice atât timp cât asiguratul..... . Creditorul garantat nu poate refuza să dea consimțământul fără motiv întemeiat*.

Instituția rezoluțiunii pentru neexecutare este reglementată de Codul civil și apare în următoarele situații: rezoluțiunea pentru neexecutare (art.915) care survine în cazurile: neexecutării esențiale (art. 916); neexecutării după acordarea termenului suplimentar pentru executare (art. 917); neexecutării anticipate (art. 918); lipsei asigurărilor adecvate ale executării (art.919); alt caz de neexecutare a obligației contractuale pentru care legea sau contractul acordă creditorului dreptul la rezoluțiune (art.915). În conformitate cu prevederile art. 917 alin. (3) din Codul civil creditorul pierde dreptul la

¹ Ciobanu Ion, și alții. Coliziile juridice ale rezilierii și rezoluțiunii: cauze de încetare anticipată a contractului civil conform legislației Republicii Moldova. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale Nr. 3 (37), 2015, p.p.77-81.

² Pop Liviu și alții. *Curs de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 117.

³ Octavian Cazac, Adnotare la art. 1084 [online]. Codul civil Adnotat. Disponibil: animus.md/adnotari/1084/

rezoluțiune pe temeiul neexecutării obligației de către debitor după acordarea termenului suplimentar pentru executare dacă neexecutarea este minoră.

În doctrina juridică, încetarea contractului prin voința uneia dintre părți este denumită în mod frecvent *denunțare unilaterală* a contractului. În primul rând, denunțarea contractului apare, pe lângă o excepție de la principiul simetriei juridice, și o excepție de la principiul forței obligatorii a contractului¹.

Denunțarea unilaterală înseamnă desfacerea unui contract prin voința expresă a uneia dintre părți, fără a fi nevoie de acordul celeilalte, și este un concept juridic reglementat de Codul Civil, permițând retragerea părții interesate dintr-un contract. De regulă, denunțarea unilaterală se realizează printr-o notificare, preaviz, dar fără a necesita o justificare a neîndeplinirii sau a culpei. Modalitatea de încetare a relațiilor contractuale prin utilizarea denunțării unilaterale poate fi prevăzută explicit prin acordul părților sau de lege (în cazuri specifice, cum ar fi contractele de mandat, locațiune, asigurare, sau de consumator).

Prevederile Codului civil, implicit, reglementează denunțarea unilaterală numind-o declarație de rezoluțiune. Spre exemplu, conform dispoziției art.1499 alin. (1) din Codul civil, *oricare dintre părți poate să declare rezoluțiunea mandatului oricând și fără motive, iar revocarea mandatului este echivalentă cu rezoluțiunea mandatului*. Contractul de asistență de asemenea poate fi încetat prin declararea rezoluțiunii de oricare dintre părți, chiar și fără motive (a se vedea art. 75 din Codul civil).

Instituția încetării contractului este reglementată, în principal, de Codul civil. În conformitate cu prevederile art.16 alin. (1) lit. i) din Codul civil *apărarea dreptului civil se face, în condițiile legii, prin rezoluțiunea sau modificarea contractului*.

În conformitate cu prevederile art.347 alin.(1) din Codul civil *Actul juridic poate prevedea că, la survenirea unui eveniment viitor și nesigur ca realizare (condiție), anumite sau toate efectele sale juridice se vor produce (condiție suspensivă) sau se vor stinge (condiție rezolutorie)*.

Urmează să ditingem operațiunea juridică privind desființarea retroactivă a contractului, din momentul încheierii acestuia, de nulitatea absolută ca sancțiune civilă. Astfel, conform dispoziției art.354 alin.(2) din Codul civil *clauza conform căreia dreptul dobândit sub condiție rezolutorie se desființează retroactiv, din momentul încheierii actului juridic, este nulă, cu excepția cazului în care dreptul, conform legii, se dobândește prin înregistrare provizorie într-un registru de publicitate*.

Norma generală specificată în art. 1084 alin. (1) și alin. (4) din Codul civil prevede că *Un contract nu poate fi rezolvit decât în temeiurile prevăzute de lege sau prin acordul părților. Rezoluțiunea se aplică tuturor tipurilor de contracte, indiferent de modul de executare ori durata în timp*.

Pe cât de permisivă pare reglementarea juridică a instituției rezoluțiunii, pe atât de restrictiv conditionate sunt temeiurile și consecințele acesteia. Respectiv, pe de o parte, legiuitorul a respectat dreptul de voință extins al părților de a se retrage oricând și oricum, chiar și fără motive, dintr-un contract, iar pe de altă parte, prevede dreptul oricăreia dintre părți la despăgubiri, în cazul în care în rezultatul rezoluțiunii fie prin acordul părților fie prin denunțare fără motive, părții i-a fost cauzat prejudiciu.

Cu toate acestea în conformitate cu art. 1084 alin. (2) din Codul civil *Una sau ambele părți își pot rezerva în mod expres prin contract dreptul la rezoluțiune pentru neexecutarea obligațiilor, pentru alte motive sau fără motiv*.

¹ Pop, Liviu și alții. *Curs de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 119.

Rezoluțiunea poate fi efectuată prin notificare, preaviz, declarație, denunțare unilaterală adresată celeilalte părți contractante sau prin contract de rezoluțiune, adică prin acordul părților.

Spre exemplu, conform dispoziției art. 1085 din Codul civil, *Dacă, în cazul unui contract care se execută prin prestații continue sau periodice, condițiile contractului nu prevăd momentul când va înceta sau prevăd că el este pe termen nedeterminat, oricare parte are dreptul la rezoluțiune prin preaviz cu termen rezonabil.*

Rezoluțiunea contractului constituie o încetare prematură a raportului juridic dintre părțile contractante, care contravine rațiunii fundamentale a oricărui contract, și anume executarea corespunzătoare a obligațiilor generate astfel. Rezoluțiunea, de asemenea, este o derogare de la principiul obligativității contractului (*pacta sunt servanda*). Din aceste rațiuni, art. 1084 alin.(1) din Codul civil prevede o listă exhaustivă de cauze ale rezoluțiunii: contractul nu poate fi altfel rezolvit decât: a) în temeiurile prevăzute de lege; sau b) prin acordul părților. În „temeiurile prevăzute de lege” includem și cauzele convenționale ale rezoluțiunii unilaterale, deoarece legea dispune că părțile își pot rezerva dreptul la rezoluțiune (art. 1084 alin.(2) din Codul civil)¹.

În conformitate cu art. 1084 alin. (3) din Codul civil *Contractul prin care părțile provoacă rezoluțiunea (contract de rezoluțiune) trebuie să fie încheiat în forma cerută de lege pentru contractul supus rezoluțiunii.* Atât în rezultatul rezoluțiunii unilaterale, cât și în cazul contractului de rezoluțiune, părțile își pot rezerva și au dreptul să solicite despăgubiri, dacă prin acțiunile respective li s-a cauzat prejudiciu.

Așa cum am menționat, rezoluțiunea contractului înainte de scadență se referă la încetarea unui contract înainte de termenul stabilit și intervine din cauza unei neexecutări esențiale a obligațiilor de către una dintre părți, cum ar fi declararea explicită a debitorului că nu va executa, sau alte semne clare de imposibilitate a executării. Creditorul poate cere rezoluțiunea, dar numai dacă neexecutarea ar fi fost esențială, chiar dacă contractul nu ar fi fost finalizat.

În esență, dreptul la rezoluțiune conform prevederilor legale este acordat creditorului.

Dreptul creditorului la rezoluțiune îl îndreptățește să ceară debitorului încetarea raportului contractual înainte de data scadenței. De regulă acest drept intervine atunci când debitorul anunță sau există dovezi clare că nu va executa obligația, cu condiția ca neexecutarea să fie esențială, adică să constituie o parte fundamentală a obligației.

În conformitate cu prevederile art.864 alin.(2) lit.d) din Codul civil *în cazul în care obligația pecuniară urmează a fi executată în rate, creditorul poate pretinde executarea imediată a ratelor neajunse la scadență dacă sunt întrunite condițiile care îl îndreptățesc pe creditor să recurgă la rezoluțiune pentru neexecutare a contractului din care rezultă obligația pecuniară.*

Creditorul în caz de neexecutare a obligației de către debitor are mijloace juridice speciale de apărare prevăzute în art.901 din Codul civil. Astfel, în conformitate cu prevederile art.901 alin.(1) lit.d) din Codul civil *atunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația, creditorul poate, în condițiile legii și, după caz, ale contractului, la alegerea sa să recurgă la rezoluțiunea contractului.*

În ce condiții debitorul are dreptul de a solicita rezoluțiunea? Acest drept, spre exemplu, se conține în art. 921 alin. (1) din Codul civil care prevede că *Dreptul la rezoluțiune se exercită de către partea îndreptățită prin declarație scrisă notificată celeilalte părți contractante.*

Dreptul debitorului la declarația de rezoluțiune este stipulat și în art. 1693 alin. (1) din Codul civil care prevede că *Fiecare dintre părțile la un contract încheiat pe termen nedeterminat are dreptul la rezoluțiune prin notificarea celeilalte părți.*

¹ Octavian Cazac, Adnotare la art. 1084 [online]. Codul civil Adnotat. Disponibil: animus.md/adnotari/1084/.

Practic, o parte are dreptul de a renunța la derularea unui contract la formarea căruia și-a asumat și anumite obligații. Generalizarea în afara unor rigori clare din partea legii civile a unui astfel de mod de încetare a contractului ar conduce la o afectare profundă a circuitului juridic civil, deci se impune o abordare prudentă din partea practicienilor în drept asupra manifestărilor concrete ale denunțării unilaterale a contractului.

O altă normă care dă debitorului dreptul la declararea rezoluțiunii este specificat în art. 1693 alin. (1) din Codul civil care prevede că *Fiecare dintre părțile la un contract încheiat pe termen nedeterminat are dreptul la rezoluțiune prin notificarea celeilalte părți.*

Pentru anumite contracte specifice, legiuitorul a prevăzut temeiuri și condiții distincte pentru părțile contractante care le-ar da dreptul la declarația de rezoluțiune. De regulă, conform prevederilor art. 1297 din Codul civil, *contractul de arendă încetează odată cu expirarea termenului sau înainte de termen conform legii sau contractului.* Excepțiile rezoluțiunii contractului de arendă comportă temeiuri distincte pentru părți. Spre exemplu, temeiurile rezoluțiunii contractului de arendă la inițiativa arendatorului sunt stipulate în art. 1298 alin. (1) din Codul civil care prevede că în afară de alte cazuri prevăzute de lege sau de contract, *arendatorul are dreptul de a declara rezoluțiunea contractului de arendă dacă arendașul: a) nu a notat arenda...; b) refuză fără justificare....; c) a înrăutățit starea bunurilor... .*

Temeiurile rezoluțiunii contractului de arendă la inițiativa arendașului sunt stipulate în art. 1298 alin. (2) din Codul civil care prevede că *arendășul are dreptul să declare rezoluțiunea arendei în cazul în care: a) arendatorul refuză....; b) bunurile arendate au ajuns... .* În afară de posibilitatea părților de a rezolvi contractul conform temeiurilor și condițiilor specificate de lege, tot legea și anume Codul civil în art. 1084 alin. (2) prevede că *una sau ambele părți își pot rezerva în mod expres prin contract dreptul la rezoluțiune pentru neexecutarea obligațiilor, pentru alte motive sau fără motiv.*

Consecințele rezoluțiunii arende sunt stipulate în art. 1299 din Codul civil care prevede că *dacă rezoluțiunea arendei unui teren agricol are loc până la încheierea anului agricol, arendatorul este obligat să plătească arendașului valoarea.... .*

Rezoluțiunea înainte de termen poate fi declarată doar prin notificarea prealabilă care trebuie adusă la cunoștință celeilalte părți într-un anumit termen înainte de pretinsa întrerupere a prestării serviciilor, termen de preaviz care este prevăzut de lege sau de contract.

Conform art. 1379 alin. (2) din Codul civil *În cazul în care nu s-a convenit asupra duratei raporturilor contractuale sau din natura ori scopul serviciilor nu rezultă un termen, fiecare parte poate să declare rezoluțiunea.* Specificul contractului de prestări servicii a generat anumite condiții pentru rezoluțiunea înainte de termen. În această situație părțile fiind obligate să respecte termenele stabilite în art. 1380 din Codul civil, iar ignorarea acestora, dă celui îndreptățit dreptul la repararea prejudiciului cauzat astfel. Deși rezoluțiunea contractului poate fi realizată prin denunțare unilaterală sau prin contract de rezoluțiune, legiuitorul a reglementat și declararea rezoluțiunii de către instanța de judecată.

Care sunt situațiile care dau dreptul părții să solicite instanței de judecată declararea rezoluțiunii? Spre exemplu, în conformitate cu prevederile art. 75 alin. (2) din Codul civil *în cazul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare, instanța de judecată pronunță rezoluțiunea contractului de asistență.*

Într-o speță¹ delegată spre examinare instanței de judecată una din părți a solicitat constatarea valabilității contractului de locațiune, iar cealaltă parte prin acțiune reconvențională a solicitat declararea rezoluțiunii contractului. Instanța de judecată însă a constatat că cerințele ambelor părți sunt neîntemeiate, deoarece aceste situații se constată pe cale extrajudiciară. Același obiect și soluție similară a fost dată și în altă speță din care rezultă că părțile, deși au prevăzut în contract dreptul de rezoluțiune unilaterală amiabil, au solicitat instanței confirmarea rezoluțiunii contractului de locațiune². Potrivit art.921 alin. (2) din Codul civil *Partea îndreptățită, dacă invocă un interes justificat, poate, în locul rezoluțiunii prin declarație, să ceară instanței de judecată să declare rezoluțiunea prin hotărîre judecătorească*. Respectiv, doar un interes justificat, care creează imposibilitatea rezoluțiunii prin declarație scrisă, poate face obiectul rezoluțiunii în instanță.

În perioada acțiunii contractului, pot interveni circumstanțe care să condiționeze prestația asumată devenind atât de oneroasă, încât ar fi vădit inechitabil de a o menține în sarcina debitorului.

Pentru anumite schimbări excepționale a circumstanțelor, în conformitate cu prevederile art. 1083 din Codul civil, *debitorul poate cere instanței de judecată, luând în considerație toate împrejurările cazului, să dispună asupra ajustării prestațiilor părților sau și asupra rezoluțiunii la momentul și în condițiile stabilite de instanță*.

Potrivit art.11 alin. (1) și (2) din Codul civil, buna-credință este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic. În special, este contrar bunei-credințe ca o parte să acționeze în contradicție cu declarațiile pe care le-a făcut anterior sau cu comportamentul pe care l-a avut anterior în cazul în care cealaltă parte, în detrimentul său, s-a bazat în mod rezonabil pe acele declarații sau acel comportament.

Debitorul este îndreptățit să invoce rezoluțiunea în cazul în care prestația devine considerabil de împovărătoare, inclusiv prin solicitarea declarării rezoluțiunii de către instanța de judecată, aceasta, însă are prevederi limitate în care ar fi în drept să dispună rezoluțiunea contractului.

În practica judiciară se atestă cazuri în care partea îndreptățită invocă, în acțiunea reconvențională, dreptul la rezoluțiune înainte de termen, pe motive de circumstanțe excepționale, însă instanța a considerat ca insuficiente motivele referitoare la situația provocată de COVID 19, astfel, respingând inclusiv cerințele de diminuare a mărimii penalității. La caz, debitorul a confirmat că raporturile contractuale de livrare a mărfii au continuat chiar și după adresarea creditorului în instanța de judecată urmată de expedirea în adresa creditorului a preavizului de rezoluțiune, fapt ce a determinat debitorul să formuleze acțiune reconvențională³. Speța enunțată denotă faptul că în anumite situații economic favorabile creditorului, acesta nu face uz de dreptul său de rezoluțiune condiționată de neexecutare, dar continuă să-l împovăreze pe debitor livrându-i marfă conform condițiilor contractuale. Deși din corespondența între părți se constată că părțile au convenit tranșarea obligației pecuniare, iar debitorul încrezându-se în buna-credință a creditorului, rezonabil a considerat că situația circumstanțelor excepționale va influența reducerea penalității contractuale, iar instanța de judecată va admite acțiunea reconvențională și va obliga părțile la ajustarea contractului.

În context menționăm art.1.8 din principiile UNIDROIT⁴ potrivit căruia *Este interzis unei părți să se comporte contractual în contradicție cu ceea ce a lăsat să se înțeleagă de către cealaltă parte a fi previzibil, iar aceasta din urmă, încrezându-se, în mod rezonabil, în ceea ce părea a fi previzibil,*

¹ Dosar nr. 2rac-71/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 27 martie 2024.

² Dosar nr. 2ra-376/23 Încheierea Curții Supreme de Justiție privind inadmisibilitatea recursului din 20 august 2025.

³ Dosar nr. 2ac-743/24, https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/OTkzZjky.

⁴ Principiile contractelor comerciale internaționale versiunea 2010 <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Romanian-bl.pdf>.

a acționat ulterior în detrimentul său. Evitarea împovărării este definită și de principiile UNIDROIT în art. 6.2.3 alin. (1) – (4) care prevede că în caz de *hardship*, partea lezată este îndreptățită să ceară renegocierea contractului. Cererea va fi efectuată, fără întârziere, și va indica motivele care au stat la baza efectuării acesteia. Cererea de renegociere a contractului nu conferă, prin ea însăși, părții lezate dreptul de a suspenda executarea propriilor obligații, însă, în lipsa ajungerii la un acord într-un termen rezonabil, orice parte poate sesiza instanța statală sau tribunalul arbitral. În ipoteza în care constată existența unui caz de *hardship*, instanța statală sau tribunalul arbitral poate, dacă apreciază acest lucru ca fiind rezonabil, să dispună încetarea contractului la data și în condițiile pe care le stabilește în acest sens; sau să dispună adaptarea contractului în scopul restabilirii echilibrului prestațiilor.

Observăm că în practica judiciară prioritate are totuși principiul *pacta sunt servanda*, deși, la caz, prioritar, a fi aplicabil, era principiul bunei-credințe în coroborare cu toate circumstanțele cauzei, deoarece interesul economic al creditorului era evident exagerat defavorabil debitorului.

În esență, rezoluțiunea contractului determină încetarea pentru viitor a obligațiilor contractuale, dar aceasta nu exclude dreptul părților de a solicita despăgubiri pentru neexecutare.

Într-o altă speță¹, litigiul a fost provocat de o companie aeriană care a rezolvit contractul prin declarație unilaterală de rezoluțiune, invocând impedimentul în afara controlului debitorului, și refuzul creditorului de a renegocia contractul. Cu toate acestea el a refuzat restituirea prețului achitat. În consecință, instanța a dispus repararea prejudiciului obligând partea să restituie prețul achitat.

În rezultatul examinării unei cauze în care Primăria X în acțiune reconvențională a solicitat declararea contractului pe care tot ea la încheiat în persoana Primarului, pe motiv de lipsă a împuternicirilor, instanța a obligat Primăria X la repararea prejudiciului și a respins cererea reconvențională pe motiv că partea contractului nu poate obține avantaje bazându-se pe propria culpă și nu poate întemeia pretențiile pe fapta ilicită proprie sau de rea-credință².

Concluzii.

Diferențele dintre rezoluțiunea pentru neexecutare și declarația de rezoluțiune nu sunt doar de ordin teoretic, ci generează consecințe juridice substanțiale asupra stabilității actelor juridice și a relațiilor sociale. Înțelegerea profundă a acestor distincții este esențială pentru aplicarea corectă a legii și pentru protejarea drepturilor și intereselor legitime ale participanților la raporturile juridice civile. Regimul juridic diferit, de la temeuri și posibilitatea invocării până la efectele asupra terților și posibilitatea confirmării, subliniază importanța calificării corecte a temeiurilor și a consecințelor rezoluțiunii.

Referințe bibliografice:

1. Cazac Octavian, Adnotare la art. 1084 [online]. Codul civil Adnotat. Disponibil: animus.md/adnotari/1084/
2. Codul civil al Republicii Moldova. Republicat În: Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.03.2019
3. Ciobanu Ion, și alții. Coliziile juridice ale rezilierii și rezoluțiunii: cauze de încetare anticipată a contractului civil conform legislației Republicii Moldova. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale Nr. 3 (37), 2015, p.p.77-81.
4. Dosar nr. 2rac-71/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 27 martie 2024
5. Dosar nr. 2ra-376/23 Încheierea Curții Supreme de Justiție din 20 august 2025
6. Dosar nr. 2ra-993/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 iulie 2025
7. Dosarul nr. 2rac-92/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 iulie 2025

¹ Dosar nr. 2ra-993/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 iulie 2025.

² Dosarul nr. 2rac-92/23 Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 iulie 2025.

8. Dosar nr. 2ac-743/24, https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/OTkzZjky
9. Principiile contractelor comerciale internaționale versiunea 2010 <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Romanian-bl.pdf>.
10. Pop Liviu și alții. *Curs de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2015.

FUNDAMENTELE PSIHOLOGICE ALE EFECTUĂRII CERCETĂRII LA FAȚA LOCULUI

THE PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CONDUCTING CRIME SCENE INVESTIGATION

Olesea BLAȘCU, drd., asist. univ.,

Facultatea de Drept și Administrație Publică,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: blascuolesea@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0001-6601-6951

Abstract: *Lucrarea abordează dimensiunea psihologică a cercetării la fața locului, subliniind rolul acesteia în procesul de investigare penală. Analiza se axează pe două componente esențiale: pe de o parte, starea psihologică și nivelul de rezistență la stres al organului de urmărire penală, care influențează capacitatea de percepție, decizie și acțiune în condiții tensionate; pe de altă parte, starea psihologică a infractorului și a victimei, reflectată în mecanismul și în contextul locului infracțiunii, ce poate furniza informații probatorii relevante. Integrarea acestor factori psihologici în cadrul metodicii de cercetare contribuie la o mai bună înțelegere a situației infracționale și la sporirea eficienței procesului de investigare.*

Cuvinte-cheie: *psihologie judiciară, cercetarea la fața locului, rezistența la stres a organului de urmărire penală, informație probatorie*

Abstract: *The paper addresses the psychological dimension of crime scene investigation, emphasizing its role within the criminal investigative process. The analysis focuses on two essential components. On the one hand, it examines the psychological state and stress resilience of the criminal investigation body, which influence the capacity for perception, decision-making, and action under conditions of tension. On the other hand, it explores the psychological state of both the offender and the victim, as reflected in the mechanism and contextual configuration of the crime scene, which may provide relevant evidentiary information.*

The integration of these psychological factors into investigative methodology contributes to a more comprehensive understanding of the criminal situation and enhances the overall effectiveness of the investigative process.

Keywords: *forensic psychology, crime scene investigation, stress resilience of the criminal investigation body, evidentiary information*

Schimbările calitative ale infracționalității contemporane, condițiile de luptă cu aceasta necesită nu doar identificarea și elaborarea unor noi metode și mijloace de investigare a faptelor penale și de

efectuare a actului de justiție, dar și stăpânirea unui bogat arsenal de cunoștințe, acumulat de către științele preocupate de cercetarea infractorilor și a infracționalității¹.

La baza desfășurării cu succes a investigației penale se află capacitatea organului de urmărire penală de a lucra cu diverse tipuri de informații probatorii și orientative. Prin categoria „a lucra” se înțelege activitatea complexă, intelectuală și fizică, realizată de către ofițerul de urmărire penală/procuror în procesul investigării, având ca scop obținerea de date despre evenimentul infracțional în ansamblu și despre elementele sale distincte. Componenta intelectuală a activității de urmărire penală este asociată cu natura informațional-cognitivă și analitică a acesteia, în timp ce componenta fizică derivă din tensiunea morală permanentă resimțită de ofițerul de urmărire penală/procuror, determinată de caracterul ilicit al faptei investigate, de nivelul înalt de responsabilitate profesională, precum și de încărcătura de muncă, reflectată prin numărul considerabil de cauze penale aflate simultan în gestiunea sa. În acest context, devine de o importanță majoră ca fiecare acțiune procesual-penală să fie realizată la timp, în întregime și la cel mai înalt nivel calitativ².

Unul dintre cele mai importante acte procesual-penale ale etapei inițiale a investigației, de reușita căruia depinde adesea rezultatul întregului proces de urmărire penală, este cercetarea la fața locului³.

Potrivit definiției formulate de R. S. Belkin, cercetarea la fața locului reprezintă o acțiune procesuală urgentă, orientată spre stabilirea, fixarea și examinarea ambianței locului infracțiunii, a urmelor infracțiunii și ale infractorului, precum și a altor date factuale care, coroborate cu ansamblul probelor, permit formularea unor concluzii cu privire la mecanismul infracțiunii și la alte împrejurări ale evenimentului infracțional⁴. În acest context, știința criminalistică are în față o sarcină deosebit de importantă: aceea de a asigura organele de drept cu un sistem complex de recomandări tactico-psihologice și tehnico-tehnologice privind organizarea și efectuarea acestei acțiuni procesual-penale.

În literatura de specialitate se face, de regulă, referire la fundamentele psihologice ale desfășurării unor acțiuni procesual-penale precum audierea sau percheziția. Totuși, se impune sublinierea faptului că și cercetarea la fața locului are o componentă psihologică de o importanță majoră. În opinia noastră, această dimensiune psihologică se compune din două elemente esențiale: pe de o parte, starea psihologică și rezistența la stres a organului de urmărire penală; pe de altă parte, starea psihologică a infractorului și a victimei, reflectată în mecanismul și în ambianța locului infracțiunii.

Deși natura acestor două componente psihologice este diferită, ele influențează în egală măsură reușita, nivelul de detaliere și eficiența cercetării la fața locului. În consecință, chiar dacă aceste aspecte au fost dezvoltate științific în ramuri distincte de cunoaștere (psihologia judiciară, criminalistica) sau în cadrul unor capitole ale științei criminalistice, valoarea lor reală pentru procesul de investigare rezidă în aplicarea lor integrată și practică.

Starea psihologică și rezistența la stres a organului de urmărire penală sunt direct corelate cu rezultatele cercetării la fața locului, atât în ansamblul său, cât și în analiza elementelor individuale (cadavrul, fragmente ale acestuia, locul unde a fost găsit, leziuni, stropi de sânge, țesut cerebral, urme de vomă ș.a.). Anumite infracțiuni presupun confruntarea ofițerului de urmărire penală/procurorului cu fapte, situații și urme deosebit de neplăcute, fapt care îl poate dezorienta. Acest aspect se poate

¹ Jitariuc V., Rusu V. *Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică*. București: Pro Universitaria, 2025, p. 11.

² Jitariuc V. *The Concept, Tasks and Principles of the Methodology of Investigating Crimes “On Fresh Traces”*. In: RAIS Journal for Social Sciences, Vol. 9, Nr. 1, SUA, 2025, p. 195.

³ Jitariuc V. *Tactics of the crime scene investigation*. București: Pro Universitaria, 2025, p. 15.

⁴ *Криминалистика : учебник / Т. В. Аверьянова [и др.] ; под ред. Р. С. Белкина. 3-е изд., перераб. и доп. М.: НОРМА–ИНФРА–М, 2007, с. 532.*

reflecta negativ asupra atenției și imparțialității organului de urmărire penală, conducând la omisiunea unor urme importante sau chiar la ignorarea imaginii de ansamblu a infracțiunii.

În timpul efectuării cercetării la fața locului, ofițerul de urmărire penală/procurorul este adesea nevoit să înfrunte și normele general-acceptate ale moralei. De exemplu, atunci când examinează persoane vârstnice sau bolnave și spațiile în care acestea au zăcut ori au fost găsite, când este necesară dezgolirea parțială a corpului victimei pentru examinare, ori când are acces la înscrisurile personale și corespondența victimei. Astfel de situații solicită nu doar profesionalism tehnic, ci și o pregătire psihologică adecvată, pentru a menține obiectivitatea și rigoarea investigației.

În ceea ce privește starea psihologică a infractorului și a victimei și reflectarea acesteia în mecanismul și ambianța locului infracțiunii, se impune mențiunea că, în timpul efectuării cercetării la fața locului, organul de urmărire penală are obligația de a-și concentra atenția nu doar asupra identificării urmelor ca reprezentări material-fixate ale infractorului – amprente digitale, urme de încălțăminte, instrumente utilizate la comiterea faptei –, ci și asupra urmelor prezenței și comportamentului infractorului¹. Acestea pot indica succesiunea acțiunilor desfășurate la locul infracțiunii, modul de deplasare al infractorului (intenționat și organizat sau, dimpotrivă, haotic), precum și starea sa emoțională și psihologică. Totodată, organul de urmărire penală este dator să acorde atenție urmelor ce reflectă comportamentul victimei anterior și în timpul săvârșirii infracțiunii, precum și starea acesteia, elemente ce pot furniza informații esențiale pentru reconstituirea mecanismului evenimentului infracțional.

Autorii D. V. Korma și V. A. Obrazțov subliniază faptul că activitatea cognitivă a organului de urmărire penală este legată de recunoașterea unor obiecte neobservabile, adică a acelor care nu pot fi percepute prin intermediul simțurilor, care nu au o materializare concretă, dar pot avea o reflectare obiectivă (motive, vinovăție); obiecte mascate, distruse, degradate sau care nu s-au păstrat; obiecte aflate (temporar) în absență (bunuri sustrase, instrumente ascunse, cadavru ocultat); precum și evenimente viitoare posibile (comiterea unor noi infracțiuni, influențarea anchetei, revenirea la locul infracțiunii)².

De asemenea, în criminalistică este tradițională analiza inscenării și a circumstanțelor negative ale ambianței locului infracțiunii, cu care ofițerul de urmărire penală/procurorul se poate confrunta în timpul cercetării și pe care este obligat să le identifice și să le interpreteze corect, întrucât acestea au o importanță primordială pentru orientarea ulterioară a investigației și formularea versiunilor de lucru. Cu alte cuvinte, activitatea organului de urmărire penală cu privire la urmele diverse descoperite la fața locului nu se reduce doar la identificarea lor, ci vizează în primul rând evaluarea acestora. O astfel de evaluare depinde în mod direct de capacitățile intelectuale ale ofițerului de urmărire penală/procurorul, de experiența sa practică, de starea psihologică și de percepția generală asupra imaginii infracțiunii, imagine ce reprezintă la rândul ei un reflex al caracteristicii comportamentale (psihologice) a infractorului.

Autorul A. A. Bessonov subliniază importanța primordială a aplicării metodei modelării în cursul efectuării cercetării la fața locului și în interpretarea rezultatelor acesteia³. Alți autori, printre metodele analizei criminalistice, menționează metoda reflecției, care îi permite ofițerului de urmărire

¹ Jitariuc V. Theoretical and Practical Reflections on the Use of Audio and Video Recordings in the Crime Scene Investigation. În: Romanian Journal of Forensic Science, nr. 21(125), București, 2020, pp. 61-67.

² Корма Д. В., Образцов В. А. Криминалистическое распознавание: теория, метод, модели технологии : монография. М.,: Юрлитинформ, 2014, с. 69.

³ Бессонов А. А. Криминалистическая тактика : учебник. М.,: Юрлитин-форм, 2015, с. 41-42.

penală/procurorului să se pună în locul infractorului și să gândească în locul acestuia, comportându-se, în consecință, asemenea infractorului¹.

La baza metodelor menționate se află elementele criminalistic semnificative ale ambianței locului infracțiunii – urmele în sens restrâns (reprezentări material-fixate ale infractorului și ale comportamentului acestuia la locul faptei) și în sens larg (modificări ale realității obiective, inclusiv indicii privind motivul, scopul, atitudinea personală a infractorului față de victimă și față de propriile acțiuni, durata prezenței la locul infracțiunii), precum și interdependența și dispunerea acestora, modul de comitere a faptei, personalitatea victimei, prejudiciul material, fizic sau de altă natură.

În opinia noastră, aplicarea complexă a metodelor modelării și reflecției în procesul cercetării la fața locului permite conturarea portretului criminalistic al făptuitorului necunoscut, stabilirea principalelor versiuni de lucru, a direcțiilor de investigare și a măsurilor prioritare de ordin procesual, speciale de investigație și organizaționale.

Concluzii

Cercetarea la fața locului constituie unul dintre cele mai importante acte procesual-penale ale etapei inițiale de urmărire penală, de reușita căruia depinde adesea rezultatul investigației în ansamblu. În concordanță cu definițiile formulate în literatură de specialitate, aceasta nu reprezintă doar o activitate de constatare, ci un proces complex de stabilire, fixare și interpretare a datelor probatorii și factuale, indispensabil pentru reconstituirea mecanismului infracțional.

Factorii psihologici influențează în mod direct eficiența și acuratețea acestui act procesual-penal. Atât starea psihologică și rezistența la stres a organului de urmărire penală, cât și starea psihologică a infractorului și a victimei, reflectată în mecanismul și ambianța locului infracțiunii, constituie variabile esențiale pentru succesul investigației. Integrarea acestor dimensiuni în metodică criminalistică garantează obiectivitate și calitate în procesul investigativ.

Activitatea cognitivă a organului de urmărire penală presupune nu doar identificarea urmelor materiale, ci și recunoașterea obiectelor neobservabile, mascate, distruse ori temporar absente, precum și anticiparea evenimentelor viitoare posibile. În acest sens, evaluarea urmelor depinde de capacitățile intelectuale ale ofițerului de urmărire penală/procurorului, de experiența sa practică și de echilibrul psihologic menținut în situații dificile.

Metoda modelării și metoda reflecției se conturează ca instrumente inovatoare de mare valoare, ce permit ofițerului de urmărire penală/procurorului să reconstruiască circumstanțele infracțiunii și să se pună, prin simulare psihologică, în locul infractorului. Aplicarea lor complexă facilitează conturarea portretului criminalistic al făptuitorului necunoscut și consolidarea direcțiilor de investigație.

Criminalistica modernă impune valorificarea simultană a dimensiunilor tactico-psihologice și tehnico-tehnologice. Numai printr-o abordare interdisciplinară, care să includă psihologia judiciară, criminalistica și organizarea științifică a muncii ofițerului de urmărire penală/procurorului, cercetarea la fața locului poate furniza rezultate cu valoare probatorie solidă.

Aplicarea metodelor de modelare și reflecție, corelată cu analiza elementelor obiective și psihologice ale locului infracțiunii, permite nu doar interpretarea urmelor descoperite, ci și elaborarea de versiuni fundamentate științific, stabilirea priorităților investigației și planificarea măsurilor procesuale, speciale de investigații și organizaționale.

¹ Зорин Г. А., Зорина М. Г., Зорин Р. Г. Возможности криминалистического-го анализа в процессах предварительного расследования, государственного обвинения и профессиональной защиты по уголовным делам. М.: Юрлитинформ, 2001, с. 12, 47, 11–112.

În concluzie, cercetarea la fața locului se configurează ca un proces complex, multidimensional, ce presupune îmbinarea rigurozității științifice cu intuiția investigativă și cu o pregătire psihologică adecvată. Doar prin integrarea metodelor criminalistice tradiționale și moderne, dublată de o gestionare responsabilă a factorilor psihologici, poate fi asigurată eficiența, obiectivitatea și valoarea probatorie a acestei acțiuni de urmărire penală.

Referințe bibliografice:

1. Jitariuc V. Theoretical and Practical Reflections on the Use of Audio and Video Recordings in the Crime Scene Investigation. În: Romanian Journal of Forensic Science, nr. 21(125), București, 2020.
2. Jitariuc V. Tactics of the crime scene investigation. București: Pro Universitaria, 2025.
3. Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2025.
4. Jitariuc V. The Concept, Tasks and Principles of the Methodology of Investigating Crimes “On Fresh Traces”. In: RAIS Journal for Social Sciences, Vol. 9, Nr. 1, SUA, 2025.
5. Бессонов А. А. Криминалистическая тактика : учебник. М.: Юрлитинформ, 2015.
6. Зорин Г. А., Зорина М. Г., Зорин Р. Г. Возможности криминалистического-го анализа в процессах предварительного расследования, государственного обвинения и профессиональной защиты по уголовным делам. М.: Юрлитинформ, 2001.
7. Корма Д. В., Образцов В. А. Криминалистическое распознавание: теория, метод, модели технологии: монография. М. : Юрлитинформ, 2014.
8. Криминалистика : учебник / Т. В. Аверьянова [и др.] ; под ред. Р. С. Белкина. 3-е изд., перераб. и доп. М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2007.

PROCEDEE ȘI METODE CRIMINALISTICE DE PREVENIRE A ERORILOR DE URMĂRIRE PENALĂ

FORENSIC TECHNIQUES AND METHODS FOR PREVENTING INVESTIGATIVE ERRORS

Iulia BRIA, dr., avocat, lector univ.,
Facultatea Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
E-mail: ijjitarciuc@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2989-0524

Rezumat: *Lucrarea examinează mijloacele și metodele criminalistice destinate prevenirii erorilor în activitatea de urmărire penală. Analiza se concentrează asupra identificării și sistematizării unui complex de măsuri profilactice pe care organul de urmărire penală este chemat să le aplice în faza de pregătire a fiecărei acțiuni procesual-penale. Prin abordarea integrată a acestor instrumente și procedee, se urmărește atât sporirea eficienței investigației, cât și reducerea riscului de erori ce pot afecta legalitatea și temeinicia probatoriului. Rezultatele cercetării relevă*

importanța unei pregătiri riguroase, fundamentate pe recomandările științei criminalistice, ca premisă esențială pentru desfășurarea corectă și obiectivă a activităților procesuale.

Cuvinte-cheie: *criminalistică, procedee criminalistice, metode criminalistice, prevenirea erorilor de urmărire penală*

Abstract: *The paper examines forensic means and methods aimed at preventing errors in criminal investigation. The analysis focuses on the identification and systematization of a set of preventive measures that the investigative body is required to implement during the preparation stage of each procedural action. Through the integrated application of these instruments and techniques, the research seeks both to increase the efficiency of the investigation and to reduce the risk of errors that may undermine the legality and reliability of the evidence. The findings highlight the importance of thorough preparation, grounded in the recommendations of forensic science, as an essential prerequisite for the proper and objective conduct of procedural activities.*

Keywords: *forensic science, forensic techniques, forensic methods, prevention of investigative errors*

Este incontestabil faptul că eroarea de urmărire penală influențează negativ întregul curs al investigării unei cauze penale¹. Pentru a diminua probabilitatea comiterii unor asemenea erori, organul de urmărire penală trebuie, în etapa de pregătire a fiecărei acțiuni procesual-penale, să realizeze un complex de măsuri profilactice, și anume:

a) identificarea erorilor posibile, ce pot surveni în procesul efectuării acțiunii procesual-penale preconizate, ținând cont de particularitățile individuale ale participanților la această activitate. În acest context, este recomandabil să se pornească de la regula potrivit căreia fiecare element al situației inițiale de urmărire penală poate conține premise pentru o eroare, ceea ce înseamnă că organul judiciar, în orice etapă a investigației, poate comite o eroare, dat fiind că orice componentă a situației procesuale poate deveni suport pentru o acțiune eronată;

b) determinarea etapelor de evoluție a situației procesuale viitoare, în cadrul cărora există riscul producerii unor erori, adică stabilirea momentului și a locului, în dinamica situației de urmărire penală, când probabilitatea de comitere a unei erori este cea mai ridicată. În acest sens, acțiunile procesuale pregătite pot fi analizate și evaluate din perspectiva prognozei: 1) posibilității producerii erorii; 2) localizării erorii potențiale în structura spațială a acțiunii procesuale; 3) momentului temporal în care comiterea erorii este cea mai probabilă; 4) duratei procesului de producere a erorii (secunde, minute, ore, zile, săptămâni); 5) succesiunii etapelor procesului de materializare a erorii;

c) stabilirea căilor, mijloacelor și metodelor de prevenire a erorilor și de diminuare a consecințelor lor posibile.

Fiecare eroare posibilă sau efectiv comisă de organul de urmărire penală poate fi analizată prin prisma criteriilor formulate de către autorii G. M. Zarakovski și V. I. Medvedev²: a) Locul erorii în sistemul acțiunii procesual-penale; b) Manifestarea externă a erorii de urmărire penală; c) Consecințele erorii; d) Modalitatea de reflectare a erorii în conștiința organului judiciar; e) Cauzele erorii de urmărire penală.

¹ Jitariuc V., Rusu V. *Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică*. București: Pro Universitaria, 2025, p. 61.

² Зараковский Г. М., Медведев В. И. Классификация ошибок оператора. Техническая эстетика. 1971. № 10, с. 5–6.

De exemplu, în cazul evaluării locului erorii în cadrul sistemului de desfășurare a acțiunii procesuale, se stabilește în ce etapă, prin aplicarea cărui procedeu ori la formularea cărei întrebări a fost admisă eroarea tactică.

Folosind clasificarea propusă de A. R. Ratinov¹, condițiile obiective pot fi divizate în: provocatoare, favorizante, neutre, îngreunătoare și obstructive.

La evaluarea manifestării exterioare a erorii este oportun să fie analizate acțiunile organului de urmărire penală din următoarele perspective: a) neexecutarea acțiunii necesare sau a unei părți a sarcinii stabilite; b) executarea incorectă a sarcinii în ansamblu sau a unui anumit procedeu tactic; c) executarea acțiunilor necesare, dar într-o succesiune eronată; d) executarea unor acțiuni nenecesare, redundante, care provoacă reacții negative din partea persoanei audiate.

Eroarea de urmărire penală poate fi analizată și din perspectiva identificării cauzelor, care se împart în imediate și principale.

Cauzele imediate pot fi examinate sub două aspecte: a) în funcție de locul lor în structura activității funcționale a organului judiciar: eroare de percepție; eroare de memorie; eroare în luarea deciziilor; erori în reacțiile de răspuns ale organului de urmărire penală; b) în funcție de legile încălcate, pot fi identificate următoarele tipuri de erori: aprecierea greșită a informației primite și lipsa anticipării apariției unor date probatorii esențiale; deficiențe ale atenției organului de urmărire penală.

Cauzele principale ale erorilor comise de organul de urmărire penală pot fi corelate cu următorii factori: nepotrivirea profesională, starea fizică și psihologică a organului judiciar în situația concretă de urmărire penală, pregătirea insuficientă pentru realizarea sarcinii tactice date, precum și organizarea defectuoasă a activității de muncă.

Clasificarea propusă a erorilor de urmărire penală și a criteriilor aferente nu are un caracter exhaustiv, însă utilizarea acesteia în practica judiciară poate produce un efect pozitiv atât în etapa de pregătire, cât și în desfășurarea și analiza rezultatelor acțiunii procesual-penale.

Măsurile de prevenire a erorilor de urmărire penală pot fi structurate astfel: a) creșterea calității acțiunilor procesuale standard, fapt ce elimină condițiile generatoare de situații procesuale caracterizate printr-un înalt grad de incertitudine; b) sporirea eficienței și randamentului unor acțiuni procesuale distincte, în vederea obținerii unui potențial probator suplimentar, a unei „rezerve de rezistență” în plan probator; c) căutarea sistemică și proactivă a situațiilor care, potențial, pot conține elemente de incertitudine informațională sau dificultăți pentru organul judiciar; d) prognozarea evoluției situațiilor procesuale pe diferite planuri și din perspective variate, în vederea identificării situațiilor problematice posibile și a metodelor de prevenire a incertitudinii acestora; e) combinarea elementelor metodelor larg utilizate și elaborarea unui complex individualizat de metode de căutare, pentru a exclude riscul apariției imprevizibile a unor noi situații problematice în condiții extreme. Această ultimă direcție evidențiază necesitatea pregătirii pentru activitatea desfășurată în condiții de extremitate, marcate de existența diverselor obstacole și factori perturbatori.

Îmbunătățirea calității deciziilor este favorizată de anticiparea posibilelor deformări, conform teoriei formulate de Iu. Kozeletsky².

Putem enumera, cu titlu de exemplu, câteva dintre asemenea deformări identificate: a) selecția tendențioasă a informațiilor, cu ignorarea sau denaturarea datelor care nu corespund opiniilor persoanelor implicate în procesul decizional; b) optimismul nejustificat: „Cel mai probabil este ceea ce este util”; c) efectul de rezistență: „Ceea ce este inadmisibil devine deosebit de atractiv”; d) efectul

¹ Ратинов А. Р. Психология личности преступника. Ценностно-нормативный подход. М. : Юрид. лит., 1979, с. 25.

² Козелецкий Ю. Психологическая теория решений. М. Юрид. лит., 1979, с. 431.

gândirii regresive: „Ceea ce s-a produs în realitate a avut cel mai ridicat grad de probabilitate în trecut”; e) incapacitatea de a distinge între deciziile bune și rezultatele bune; f) prevalența consensului și a atmosferei pozitive de grup asupra calității deciziilor; g) fenomenul luării în grup a deciziilor cu grad înalt de risc; h) convingerea că deciziile eronate sunt consecința lipsei de competență sau a relei-credințe a persoanelor, în timp ce, în realitate, cauzele majorității deciziilor greșite trebuie căutate în mediul extern, de exemplu, în structura depășită a instituției sociale în cadrul căreia a acționat persoana decidentă.

Cunoașterea acestor tipuri de deformări și erori permite o astfel de organizare a procesului decizional încât o mare parte dintre aceste fenomene nedorite să poată fi, cel puțin parțial, înlăturată.

Problema prevenirii erorilor se recomandă a fi abordată prin valorificarea resurselor latente ale celor care comit erori – de la studenții instituțiilor superioare de învățământ, până la anchetatori cu vastă experiență profesională.

Pregătirea acțiunii procesual-penale reprezintă un proces de dezvoltare a creativității investigative, bazat pe generarea continuă de idei, anticiparea fiecărui pas tactic și a întregului proces de investigare a cauzei. În cadrul sistemului de activități pregătitoare, organul de urmărire penală trebuie să învețe să nu se teamă de erori, ci să le identifice și să le neutralizeze în timp util.

În anumite cazuri, pregătirea acțiunii procesuale presupune o necesitate stringentă de utilizare a intuiției, care substituie un lung lanț de raționamente logice. Însăși pregătirea pentru acțiunea procesuală declanșează mecanismul de activare a intuiției.

Metodele optime de pregătire adaptează organul judiciar la procesele de căutare creativă și la libera improvizatie, dar în limitele algoritmilor tradiționali ai activității de urmărire penală. Fundamentul unei asemenea activități de căutare este raportarea la risc, care, prin analogie cu dreptul penal, se înscrie în categoriile de intenție directă și indirectă, respectiv de imprudență. Aceste categorii pot fi transferate integral și asupra evaluării riscului tactic asumat de organul de urmărire penală sau de un alt participant la acțiunea procesuală.

Având în vedere gradul de responsabilitate privind asumarea acțiunilor riscante, trebuie recunoscut că este permis doar riscul conștient și motivat, ales de reprezentantul organului de urmărire penală cu intenție directă sau indirectă. În cazul acțiunilor riscante comise din neglijență, organul de urmărire penală pierde controlul asupra situației, mizând nejustificat pe ideea că urmările inadmisibile nu se vor produce.

Criteriul esențial al admisibilității riscului tactic este admisibilitatea pierderii¹. Aceasta înseamnă că reprezentantul organului de urmărire penală, alegând între o soluție sigură (dar cu un câștig minim) și o soluție riscantă (care poate aduce atât câștiguri maxime, cât și pierderi semnificative), trebuie să anticipeze ambele rezultate posibile – atât în cazul reușitei, cât și în cel al eșecului.

Fundamental este ca cel mai nefavorabil rezultat al activității organului de urmărire penală să rămână admisibil din perspectiva legii și a eticii profesionale.

Concluzii

Eroarea de urmărire penală constituie un factor determinant ce poate compromite atât legalitatea, cât și temeinicia probatoriului, influențând negativ desfășurarea întregului proces de investigare. Prin urmare, prevenirea erorilor trebuie să devină o direcție prioritară a activității de urmărire penală.

¹ Jitariuc V., Rusu V. Op. cit., pp. 815-816.

Prevenirea eficientă a erorilor presupune realizarea unui ansamblu de acțiuni pregătitoare: identificarea erorilor potențiale, determinarea momentelor și circumstanțelor cu risc sporit, precum și stabilirea metodelor de diminuare a consecințelor acestora. Această abordare contribuie la consolidarea caracterului previzibil și controlat al procesului investigativ.

Utilizarea criteriilor propuse în literatura de specialitate permite structurarea erorilor în funcție de locul de apariție, manifestarea externă, consecințe, cauze și condiții obiective. Această clasificare, chiar dacă nu este exhaustivă, oferă investigatorului instrumente teoretice și practice utile pentru identificarea și corectarea deficiențelor tactice.

Cauzele imediate și principale ale erorilor, corelate cu nivelul de pregătire profesională, cu starea psihofiziologică a reprezentantului organului de urmărire penală și cu organizarea activității acestuia, relevă importanța formării continue, a dezvoltării competențelor și a menținerii unei stări optime de echilibru psihologic în activitatea de urmărire penală.

Calitatea deciziilor este condiționată de capacitatea reprezentantului organului de urmărire penală de a prevedea și neutraliza deformările cognitive tipice, precum selecția tendențioasă a informațiilor, optimismul nejustificat sau gândirea regresivă. Integrarea acestor mecanisme de autocontrol sporește calitatea actului decizional și reduce riscul erorilor sistemice.

Pregătirea acțiunii procesual-penale nu reprezintă doar o activitate tehnică, ci și un proces de creație științifică, în care anticiparea, generarea de idei și utilizarea intuiției ocupă un loc central. În acest sens, investigatorul trebuie să învețe să utilizeze intuiția ca instrument complementar raționamentului logic, ceea ce contribuie la adaptabilitatea și flexibilitatea sa în situații complexe.

Evaluarea și asumarea riscului tactic trebuie să fie conștientă, motivată și strict compatibilă cu limitele legii și ale eticii profesionale. Riscul neglijent compromite controlul situației, în timp ce riscul deliberat, bine fundamentat, poate genera câștiguri strategice. Totodată, criteriul fundamental al admisibilității riscului tactic rămâne posibilitatea ca și cel mai nefavorabil rezultat să fie compatibil cu exigențele legale și morale.

Prevenirea erorilor de urmărire penală constituie un proces complex și multidimensional, care îmbină elemente de metodologie criminalistică, psihologie decizională și etică profesională. Numai printr-o pregătire riguroasă, fundamentată pe știința criminalistică, prin valorificarea intuiției și a creativității investigative, precum și printr-o gestionare responsabilă a riscului tactic, se poate asigura desfășurarea eficientă, legală și obiectivă a procesului de investigare penală.

Referințe bibliografice:

1. Jitariuc V., Rusu V. *Tratat de criminalistică. Tactica criminalistică*. București: Pro Universitaria, 2025.
2. Зараковский Г. М., Медведев В. И. Классификация ошибок оператора. *Техническая эстетика*. 1971. № 10.
3. Козелецкий Ю. *Психологическая теория решений*. М. : Юрид. лит., 1979.
4. Ратинов А. Р. *Психология личности преступника. Ценностно-нормативный подход*. М. : Юрид. лит., 1979.

CONSILIERE PROFESIONALĂ DEZVOLTATIVĂ: DE LA PARADIGMA DIRECTIV-DIAGNOSTICĂ LA ACTIVIZAREA POTENȚIALULUI DECIZIONAL AL OPTANTULUI¹

DEVELOPMENTAL CAREER COUNSELING: FROM THE DIRECTIVE-DIAGNOSTIC PARADIGM TO THE ACTIVATION OF THE CLIENT'S DECISIONAL POTENTIAL

Vitalie JITARIUC, dr., conf. univ.,

Decan, Facultatea de Drept și administrație publică,
Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

E-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9361-4460

Irina TODOS, dr., conf. univ.,

Rector, Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: todosirina@gmail.com

Svetlana BÎRLEA, dr., conf. univ.,

Facultatea Economie, Inginerie și Științe Aplicate

E-mail: birlea.svetlana@usch.md

Rezumat: *Articolul analizează evoluția paradigmelor în consilierea profesională, focalizându-se pe tranziția de la modelul directiv-diagnostic clasic către abordarea dezvoltativă contemporană. Bazându-se pe analiza critică a literaturii de specialitate și pe studii empirice din spațiul post-sovietic și internațional, cercetarea evidențiază limitările abordării tradiționale centrate exclusiv pe matching-ul caracteristici individuale-cerințe profesionale și prezintă avantajele modelului activizant care plasează optantul în centrul procesului decizional. Prin intermediul analizei comparative a strategiilor directive (diagnostică, educațională) și non-directive (psihanalitică, umanistică, dezvoltativă), articolul demonstrează superioritatea paradigmei dezvoltative în contextul dinamic al pieței muncii contemporane. Concluziile subliniază necesitatea reorientării practicii de consiliere de la diagnostic punctual către acompaniament educativ continuu, cu implicații semnificative pentru formarea profesioniștilor din domeniu.*

Cuvinte-cheie: *consiliere profesională, model dezvoltativ, abordare directiv-diagnostică, autodeterminare profesională, activizare, alegere profesională*

Abstract: *The article examines the evolution of paradigms in career counseling, focusing on the transition from the classical directive-diagnostic model to the contemporary developmental approach. Drawing on a critical analysis of the specialized literature and on empirical studies conducted in the post-Soviet and international contexts, the research highlights the limitations of the traditional approach centered exclusively on the matching of individual characteristics with occupational requirements and presents the advantages of the activating model, which places the*

¹Articol elaborat în cadrul Proiectului - "Enhancing Graduates Employability Tracking in Moldova", 101129166 – UPGRADE – ERASMUS – EDU – 2023 – CBHE – STRAND-3, din cadrul programului european ERASMUS+ cofinanțat de către Comisia Europeană.

The article was elaborated within the Project - "Enhancing Graduates Employability Tracking in Moldova", 101129166 - UPGRADE - ERASMUS - EDU - 2023 - CBHE - STRAND-3, within the European ERASMUS+ program co-funded by the European Commission.

client at the core of the decision-making process. Through a comparative analysis of directive strategies (diagnostic, educational) and non-directive strategies (psychoanalytic, humanistic, developmental), the article demonstrates the superiority of the developmental paradigm within the dynamic context of the contemporary labor market. The conclusions emphasize the necessity of reorienting counseling practice from punctual diagnosis toward continuous educational accompaniment, with significant implications for the professional training of specialists in the field.

Keywords: *career counseling, developmental model, directive–diagnostic approach, professional self-determination, activation, career choice*

1. INTRODUCERE

Consilierea profesională reprezintă un domeniu de intervenție psihologică aflat într-o continuă redefinire conceptuală și metodologică, răspunzând provocărilor generate de transformările accelerate ale lumii muncii. Datele statistice indică existența a peste 40.000 de profesii la nivel global, cu o rată anuală de apariție de aproximativ 500 profesii noi și dispariția unui număr similar (Gudkova, 2004). Această dinamică pune sub semnul întrebării pertinenta modelelor clasice de consiliere bazate pe stabilitate profesională și matching static între caracteristici individuale și cerințe ocupaționale.

În acest context marcat de schimbare, instituțiile de învățământ superior au un rol vital în facilitarea procesului de orientare și dezvoltare a carierei studenților. La Universitatea de Stat din Cahul a fost creat Centrul de Ghidare și Consiliere în Carieră, în cadrul proiectului UPGRADE - “*ENHANCING GRADUATES’ EMPLOYABILITY TRACKING IN MOLDOVA*” - Erasmus+ Programme KA2 – Cooperation for innovation and the exchange of good practices CBHE-Capacity Building in the field of Higher Education Project No. 101129166-ERASMUS-EDU-2023-CBHE, care are drept obiectiv modernizarea serviciilor universitare și dezvoltarea competențelor de angajabilitate ale tinerilor. Misiunea Centrului de Consiliere și Orientare în Carieră - CCOC constă în consolidarea capacității instituționale privind ghidarea, orientarea și consilierea în carieră, precum și cu privire la inserția muncii absolvenților, contribuind astfel la responsabilizarea și activizarea studenților în gestionarea propriului traseu profesional.

Problema centrală abordată în prezentul articol se referă la adecvarea paradigmatelor de consiliere profesională în raport cu realitățile contemporane. Modelul directiv-diagnostic, dominant timp de aproape un secol de la fundamentarea sa prin teoria trifactorială a lui Parsons (1909), manifestă limite semnificative în contextul actual: tratează profesia ca entitate statică, consideră individualitatea imuabilă și exclude subiectul din procesul activ de luare a deciziei (Cerneaevscaia, 2001).

Obiectivul principal al acestei cercetări constă în analiza comparativă a diferitelor paradigme de consiliere profesională – directiv-diagnostică, educațională, psihanalitică, umanistică și dezvoltativă – cu accent pe fundamentarea teoretică și validarea empirică a superiorității modelului activizant-dezvoltativ. Cercetarea își propune să demonstreze că deplasarea accentului de pe actul punctual al alegerii către procesul extins de pregătire pentru autodeterminare profesională constituie răspunsul optim la exigențele consilierii în secolul XXI.

2. FUNDAMENTARE TEORETICĂ

2.1. Evoluția conceptuală a consilierii profesionale

Consilierea profesională și-a construit identitatea disciplinară în jurul teoriei trifactoriale formulate de Frank Parsons (1909), care postula necesitatea corespondenței între trei factori: (a) cunoașterea aprofundată a caracteristicilor individuale ale persoanei, (b) cunoașterea cerințelor și condițiilor de succes în diverse profesii, și (c) raționamentul logic care permite stabilirea

corespondenței între primele două categorii. Această paradigmă, deși revoluționară pentru epoca sa, a instituit o viziune esențialmente mecanicistă asupra procesului de orientare profesională.

Dezvoltări teoretice ulterioare au nuanțat și extins acest model fondator. Teoria tipologică a lui Holland (1997) a introdus conceptul de congruență între tipul de personalitate și mediul ocupațional, în timp ce Super (1990) a adus perspectiva de dezvoltare, conceptualizând alegerea profesională ca proces continuu de-a lungul întregului ciclu de viață. Totuși, ambele abordări au menținut logica fundamentală a matching-ului, fără a pune sub semnul întrebării premisa de bază.

2.2. Tipologia strategiilor de consiliere: analiză comparativă

Literatura de specialitate identifică cinci strategii principale de consiliere profesională, fiecare fundamentată pe premise epistemologice și antropologice distincte (Klimov, 1990; Prudilo, 1999):

Strategia directiv-diagnostică se concentrează pe evaluarea psihometrică a abilităților și intereselor individului, urmată de prescrierea profesiilor compatibile. Premisa fundamentală postulează că expertiza psihologului în interpretarea profilului psihologic conferă acestuia autoritatea decizională. Gudkova (2004) identifică această abordare ca fiind predominantă în practica post-sovietică, în ciuda criticilor teoretice substanțiale.

Strategia educațională (behavioristă) pornește de la premisa omnipotenței învățării, susținând că orice individ poate fi format pentru orice profesie, prin aplicarea metodelor pedagogice adecvate. Deși valorifică plasticitatea dezvoltării umane, această abordare ignoră complet contribuția diferențelor individuale stabile, validate în psihologia diferențială (Gurevici, 1970).

Strategia psihanalitică interpretează alegerea profesională ca manifestare a pulsuniilor inconștiente, recomandând profesii care permit sublimare socialmente acceptabilă a acestora. Limitarea principală constă în focalizarea exclusivă pe acceptarea sinelui existent, fără perspective de autotransformare (Cerneaevscaia, 2001).

Strategia umanistică, inspirată de abordarea centrată pe client a lui Rogers (1961), creează un cadru de acceptare necondiționată și empatie, facilitând explorarea liberă a sinelui și opțiunilor profesionale. Deși valoroasă din perspectivă terapeutică, aplicarea sa la consilierea profesională necesită timp extins și nu asigură întotdeauna focalizare pe problematica vocațională specifică (Borisova & Loginova, 1991).

Strategia dezvoltativă (activizantă) reprezintă o sinteză constructivă care păstrează elementele valoroase ale abordărilor anterioare, eliminând limitările lor principale. Aceasta plasează optantul în poziția de subiect activ al procesului decizional, iar consilierea devine un proces educativ de formare a competenței de autodeterminare profesională (Geijan, 1991; Cerneaevscaia, 2001).

3. ANALIZA CRITICĂ A MODELULUI DIRECTIV-DIAGNOSTIC

Modelul directiv-diagnostic manifestă trei categorii majore de limite, documentate atât teoretic cât și empiric în literatura de specialitate.

Ignorarea dinamicii profesiilor. Profilurile profesionale utilizate în matching sunt construite presupunând stabilitate în timp, însă cercetările arată că conținutul activităților profesionale se modifică substanțial într-o perioadă de 5-7 ani (Gudkova, 2004). Exemplificativ, profesia de medic a suferit transformări dramatice prin introducerea tehnologiilor digitale, telemedicinii și protocoalelor bazate pe inteligență artificială – dimensiuni complet absente din profilurile profesionale tradiționale.

Concepția statică asupra individualității. Abordarea diagnostică tratează caracteristicile psihologice ca entități fixe, măsurabile la un moment dat și predictive pentru întreaga carieră. Această premisă contravine evidențelor din psihologia dezvoltării care demonstrează plasticitatea cognitivă și

posibilitatea formării abilităților prin antrenament specific (Klimov, 1990). Cercetările longitudinale arată că doar 30-40% dintre persoane își mențin alegerea profesională inițială pe parcursul carierei, ceea ce sugerează inadecvarea diagnosticului static.

Excluderea subiectului din procesul decizional. Critica fundamentală adresată modelului directiv constă în transformarea optantului în obiect pasiv al manipulării de către expert. Cerneaevscaia (2001) demonstrează că această abordare generează dependență de autoritatea externă, inhibă dezvoltarea competenței de autodeterminare și reduce satisfacția profesională pe termen lung. Studii comparative arată că persoanele care au beneficiat de consiliere directivă manifestă nivel semnificativ mai ridicat de regret vocațional și tendință de schimbare frecventă a locului de muncă comparativ cu cele consiliate prin metode activizante.

4. MODELUL CONSILIERULUI DEZVOLTATIV: CADRU CONCEPTUAL ȘI PRINCIPII

4.1. Fundamentele teoretice ale paradigmei dezvoltative

Modelul dezvoltativ integrează contribuții din multiple domenii: psihologia dezvoltării (Erikson, 1968), teoria învățării sociale, psihologia cognitivă și abordările constructiviste contemporane (Savickas, 2011). Premisa centrală postulează că alegerea profesională nu constituie un act punctual, ci un proces evolutiv de construcție a identității vocaționale, care necesită acompaniament educativ sistematic.

Patton și McMahon (2014) demonstrează că perspectiva sistemică asupra carierei, care conceptualizează alegerea ca rezultată a interacțiunii complexe între factori individuali, sociali și circumstanțiali, oferă cadrul teoretic optim pentru consilierea dezvoltativă. În această viziune, rolul consilierului se transformă de la expert prescriptiv în facilitator al procesului de autocunoaștere și explorare activă.

4.2. Principii operaționale ale consilierii dezvoltative

Prudilo (1999) și Cerneaevscaia (2001) sistematizează principiile distinctive ale abordării dezvoltative:

Principiul activizării subiectului – Optantul este poziționat ca agent principal al propriului proces de orientare, consilierul asumând rol de ghid și facilitator, nu de decisor. Implementarea acestui principiu implică utilizarea metodelor active: tehnici reflexive, simulări, proiecte de explorare autonomă.

Principiul pregătirii pentru alegere vs. alegerea ca atare – Accent se deplasează de pe identificarea profesiei "potrivite" către formarea competenței de a realiza alegeri profesionale fundamentate în diverse momente ale vieții. Această orientare răspunde realității carierelor contemporane caracterizate prin multiple tranziții.

Principiul abordării preventive și continue – Consilierea nu se limitează la intervenția de criză (momentul absolvirii), ci se desfășoară sistematic încă din ciclul gimnazial, formând progresiv pregătirea psihologică pentru autodeterminare (Gudkova, 2004).

Principiul integrării diagnosticului în logica formării – Evaluarea psihologică nu servește formulării unui verdict, ci identificării zonelor de dezvoltare și proiectării programelor de formare a competențelor deficitare. Grinshpun (1992) demonstrează că această reconceptualizare a diagnosticului elimină anxietatea asociată testării și transformă procesul în experiență de autocunoaștere valoroasă pentru optant.

Principiul colaborării cu familia și instituția educațională – Consilierea dezvoltativă depășește logica cabinetului izolat, construind parteneriate cu părinții, profesorii și comunitatea, recunoscând influența sistemică asupra dezvoltării vocaționale (Klimov, 1990).

5. EFICIENȚA COMPARATIVĂ: ANALIZĂ PE TIPURI DE SITUAȚII

Cercetările empirice permit evaluarea eficienței diferitelor strategii în funcție de configurația situației de consiliere. Gudkova (2004) propune o tipologie a situațiilor frecvente:

Situația confirmării alegerii realizate – Când optantul posedă plan profesional clar și stabil, solicită validarea acestuia. Aici consilierea directivă poate fi eficientă și suficientă: diagnosticul rapid verifică compatibilitatea și identifică eventual aspecte de ameliorat prin autopregătire.

Situația absenței intereselor și abilităților evidente – Frecventă la adolescenții cu dezvoltare insuficientă a autocunoașterii. Abordarea directivă eșuează complet, generând recomandări arbitrare ignorate de optant. Consilierea dezvoltativă, prin programe extinse de explorare și experiențiere, facilitează cristalizarea treptată a preferințelor (Cerneaevscaia, 2001).

Situația discordanței interese-abilități – Când persoana manifestă interes puternic pentru un domeniu în care nu excelează. Strategia psihanalitică recomandă acceptarea și renunțarea, cea educațională insistă pe formare intensivă. Modelul dezvoltativ analizează împreună cu optantul sensul acestei discordanțe, posibilitatea realistă de dezvoltare și alternative satisfăcătoare, facilitând decizie autonomă și asumată.

Situația conflictului optant-părinți – Studiile arată că impunerea directivă a soluției "corecte" intensifică conflictul. Abordarea dezvoltativă creează spațiu de dialog, facilitează înțelegerea reciprocă a perspectivelor și negocierea soluției acceptabile pentru toate părțile (Prudilo, 1999).

Date comparative din practica centrelor de consiliere din spațiul rus (Gudkova, 2004) indică rate de satisfacție cu alegerea după 3 ani de 68% pentru consilierea directivă față de 89% pentru cea dezvoltativă, diferență statistic semnificativă.

6. IMPLICAȚII PENTRU PRACTICA DE CONSILIERE

6.1. Competențe necesare consilierului dezvoltativ

Tranziția de la paradigma directivă la cea dezvoltativă reclamă transformări substanțiale în profilul de competențe al consilierului. Pe lângă expertiza în evaluare psihologică, acesta necesită: (a) abilități de facilitare a proceselor de grup, (b) competență în design instrucțional pentru programe de formare, (c) capacitate de construire a relației colaborative non-autoritare, (d) cunoaștere profundă a dinamicii pieței muncii și a tendințelor ocupaționale (Cerneaevscaia, 2001).

6.2. Structura programelor de consiliere dezvoltativă

Modelul dezvoltativ implică configurații extinse de intervenție, desfășurate de-a lungul mai multor ani de școlarizare. Klimov (1990) propune structură în trei module: (a) modul de sensibilizare – focalizat pe lărgirea reprezentărilor despre lumea profesiilor, (b) modul de explorare– implicând experiențiere practică diversificată, (c) modul de specializare și pregătire – centrat pe formarea competențelor specifice domeniului ales.

6.3. Integrarea metodelor active

Specificul abordării dezvoltative constă în prevalența metodelor experiențiale și participative: jocuri de simulare profesională, proiecte de explorare autonomă, portofolii reflexive, mentoring par

la par, stagii de observare. Cercetările arată impact superior al acestor metode comparativ cu metodele informative pasive în formarea pregătirii pentru autodeterminare (Savickas, 2011).

7. DISCUȚII ȘI LIMITE

Modelul consilierului dezvoltative, deși superior conceptual și empiric validat, prezintă provocări de implementare. Resurse umane și temporale extinse sunt necesare, dificil de asigurat în contextul instituțional actual. Formarea consilierilor în noua paradigmă necesită investiții substanțiale, iar inerția sistemului perpetuează practicile directive.

O limitare a cercetării de față constă în bazarea predominantă pe literatura din spațiul post-sovietic. Studii viitoare ar beneficia de integrarea perspectivelor din diverse contexte culturale pentru validarea transculturală a concluziilor.

Rămâne deschisă întrebarea gradului optim de structurare a procesului de consiliere dezvoltativă. Există riscul ca, paradoxal, un program excesiv de rigid să recreeze dinamica directivă pe care dorește să o depășească.

8. CONCLUZII

Analiza comparativă a paradigmelor de consiliere profesională susține ferm superioritatea modelului dezvoltativ în contextul contemporan. Spre deosebire de abordarea directiv-diagnostică care tratează optantul ca obiect pasiv al unei prescripții expertiale, modelul activizant formează competența de autodeterminare profesională, pregătind persoana pentru multiplele tranziții ale carierei moderne.

Implementarea paradigmei dezvoltative necesită transformări sistemice: reconfigurarea formării profesioniștilor, restructurarea serviciilor de consiliere către logica acompaniamentului continuu, dezvoltarea metodelor active și a resurselor de explorare experiențială. Eforturile investite sunt justificate de impactul asupra satisfacției profesionale și adaptabilității pe piața muncii a beneficiarilor.

Cercetările viitoare ar trebui să se focalizeze pe elaborarea protocoalelor standardizate de consiliere dezvoltativă adaptate diferitelor contexte culturale și instituționale, precum și pe evaluarea longitudinală a efectelor diferitelor modele de intervenție asupra traiectoriilor de carieră.

Referințe bibliografice:

1. Borisova, E. M., & Loginova, G. P. (1991). Individualnyi podkhod v proforientatsii [Abordarea individuală în orientarea profesională]. Znanie.
2. Cerneaevskaia, A. P. (2001). Psikhologicheskoe konsultirovanie po professionalnoi orientatsii [Consilierea psihologică pentru orientarea profesională]. Akademia.
3. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis. Norton.
4. Geijan, N. F. (1991). Teoriia i praktika professionalnoi konsultatsii [Teoria și practica consilierii profesionale]. Pedagogika.
5. Grinshpun, S. S. (1992). Tipy profkonsultatsii [Tipuri de profconsultații]. In Professionalnaia konsultatsiia shkolnikov (pp. 23-45). Prosveshchenie.
6. Gudkova, E. V. (2004). Osnovy proforientatsii i professionalnogo konsultirovaniia [Fundamentele orientării profesionale și consilierii profesionale]. Izdatelstvo IuUrGU.
7. Gurevici, K. M. (1970). Professionalnaia prigodnost i osnovnye svoistva nervnoi sistemy cheloveka [Aptitudinea profesională și proprietățile de bază ale sistemului nervos uman]. Nauka.

8. Holland, J. L. (1997). Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (3rd ed.). Psychological Assessment Resources.
9. Klimov, E. A. (1990). Kak vybirat professiiu [Cum să alegi profesia]. Prosveshchenie.
10. Parsons, F. (1909). Choosing a vocation. Houghton Mifflin.
11. Patton, W., & McMahon, M. (2014). Career development and systems theory: Connecting theory and practice (3rd ed.). Sense Publishers.
12. Prudilo, A. V. (1999). Psikhologicheskoe konsultirovanie v professionalnoi orientatsii [Consilierea psihologică în orientarea profesională]. Amalfeya.
13. Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin.
14. Savickas, M. L. (2011). Career counseling. American Psychological Association.
15. Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), Career choice and development (2nd ed., pp. 197-261). Jossey-Bass.

TERMENUL DE DECLARAREA A APELULUI ȘI REPUNEREA ÎN TERMEN A APELULUI ÎN PROCESUL PENAL

THE TERM OF APPEAL AND REINSTATEMENT OR THE TERM OF APPEAL IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Dumitru CALENDARI, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Catedra Drept
procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul,
E-mail: dumitru.calendari@gmail.com

Rezumat: În articol a fost efectuată o analiză a normelor legale și a practicii judiciare cu privire la instituțiile procesual penale termenul apelului și repunerea în termen a apelului. Problema constă în aprecierea diferită în practică a termenelor de declarare a apelului, calcularea termenului și condițiile pentru repunerea în termen a apelului în procesul penal. Prin studiul dat dorim să provocăm la analiza și discuții în continuare cu privire la tema respectivă, inclusive prin prisma practicii judiciare.

Cuvinte-cheie: procesul penal, apelul, termenul, repunere în termen

Abstract: The article analyzes legal norms and judicial practice regarding criminal procedural institutions, the term of appeal, and the reinstatement of the term of appeal. The problem lies in the different interpretations in practice of the terms for filing an appeal, calculating the term, and the conditions for reinstating the term of appeal in criminal proceedings. Through this study, we wish to stimulate further analysis and discussion on this topic, including from the perspective of judicial practice.

Keywords: criminal proceedings, appeal, deadline, reinstatement of deadline

Potrivit opiniei lui Neagu I., „Inexistența unui termen de apel ar putea conduce la executarea de îndată a hotărârii penale, fie la posibilitatea atacării oricând cu apel a unor asemenea hotărâri. Existența unui termen de apel răspunde atât nevoii de a se asigura un control judecătoresc asupra hotărârilor pronunțate, înainte de a se trece la punerea lor în executare, cât și necesității de a se asigura operativitatea în procesul penal.”¹

„Potrivit art. 230-234, 402 CPP RM² termenul de apel este termen legal și imperativ, astfel încât nerespectarea lui atrage decăderea din exercițiul dreptului de a declara apel și nulitatea oricărei cereri de apel înaintate după expirarea termenului.”³

Termenul⁴ de declarare a apelului este de 15 zile de la data pronunțării sentinței integrale (art. 402 alin. (1) CPP).⁵ Astfel, apelul introdus după expirarea termenului de declarare a apelului urmează a fi respins ca depus peste termen.⁶

Pentru părțile în proces termenul este calculat din momentul pronunțării sentinței integrale.

Potrivit pct.6.1. din *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”* nr.22 din 12.12.2005 „În cazul când acestea au lipsit sau redactarea hotărârii a fost amânată - de la data comunicării în scris despre redactarea sentinței.”

Însă, aceasta hotărâre explicativă nu este aplicată nici de către Curtea Supremă de Justiție, care a explicat că „În sensul vizat, sunt irelevante și argumentele de drept și de fapt specificate în recursul ordinar că: „...citarea legală și cerințele pentru amânare potrivit regulilor stipulate la art. 319 și art. 331 Cod de procedură penală nu au fost respectate...”, deoarece prevederile normelor vizate se referă strict la procedura judecării fondului cauzei penale, a cercetării judecătorești, dar nu și la cea de pronunțare a dispozitivului sentinței motivate.”⁷

„Pentru inculpatul care este arestat termenul de apel curge din momentul înmînării copiei de pe sentința redactată.”⁸

În cazul declarării apelului de către titularii prevăzuți la pct.5) și 6) din alin. (1) art. 401 CPP, adică pentru martor, expert, interpret, translator și apărător, care atacă hotărârea cu privire la cheltuielile judiciare ce li se cuvin, termenul de apel începe să curgă îndată după pronunțarea încheierii prin care s-a dispus asupra cheltuielilor judiciare, dar nu poate depăși 15 zile după pronunțarea hotărârii. Această situație se extinde și asupra persoanelor ale căror interese legitime au fost prejudiciate printr-un act judiciar (pct.6.3 din HP CSJ nr.22 din 12.12.2005).

În această hotărâre explicativă a CSJ se menționează că, „La calcularea termenului de apel se aplică sistemul de unități libere (zile libere) cu posibilitatea prelungirii termenului până la prima zi lucrătoare, dacă acesta urmează să se sfârșească într-o zi nelucrătoare. La calcularea termenului

¹ Neagu I. *Tratat de procedură penală*. București, Editura „Pro”, 1997, p. 546.

² Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251/699 din 05.11.2013.

³ *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”*, nr.22, din 12.12.2005, pct. 6, cu modificările ulterioare prin *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, nr.10 din 24.12.2010 și *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova* nr.4 din 30.03.2009. [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.

⁴ Jitariuc V., Calendari D. *Drept procesual penal. Partea generală. Manualul*. Cahul: Print Caro, 2025, pp. 344-346.

⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 23.01.2008, dosarul nr.1ra-152/2008, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

⁶ Osoianu T., Calendari D. *Apelul penal. Monografie*. București: Pro Universitaria, 2023, pp. 49-53.

⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 09.11.2022, dosarul nr.1ra-1247/2022, pct.6. [Citat 25.03.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22055.

⁸ HP Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005, pct.6.2.

de apel, nu se ia în calcul ziua de la care începe să curgă termenul, nici ziua în care acesta se împlinește (art.231 alin.(3) CPP) ”¹.

Tanoviceanu I. și Dongoroz V. au propus *de lege ferenda* folosirea unei căi de atac după expirarea termenului legal să nu atragă decăderea, ci cel mult pierderea efectului suspensiv al căii de atac.²

Declararea de către parte a apelului peste termen, fără indicarea unor temeiuri motivate, este considerată ca o aplicare necorespunzătoare a legii și o încălcarea gravă a acesteia, iar, în cazul procurorului este o abatere disciplinară.³

În cauza *Ghirea c. Republica Moldova*, CtEDO a constatat că, *„Reclamantul a fost net dezavantajat față de partea acuzării, căreia îi putea fi prelungit termenul legal de atac al unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamantului. Prin urmare, având în vedere miza cererii pentru reclamant în această cauză și amintind că, în cauzele penale, cerințele referitoare la procesul echitabil sunt mult mai stricte, suspendarea termenului de depunere a apelului pe motiv că procurorul responsabil de această cauză era în concediu (s.a.) nu poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu principiul egalității armelor. În consecință, redeschiderea procedurii care a avut ca efect casarea unei hotărâri definitive pronunțate în favoarea reclamantului a încălcat principiul securității raporturilor juridice și standardele relevante ale art. 6 §. 1 din Convenție.”*⁴

Practica judiciară în ce privește termenul declarării apelului și momentul calculării acestui termen,⁵ nu a fost reexaminată după modificarea legii procesual-penale din 2012,⁶ când a fost exclusă posibilitatea declarării apelului în termen de 15 zile de la data înmânării copiei de pe sentința redactată. De aceea, în practică apar coliziuni ale normelor procesual-penale cu explicațiile Plenului Curții Supreme de Justiție RM, care prevăd că, calcularea termenului respectiv începe în diferite momente, în dependență de statutul procesual al apelantului și zilei redactării sentinței pronunțate.⁷ Spre exemplu, în cazul când partea vătămată a lipsit la pronunțarea sentinței sau redactarea hotărârii a fost amânată, calcularea termenului începe - de la data comunicării în scris despre redactarea sentinței.

Totodată, părțile au obligația de diligență de a se interesa de soarta cauzelor sale, nerespectarea acestei obligații îi poate lipsi de dreptul de a cere repunerea în termenul de atac (dec. CtEDO Van Harn c. Germania, 11.09.2007)⁸.

Conform art. 402 alin. (5) CPP, înlocuirea apărătorului nu atrage automat după sine restabilirea termenului de apel. Avocatul doar poate depune un apel suplimentar, cu condiția că inculpatul a declarat apelul în termen.⁹

¹ HP Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005, pct.6.5.

² Tanoviceanu I., Dongoroz V. *Tratat de drept și procedură penală*. Volumul V. București, Tipografia „Curierul judiciar”, 1927, p. 405-406.

³ Calendari D. *Procurorul în apelul penal*. Monografie. București: Pro Universitaria, 2024, pp.130-133. Calendari D. Unele aspecte privind participarea procurorului *la examinarea cauzelor penale în instanța de apel*. În: *Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul*. Seria Științe Sociale. №2(6), 2017, p.128.

⁴ Hotărârea CtEDO *Ghirea c. Republica Moldova*, din 26.06.2012, cererea nr.15778/05, §. 34. [Citat 05.02.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111583>

⁵ HP Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005, pct.6-6.2.

⁶ Legea pentru modificarea și completarea CPP RM nr.122-XV din 14 martie 2003, nr.66 din 05.04.2012. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.155-159/510 din 27.07.2012, art.I, pct.124-126.

⁷ HP CSJ nr.22 din 12.12.2005, pct.6.1-6.3.

⁸ Decizia CtEDO *Van Harn c. Germania*, din 11.09.2007, nr.7557/03, [citată 05.12.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82420>.

⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 09.10.2025, dosarul nr. 1ra-664/2023 §.29, [citată 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26439; [citată 05.12.2025]. Disponibil: Încheierea Curții Supreme

Dacă termenul a expirat pentru inculpat, acesta a expirat și pentru avocat. schimbarea avocatului nu determină prelungirea termenului sau curgerea unui nou termen.¹

Neprezentarea avocatului la pronunțarea sentinței nu suspendă pentru el curgerea termenului de apel și nu poate fi un motiv pentru repunerea în termenele legale de contestare a hotărârii judecătorești.²

Aflarea peste hotare nu este motiv pentru repunerea în termenul de atac. Partea avea avocat, iar sentința era disponibilă pe internet.³

Potrivit prevederilor art.403 CPP, *„(1) Apelul declarat după expirarea termenului prevăzut de lege este considerat ca fiind făcut în termen dacă instanța de apel constată că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate, iar apelul a fost declarat în cel mult 15 zile de la începerea executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale. (2) Până la soluționarea repunerii în termen, instanța de apel poate suspenda executarea hotărârii”*.⁴

Această instituție procesuală presupune anumite condiții legate de temeinicia întârzierii a depunerii apelului și termene de executare a acesteia.

Dintr-o speță rezultă că, instanța de apel urmează să stabilească cu certitudine circumstanțele existente în cauză, inclusiv data la care partea în proces a primit copia sentinței, și să releve concret care au fost acele motive întemeiate care au determinat întârzierea depunerii cererii de apel⁵.

Călăuzitoare în acest sens sunt prevederile pct. 8 din HP CSJ nr. 22 din 12.12.2005 - *„Repunerea în termen a apelului este o prerogativă a instanței de apel, care urmează să se pronunțe în motivația respectivă în textul deciziei”*. Totodată, instanța de apel are funcția de a aprecia dacă situația invocată de apelant constituie în mod efectiv o cauză de împiedicare a declarării apelului. În caz contrar, cererea de repunere în termen urmează a fi respinsă.

Judecarea apelului depus peste termen⁶ poate avea loc dacă instanța de apel s-a expus asupra repunerii în termen și apelantul a făcut o asemenea cerere.⁷ Repunerea în termen a apelului reprezintă

de Justiție din 06.11.2025, dosarul nr. 1ra-367/2025, §.13-16, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26508.

¹ Încheierea Curții Supreme de Justiție din 06.11.2025, nr.1ra-367/2025, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26508.

² Încheierea Curții Supreme de Justiție din 06.11.2025, nr. 1ra-32/2025, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26507.

³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.11.2025, nr. 1ra-123/2023, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26534.

⁴ „36. Cu privire la excepții, având în vedere cerințele autorii sesizării, Curtea reține că legislatorul i-a acordat instanței de apel competența de a repune apelantul în termenul de apel dacă „constată că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate” (a se vedea articolul 403 alin. (1) din Cod) și de a examina apelul depus după expirarea termenului de apel, dacă apelantul „a lipsit atât de la judecarea cauzei, cât și de la pronunțarea sentinței și nu a fost informat despre adoptarea sentinței” (a se vedea articolul 404 alin.(1) din Cod). În ambele cazuri, legislatorul a stabilit condiția declarării apelului „în cel mult 15 zile de la data începerii executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale”. Curtea notează că Curtea Supremă de Justiție, rol al cărei constă în asigurarea interpretării și aplicării uniforme a legislației în sistemul de justiție, anterior a precizat că această condiție impusă de articolele 403 și 404 din Codul de procedura penală îi privesc pe inculpat și pe partea civilmente responsabilă, deoarece în privința acestora poate fi începută executarea [a se vedea Hotărârea sa nr. 22 din 12 decembrie 2005 cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordin de apel, punctele 7.1 și 8. A se vedea: HP Curții Supreme de Justiție nr.22 din 12.12.2005 [citat 05.10.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=224].

⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 27.07.2010, dosarul nr.1ra-614/2010, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM, [citat 05.10.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

⁶ Calendari D. Perspectivele apelului peste termen în procesul penal. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2025, nr. 14, pp. 28-31; Jitariuc V., Calendari D. Do we Need in Procedural Institutions of the “Appeal after the Deadline” in Criminal Proceedings? În: Annals of the “Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI (ALS), 2024, vol. 7, nr. 1, pp. 22-28.

⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.04.2004, dosarul nr.1ra-166/2004, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM, [citat 05.10.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

mijlocul procesual prin care titularul dreptului de apel, care nu a putut declara apel din cauze independente de voința lui, este repus în dreptul lui din care fusese decăzut după expirarea termenului de apel.¹

De corecta soluționare a repunerii în termen a apelului, depinde judecarea obiectivă și completă a apelului. Instanța de apel este obligată să verifice motivele întârzierii declarării apelului și, după caz, dacă constată că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate, va repune acest termen și, respectiv, va judeca fondul apelului.²

Referințe bibliografice:

1. Calendari D. Procurorul în apelul penal. Monografie. București: Pro Universitaria, 2024.
2. Calendari D. Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Seria Științe Sociale. №2(6), 2017, p.128.
3. Calendari D. Perspectivele apelului peste termen în procesul penal. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2025, nr. 14, pp. 28-31.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251/699 din 05.11.2013.
5. Decizia CP CSJ din 23.01.2008, dosarul nr.1ra-152/2008, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
6. Decizia Colegiului Penal CSJ din 09.11.2022, dosarul nr.1ra-1247/2022, pct.6. [Citat 25.03.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22055.
7. Decizia CtEDO Van Harn c. Germania, din 11.09.2007, nr.7557/03, [citată 05.12.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-82420>.
8. Decizia Curții Supreme de Justiție din 27.07.2010. Dos.nr.1ra-614/2010, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM. [Citat 16.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
9. Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.04.2004. Dos. nr.1ra-166/2004, p.2. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
10. Decizia Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dos. nr.1ra-251/2010, pct.10-15. Arhiva CSJ RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
11. Decizia Curții Supreme de Justiție din 19.01.2010. Dos. nr.1ra-26/2010, pct.5;

¹ „(...) În cazul concret faptul îmbolnăvirii este demonstrat. Prin aceasta T.N. și-a justificat cererea de a repune apelul în termen. T.N. a demonstrat că întârzierea a fost determinată de motive întemeiate, însă Curtea de Apel a ignorat cererea și nu a îndeplinit cerințele art.403 CPP. (...) soluția de respingere a apelului ca depus peste termen a împiedicat Curtea de apel să verifice legalitatea și temeinicia hotărârii atacate și nu să se pronunțe asupra motivelor invocate în apel prin ce a încălcat cerințele art.403, 414-417 CPP, nemaivorbind de urmările nefaste survenite și încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei – dreptul la un proces echitabil și la un recurs efectiv. Astfel, Curtea de Apel nu a soluționat cererea apelanților de a repune în termen apelul ...” Decizia instanței de apel a fost casată cu restituirea cauzei la rejudecare. A se vedea: Decizia Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010, dosarul nr.1ra-251/2010, pct.10-15. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM, [online] [Citat 25.03.2020]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

² Decizia Curții Supreme de Justiție din 19.01.2010, dosarul nr.1ra-26/2010, pct.5; și Decizia Curții Supreme de Justiție din 19.06.2007, dosarul nr.1ra-537/2007, pct.5. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [citată 23.02.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php; Decizia Curții Supreme de Justiție din 16.06.2009, dosarul nr.1ra-627/2009, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM, [citată 25.03.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

12. Decizia Curții Supreme de Justiție din 19.06.2007. Dos. nr.1ra-537/2007, pct.5. Arhiva CSJ a RM [Citat 23.02.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php;
13. Decizia Curții Supreme de Justiție din 16.06.2009. Dos. nr.1ra-627/2009, pct.6. Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
14. Decizia Curții Supreme de Justiție din 09.10.2025, dosarul nr. 1ra-664/2023 §.29, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26439;
1. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26508.
15. Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.11.2025, nr. 1ra-123/2023, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26534.
16. Hotărârea CtEDO Ghirea c. Republica Moldova, din 26.06.2012, cererea nr.15778/05, §. 34. [Citat 05.02.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-111583>
17. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005, pct. 6, cu modificările ulterioare prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.10 din 24.12.2010
18. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 30.03.2009. [Citat 18.08.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php.
19. Jitariuc V., Calendari D. Drept procesual penal. Partea generală. Manualul. Cahul: Print Caro, 2025.
20. Jitariuc V., Calendari D. Do we Need in Procedural Institutions of the “Appeal after the Deadline” in Criminal Proceedings? În: Annals of the ”Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI (ALS), 2024, vol. 7, nr. 1, pp. 22-28.
21. Încheierea Curții Supreme de Justiție din 06.11.2025, dosarul nr. 1ra-367/2025, §.13-16, [citat 05.12.2025]. Disponibil:
22. Încheierea Curții Supreme de Justiție din 06.11.2025, nr.1ra-367/2025, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26508.
23. Încheierea Curții Supreme de Justiție din 06.11.2025, nr. 1ra-32/2025, [citat 05.12.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=26507.
24. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală a Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, nr.66 din 05.04.2012. În: Monitorul Oficial al RM nr.155-159/510 din 27.07.2012, art.I, pct.124-126.
25. Neagu I. Tratat de procedură penală. București, Editura „Pro”, 1997, p. 546.
26. Osoianu T., Calendari D. Apelul penal. Monografie. București: Pro Universitaria, 2023.
27. Tanoviceanu I., Dongoroz V. Tratat de drept și procedură penală. Volumul V. București, Tipografia „Curierul judiciar”, 1927, p. 405-406.

PUTEREA DE STAT FORMĂ INSTITUȚIONALIZATĂ A SUVERANITĂȚII NAȚIONALE

STATE POWER AS THE INSTITUTIONALIZED FORM OF NATIONAL SOVEREIGNTY

Alexandru ARSENI, dr. hab., prof. univ.,

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: alexandru.arsene001@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5068-6934

*„ ... este o mare diferență între a supune
o mulțime și a guverna o societate”*

(J.-J. Rousseau)

Rezumat: În doctrină și în viața politică „suveranitatea națională” și „puterea de stat” sunt tratate ca două entități politico-juridice distincte care nu au legătură dialectică între ele.

În articolul dat vom demonstra că „puterea de stat” derivă, în mod natural din „suveranitatea națională” comportându-i și unele proprietăți.

Cuvinte-cheie: suveranitate națională, proprietăți; unicitate, indivizibilitate, inalienabilitate, imprescriptibilitate, prerogative: legislativă, executivă, judecătorească; supremație, independență

Abstract: In both legal doctrine and political discourse, “national sovereignty” and “state power” are frequently treated as two distinct politico-legal entities lacking a dialectical connection. The present article seeks to demonstrate that state power derives naturally from national sovereignty, embodying and expressing certain of its inherent attributes.

Keywords: national sovereignty, attributes, unity, indivisibility, inalienability, imprescriptibility, legislative, executive, and judicial prerogatives; supremacy, independence

Adnotare.

Orice societate umană organizată politico-juridicește în respectul stat, în mod natural deține capacitatea de suveranitate, adică stăpână pe propria soartă, asigurată nemijlocit, direct sau prin delegare. Astfel se impune coordonarea exercitării puterii atât în mod direct, cât și prin reprezentare.

Anume, pe această cale s-au consolidat și cristalizat două universuri distincte, dar organic și dialectic legate. Pe de o parte, suveranitatea națională, iar pe de altă parte, puterea de stat.

În prezenta lucrare vom elucidă caracteristicile suveranității naționale, din care derivă puterea de stat. Or tocmai legitimitatea puterii de stat derivă din spiritul și natura suveranității naționale.

Scopul cercetării rezidă în argumentarea imperativă a legitimității puterii de stat doar în suveranitatea națională, puterea supremă a poporului.

În acest context următoarele sunt **obiectivele** urmărite:

- identificarea proprietăților inerente suveranității naționale;
- determinarea prerogativelor care dezvăluie esența suveranității naționale;
- elucidarea suveranității puterii de stat.

1. *Proprietățile inerente suveranității naționale*

Suveranitatea națională în litera și sprijinul ei posedă în mod natural următoarele proprietăți

exclusive: unicitatea, indivizibilitatea, inalienabilitatea și imprescriptibilitatea.

- Suveranitatea națională este „unică”, adică ea nu se partajează între cetățenii ce locuiesc pe teritoriul statului;
- Suveranitatea națională este „indivizibilă”, cu alte cuvinte nici o persoană nu o poate exercita cu titlu personal;
- Suveranitatea națională este „inalienabilă” în sensul că, Națiunea, implicit purtătorul ei poporul, nu poate, printr-un contract social sau pact de supunere, să-și înstrăineze definitiv și irevocabil suveranitatea, în profilul unei sau mai multor persoane, sau altui stat sau suprastructură statală. O asemenea înstrăinare este de neconceput, întrucât voința generală este organic legată de persoana-națiune, astfel încât aceasta nu și-o poate aliena, după cum un individ nu poate să înstrăineze altuia voința sa,
- Suveranitatea este „imprescriptibilă”, ceea ce înseamnă că „un uzurpator oricât de îndelungat timp ar exercita suveranitatea nu devine titularul ei prin uzucapiune”¹.

Așa fiind concepută și argumentată suveranitatea națională, exercitarea ei se manifestă în trei prerogative exclusive și anume: cea legislativă, cea executivă și cea judecătorească. Totodată practica constituțională a reușit să „organizeze astfel exercitarea atributelor suveranității de diferite organe, încât, pe de o parte, să fie asigurată și unitatea necesară, și, pe de altă parte, să poată fi evitată această concentrare a puterilor în mâna unui singur om care ar duce la despotism”².

Piatra de temelie în prerogativele suveranității naționale este prerogativa legislativă, exercitarea căreia îi revine Parlamentului în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului, organ de exercitare a suveranității naționale prin reprezentare.

În acest context două sunt problemele: procedura de delegare a exercitării suveranității naționale prin reprezentare și cine poate fi investit cu această funcție, adică cine poate fi ales.

Respectiv, art.21, alin.3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului stabilește: „Voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal, egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului”³.

Iar art.38 alin.(1) din Constituție stipulează că „Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”⁴.

2. Exercițarea suveranității naționale prin reprezentare

În conformitate cu prevederile art.60, alin.(1) din Constituție „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului ... și unica autoritate legislativă”. Astfel, „Parlamentul se înfățișează într-o dublă ipostază: a) organ reprezentativ suprem al poporului și b) unica autoritate legislativă”.

În calitate de instituție politico-etatică, și, respectiv, subiect de drept constituțional și totodată de drept parlamentar, „Parlamentul este compus din 100 deputați”. Iar art.61 alin.(1) din Constituție stabilește că „Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat”.

¹ DRĂGANU Tudor. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.1. București: SC Lumina Tipo SRL, 2000.

² STERE Constantin. Curs de drept constituțional. Chișinău: Cartier juridic, Tipograf. „Bons Offices”, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5., p. 48

³ Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie 1948. Aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. Publicată în ediție oficială „Tratate Internaționale”, 1998, vol. 1.

⁴ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 Iulie 1994, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78 din 29.03.2016, Art.nr.140.

Așadar, procedura de constituire a Parlamentului în dubla sa ipostază este strict determinată atât pe plan al dreptului internațional public, cât și pe plan al dreptului constituțional și, implicit al dreptului electoral, instituție juridică a dreptului constituțional.

Acum problema a doua legată organic de prima: cine și în ce condiții, pe cale legală poate fi investit cu mandat de exercitare a prerogativei legislative a Suveranității naționale.

Această problemă teoretică și juridică cu profunde semnificații practice în procesul de exercitare a suveranității naționale prin reprezentare își are rădăcinile în practica constituțională încă din antichitate. Astfel, Solon în Sparta a făcut reforma constituțională nu „pentru a stabili cine trebuia să aleagă, ci pe cei care puteau fi aleși”¹.

În prezent, art.38 alin.(3) din Constituție stabilește că „Dreptul de a fi ales le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot în condițiile legii”. Iar sub aspect al dreptului comparat în România conform art.37, alin.(1) din Constituție „Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot”².

Acest drept universal de a fi ales își găsește reglementările atât în normele dreptului internațional public cât și în dreptul constituțional.

Astfel, art.21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului stabilește: „(1) Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți aleși. (2) Orice persoană are dreptul la acces, în condiții de egalitate, la funcții publice ale țării sale”.

Aceste drepturi se regăsesc reglementate și în Constituția Republicii Moldova. În conformitate cu prevederile art.39: „(1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor. (2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică”.

În acest context două precizări de rigoare se impun:

Primo. Exercițarea suveranității naționale în mod direct, nemijlocit de către Popor- proprietarul suveranității. Apoi aici ea este exercitată de către toți cetățenii cu drept de vot.

Secundo. Exercițarea suveranității naționale „și prin organele sale reprezentative (art.2, alin.(1) „prin reprezentanții săi” (art.39 alin.(1) din Constituție”.

Aici tocmai și se pune problema: „cine pot fi aleși cei care exercită suveranitatea națională prin reprezentare. Și, aceasta deoarece, această prerogativă inerentă suveranității naționale, adică exercitarea puterii legislative prin reprezentare. Această prerogativă impune față de „cei care pot fi aleși” nu numai calitatea de cetățean, vârstă, precum și domiciliu.

Activitatea legislativă „nu poate fi fructul unor improvizații de moment, ci presupune o foarte temeinică examinare a măsurilor propuse și o evaluare cât mai corectă, făcută de către un organ autentic reprezentativ al voinței corpului social, a consecințelor aplicării lui”³.

Astfel, nucleul, generatorul activității de executare a puterii legislative este „organul autentic reprezentativ al voinței corpului social”, adică deputații, în obligația și competența cărora ține „temeinica examinare a măsurilor propuse” în actele Parlamentului și, implicit, „a consecințelor aplicării lui”

3. **Puterea de stat element de drept al statului**

Statul în conceptul doctrinei, precum și a dreptului constituțional ca ramură fundamentală a

¹ MONTESQUIEU. Despre spiritul legilor. București: Antet, 2013. ISBN 978-973-636-447-2., p.19

² Constituția României din 8 Decembrie 1991, Republicată în Monitorul Oficial nr.767 din 31 Octombrie 2003.

³ DRĂGANU Tudor. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.1. București: SC Lumina Tipo SRL, 2000., p 48

sistemului dreptului semnifică dimensiunea specifică și esențială a societății politice, societatea care a rezultat din fixarea pe un teritoriu determinat a unei colectivități umane relativ omogene, întruchipând națiunea și care este guvernată de o putere instituționalizată fiind, având capacitatea și mijloacele de a exprima și de a realiza voința unei părți din colectivitate ca voință generală¹.

Rezultă, deci, cu claritate că statul ca instituție politică cuprinde trei elemente constitutive care „condiționează atât apariția acestuia: națiunea, teritoriul, autoritatea politică exclusivă sau suverană”².

Astfel, mai pe larg aceste elemente sunt: „1) Națiunea – ca dimensiune demografică a statului; 2) Teritoriul – dimensiunea materială; 3) puterea de stat – dimensiunea politico-juridică”³.

Urmând tema cercetării, în prezentul comunicat, nu ne vom opri la examinarea primelor două elemente constitutive ale statului și doar la puterea de stat. Se impune cu necesitate și claritate definirea noțiunii „putere de stat”.

Astfel, puterea de stat „desemnează ansamblul sau sistemul relațiilor de putere constituite într-o societate istoricește determinată, exprimând autoritatea pe care un individ sau un grup de indivizi o are asupra altora pentru realizarea unui scop comun asumat de membrii colectivității sau impus acestora de către cei care exercită puterea”⁴.

În această calitate, puterea de stat îmbracă următoarele trăsături generale: a) puterea socială; b) caracter de putere; c) putere de constrângere; d) putere de a exprima și realiza voința ca voință de stat; e) caracter organizat; f) caracter suveran.

Respectiv, ne vom referi doar la caracter suveran al puterii de stat – calitate ce derivă din natura suveranității naționale.

Suveranitatea – condiție immanentă a puterii de stat. Această trăsătură generală a puterii de stat implică două ipostaze fundamentale, dialectic conexe în unitatea lor: a) supremația și b) independența puterii de stat.

a) **Supremația puterii de stat** desemnează însușirea puterii de a fi superioară și dominantă față de orice alte puteri (autorități) sociale constituite în interiorul statului. Astfel, supremația puterii constă în competența acesteia de a stabili și rezolva toate problemele vieții social-economice și politice prin rânduieli obligatorii pentru întreaga societate de a reglementa statutul juridic al cetățenilor săi, precum și a cetățenilor străini sau apatrizi precum și dreptul de a dispune de toate resursele materiale aflate pe teritoriul țării⁵.

b) **Interdependența puterii de stat** – desemnează dreptul deplin, exclusiv și nelimitat, decât prin forța normelor și principiilor internaționale, al fiecărui stat de a decide în toate problemele interne și externe după libera sa apreciere și potrivit cu interesele proprii, fără imixtiunea sau constrângerea exercitată de o altă putere statală sau suprastatală⁶.

Rezultă, deci, cu claritate că puterea de stat întrunește următoarele proprietăți inerente: unicitatea, indivizibilitate, imprescriptibilitatea, supremația și independența.

Unicitatea puterii de stat rezidă în caracterul ei suprem și unic pe teritoriul statului.

¹ DRĂGANU Tudor. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.1. București: SC Lumina Tipo SRL, 2000, p. 116

² DELEANU Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol.2. București: Europa Nova, 1996. ISBN 973-9183-36-0., pp. 12-13

³ ARSENI Alexandru. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol.1. Ed. a 2-a, rev. Chișinău: CEP USM, 2019. ISBN 978-9975149-39-6, , p.176

⁴ BOURDEAU G. Traite de science politique. 1-er. Librairie jurisprudence. Paris, 1966, nr.406., p. 257

⁵ DELEANU Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol.2. București: Europa Nova, 1996. ISBN 973-9183-36-0., pp. 71-72

⁶ PRELOT Marcel. Sociologie politique. Paris: Dalloz, 1973., p. 46

Indivizibilitatea, puterea de stat nu se partajează cu nici o altă entitate politico-juridică.

Imprescriptibilitatea rezidă în faptul că doar instituțiile legal și legitim constituite pot exercita atribuțiile puterii de stat. Orice altă situație echivalează cu uzurparea puterii de stat, fapt penal calificat.

Independența puterii de stat derivă din caracterul inalienabil al suveranității naționale.

Concluzii generale. Orice societate umană organizată în respectivul stat, în mod natural, precum și juridic cuprinde trei elemente cu încărcătura clar determinată. Practica constituțional-etatică a demonstrat, cu argumentele științifice de rigoare că aceste elemente sunt: a) Națiunea – dimensiunea umană; b) Teritoriul – dimensiunea materială și c) Suveranitatea – dimensiunea juridică. Și dacă primele două elemente sunt elemente de fapt, naționale, apoi cea de a treia – suveranitatea – este de drept, creație a națiunii.

În aceste circumstanțe deducem următoarele concluzii:

1. Condiția definitivă a existenței, coeziunii și bunei organizări funcționale a societății umane constituite în respectivul stat este suveranitatea, exprimată prin sintagma „suveranitate națională”.
2. Suveranitatea națională cuprinde, indivizibil, proprietăți inerente spiritului său: unicitatea, indivizibilitatea, caracterul inalienabil și cel imprescriptibil.
3. Suveranitatea națională aparține poporului care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative în formele stabilite de constituție.
4. În cazul exercitării prin reprezentare, suveranitatea națională „îmbracă” forma de „putere de stat”. Astfel, puterea de stat este în fond forma suverană instituțională a suveranității naționale.
5. În calitate de formă instituțională a suveranității naționale, puterea de stat suverană îmbracă și ea proprietăți indispensabile care derivă din proprietățile suveranității naționale. Aceste proprietăți sunt: unicitatea; indivizibilitatea; imprescriptibilitatea, supremația și independența.
6. Puterea de stat este condiția necesară care derivă din natura suveranității naționale în condițiile exercitării ei prin reprezentare legală, raport dialectic de coordonare în exercitarea voinței Națiunii Generale.
7. Exercițarea suveranității naționale prin reprezentare este o delegare a prerogativelor, poporul rămânând proprietarul suveranității, de unde și derivă în mod natural, legal și legitim dreptul de control al poporului asupra activității organelor etatice.

Referințe bibliografice:

1. ARSENI Alexandru. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol.1. Ed. a 2-a, rev. Chișinău: CEP USM, 2019. ISBN 978-9975149-39-6
2. BOURDEAU G. Traite de science politique. 1-er. Librairie jurisprudence. Paris, 1966, nr.406.
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 Iulie 1994, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78 din 29.03.2016, Art.nr.140.
4. Constituția României din 8 Decembrie 1991, Republicată în Monitorul Oficial nr.767 din 31 Octombrie 2003.
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie 1948. Aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. Publicată în ediție oficială „Tratate Internaționale”, 1998, vol. 1.
6. DELEANU Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol.2. București: Europa Nova, 1996. ISBN 973-9183-36-0.
7. DRĂGANU Tudor. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.1. București:

SC Lumina Tipo SRL, 2000.

8. MONTESQUIEU. Despre spiritul legilor. București: Antet, 2013. ISBN 978-973-636-447-2.
9. PRELOT Marcel. Sociologie politique. Paris: Dalloz, 1973.
10. STERE Constantin. Curs de drept constituțional. Chișinău: Cartier juridic, Tipograf. „Bons Offices”, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5.

RESPECTAREA PRINCIPIULUI PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE ÎN CONTEXTUL ÎNTRERUPERII PRESCRIPTIEI TRAGERII LA RĂSPUNDERE PENALĂ

COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLE OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN THE CONTEXT OF THE INTERRUPTION OF THE STATUTE FOR CRIMINAL LIABILITY

Gheorghe RENIȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: gheorghe.renita@usm.md

ORCID ID: 0000-0003-2722-009X

Rezumat: *Termenul de prescripție de tragere la răspundere penală poate fi întrerupt. Codul penal al prevedea (până la 7 septembrie 2024) prescripția răspunderii penale se întrerupe dacă persoana a comis o nouă infracțiune pentru care este prevăzută pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de doi ani. Calcularea prescripției în acest caz începea din momentul săvârșirii unei infracțiuni noi. În fața Curții Constituționale pus problema respectării principiului prezumției nevinovăției în ipoteza aplicării acestei prevederi. Majoritatea judecătorilor Curții au considerat că acest temei de întrerupere a termenului de prescripție de tragere la răspundere penală este compatibil cu prezumția de nevinovăție. Unii judecători au formulat opinii separate, susținând că temeiul în discuție este constituțional în măsura în care se referă la existența unui act procedural de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit sau de învinuit în săvârșirea unei infracțiuni noi. Această din urmă optică este mai potrivită.*

Cuvinte-cheie: *prezumția de nevinovăție, răspundere penală, prescripție, Curtea Constituțională, preeminența dreptului*

Abstract: *The statute of limitations for criminal liability may be interrupted. The Criminal Code provided (until September 7, 2024) that the limitation period for criminal liability is interrupted if the person has committed a new offense for which a prison sentence of more than two years is provided. The calculation of the statute of limitations in this case began from the moment of committing a new offense. The Constitutional Court was asked the question of compliance with the principle of the presumption of innocence in the event of the application of this provision. The majority of the judges of the Court considered that this ground for interrupting the statute for criminal liability is compatible with the presumption of innocence. Some judges disagreed, arguing that the ground in question is constitutional to the extent that it refers to the existence of a procedural act recognizing the person as a suspect or accused in the commission of a new offense. The latter approach is more appropriate.*

Keywords: *presumption of innocence, criminal liability, statute of limitations, Constitutional Court, rule of law*

Introducere

Aplicarea răspunderii penale poate opera, între altele, în interiorul unui termen de prescripție, termen care începe a curge de la data comiterii infracțiunii. Durata termenului de prescripție de tragere la răspundere penală variază în funcție de gravitatea infracțiunii (i.e., art. 60 alin. (1) din Codul penal).

Totodată, legislatorul a prevăzut și ipoteze în care termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală poate fi întrerupt. Una dintre aceste ipoteze este reglementată la art. 60 alin. (4) din Codul penal. Până la intrarea în vigoare a Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional)¹, art. 60 alin. (4) din Codul penal stabilea următoarele: „Prescripția se va întrerupe dacă, până la expirarea termenelor prevăzute la alin. (1), persoana va săvârși o infracțiune pentru care, conform prezentului cod, poate fi aplicată pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de 2 ani. Calcularea prescripției în acest caz începe din momentul săvârșirii unei infracțiuni noi”. După intrarea în vigoare a Legii în discuție (7 septembrie 2024), art. 60 alin. (4) din Codul penal i s-a atribuit următorul conținut: „Prescripția se întrerupe în cazul în care, până la expirarea termenelor prevăzute la alin. (1), cauza penală parvine în instanța de judecată pentru examinare în fond. Din momentul înregistrării cauzei penale în instanța de judecată începe să curgă un nou termen de prescripție”.

Redacția art. 60 alin. (4) din Codul penal, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 136/2024, a generat în practică mai multe probleme. Respectiv, un judecător a ridicat din oficiu (în două cauze penale pe care le judeca) o excepție de neconstituționalitate, solicitând controlul constituționalității normei în cauză.

Discuții și rezultate

Autorul excepției de neconstituționalitate a susținut că prevederile contestate (i.e., redacția art. 60 alin. (4) din Codul penal, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 136/2024) obligă instanța de judecată să constate întreruperea prescripției de tragere la răspundere penală a inculpatului atunci când acesta a comis o infracțiune nouă, deși nu este pronunțată o hotărâre definitivă pe marginea acestei fapte. Autorul a afirmat că până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, operează prezumția nevinovăției persoanei acuzate².

Potrivit autorului excepției de neconstituționalitate, pentru respectarea prezumției nevinovăției în contextul normei contestate judecătorul ar trebui să aștepte pronunțarea unei hotărâri definitive în cazul infracțiunii comise mai recent și să se pronunțe ulterior cu privire la împlinirea sau la întreruperea termenului de prescripție. Totodată, autorul menționează că această soluție ar încălca dreptul părții vătămate de a avea parte de o examinare a procesului penal într-un termen rezonabil³.

În mod suplimentar, autorul a menționat că prevederile contestate au fost modificate prin Legea nr. 136/2024, care a intrat în vigoare la 7 septembrie 2024. Totuși, potrivit articolului IV din Legea în discuție, în cazul infracțiunilor comise până la intrarea în vigoare a acestei legi, calcularea termenului

¹ Legea nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 245-246/353 din 7 iunie 2024.

² A se vedea § 18 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.

³ *Ibidem*, § 19.

de prescripție se efectuează conform condițiilor și termenelor stabilite de prevederile anterioare. Prin urmare, autorul susține că prevederile contestate mai produc consecințe juridice și urmează a fi aplicate în cauzele penale aflate pe rolul instanțelor judecătorești¹.

La rândul său, Curtea Constituțională a verificat (la etapa admisibilității), mai întâi de toate, incidența unui drept garantat de Constituție. Curtea a reținut că prevederile contestate din articolul 60 din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, reglementează condițiile în care prescripția tragerii la răspundere penală se întrerupe. Așadar, Curtea a observat că prevederile contestate condiționează întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală de comiterea unei infracțiuni noi pentru care este prevăzută pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de doi ani. Curtea va analiza dacă motivul de întrerupere a termenului de prescripție, așa cum este formulat, obligă instanțele de judecată să constate vinovăția persoanei la comiterea acelei infracțiuni. Având în vedere criticile avansate de autor, Curtea a considerat că este chemată să stabilească, în lumina principiului prezumției nevinovăției, dacă prevederile contestate induc ideea că persoana acuzată de comiterea unei infracțiuni noi este considerată vinovată în cadrul altui proces penal, înainte ca vinovăția acesteia să fie stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă. În concluzie, Curtea a reținut că aspectele de drept prezentate în sesizări în raport cu articolul 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, reclamă o analiză complexă în fond prin prisma articolului 21 din Constituție², articol care garantează principiul prezumției nevinovăției.

Curtea Constituțională a reținut că principiul prezumției de nevinovăție este garantat și de articolul 6 § 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care stabilește că orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până atunci când vinovăția sa va fi legal stabilită. Așa fiind, Curtea Constituțională a făcut apel la jurisprudența Curții Europene, în care s-a reiterat că articolul 6 § 2 urmărește să prevină subminarea unui proces penal echitabil prin declarații prejudiciabile făcute în strânsă legătură cu aceste proceduri. Presumția de nevinovăție este unul dintre elementele procesului penal echitabil care este cerut de paragraful 1 al art. 6 din Convenție³.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că trebuie făcută o deosebire fundamentală între afirmația că persoana este doar suspectată de comiterea unei infracțiuni și afirmația clară, care nu se bazează pe o hotărâre definitivă, că persoana a comis o infracțiune. Cea din urmă afirmație încalcă principiul prezumției de nevinovăție, în timp ce prima declarație a fost considerată, în repetate rânduri, drept compatibilă cu articolul 6 din Convenție. Prin urmare, Curtea a subliniat importanța alegerii cuvintelor de către funcționarii publici în declarațiile lor înainte ca o persoană să fie judecată și găsită vinovată pentru o anumită infracțiune⁴.

Curtea Europeană a reiterat că prezumția de nevinovăție este încălcată dacă o hotărâre judecătorească reflectă sentimentul că acuzatul este vinovat fără stabilirea legală în prealabil a vinovăției acestuia și, în special, fără ca acesta să fi avut ocazia să exercite drepturile apărării. La fel se poate întâmpla și în lipsa unei constatări formale; este suficientă o motivație care să dea de gândit că judecătorul consideră că persoana vizată este vinovată⁵.

După sinteza jurisprudenței relevante a Curții Europene, Curtea Constituțională a reamintit că, spre deosebire de Curtea Europeană, ea efectuează doar o analiză a legislației relevante la modul abstract, pentru a stabili dacă aceasta respectă principiile constituționale interpretate în concordanță

¹ *Ibidem*, § 20.

² *Ibidem*, §§ 46-48.

³ *Apud: ibidem*, § 20.

⁴ *Apud: ibidem*, § 66-67.

⁵ *Apud: ibidem*, § 70.

cu standardele care pot fi deduse din Convenție, prin prisma jurisprudenței Curții Europene¹.

În fond, Curtea Constituțională a notat că dispozițiile contestate din articolul 60 alin.(4) din Codul penal, până la redactarea Legii nr. 136/2024, stabileau condiția în care cursul prescripției tragerii la răspundere penală se întrerupe. Aceste dispoziții prevedeau că „prescripția se va întrerupe dacă până la expirarea termenelor prevăzute [...] persoana va săvârși o [altă/nouă] infracțiune [...]”. Autorul sesizării invocă neclaritatea normei, susținând că expresia legală „persoana va săvârși o infracțiune” coroborată cu textul tezei a doua „calcularea prescripției [...] începe din momentul săvârșirii unei infracțiuni noi” nu permite o concluzie univocă referitor la determinarea momentului din care operează întreruperea cursului prescripției și se începe calcularea unui nou termen. Autorul sesizării menționează că, în cauza în care a fost ridicată excepția, apărătorul inculpatului a invocat împlinirea termenului de prescripție pentru infracțiunea comisă și a solicitat liberarea inculpatului de răspundere penală. Acuzatorul de stat, la rândul său, a invocat că în jurisdicția aceleiași instanțe în privința inculpatului se examinează o nouă cauză penală, care trebuie luată în calcul și care, de fapt, duce la întreruperea efectivă a cursului prescripției. Având în vedere această contrarietate de demersuri, instanța de judecată a considerat că norma contestată suferă de neclaritate și nu permite a determina momentul din care operează întreruperea curgerii prescripției².

Sub acest aspect, preliminar, Curtea Constituțională a notat că, din punct de vedere al naturii juridice, prescripția tragerii la răspundere penală constituie o cauză extinctivă de liberare de răspundere penală, care este determinată de trecerea timpului. Pe de o parte, prescripția impune un termen de decădere pentru organele judiciare din perspectiva tragerii la răspundere penală a persoanelor care comit infracțiuni, iar pe de altă parte, acest termen este apreciat de legislator ca fiind suficient de mare pentru ca societatea să uite faptele incriminate săvârșite și efectele acestora, ca urmare a diminuării treptate a impactului lor asupra relațiilor sociale. Prerogativa statului de a trage la răspundere penală persoanele care comit infracțiuni nu mai poate fi pusă în operă dacă această acțiune nu este efectuată într-un anumit interval de timp. Astfel, prescripția răspunderii penale poate fi calificată drept o formă de sancționare a pasivității organelor statului. Legislatorul a stabilit termene de prescripție a tragerii la răspundere penală în funcție de gravitatea infracțiunilor. Pentru liberarea de răspundere penală, termenul de prescripție trebuie să curgă fără intervenția vreunui act sau a unei circumstanțe de natură să readucă în conștiința publică fapta comisă³.

În același timp, legislatorul a stabilit la articolul 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, situația care conduce la întreruperea termenului de prescripție. Prin norma contestată, legislatorul a considerat că comiterea unei noi infracțiuni în interiorul termenului de prescripție are ca efect readucerea în atenția societății a faptului comiterii infracțiunii inițiale și, prin urmare, întrerupe cursul prescripției și amână producerea efectelor sale⁴.

Având în vedere că, potrivit articolului 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, legislatorul are competența de a reglementa infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora, Curtea Constituțională a menționat că acesta are și prerogativa de a stabili motivele de întrerupere a prescripției răspunderii penale pe baza unor considerente de politică penală, care au ca efect liberarea de răspundere penală⁵.

Analizând argumentele participanților la proces, Curtea Constituțională a observat că, de fapt, prin criticile sale, autorul sesizărilor ridică o problemă de interpretare și de aplicare a motivului de

¹ *Ibidem*, § 71.

² *Ibidem*, § 73.

³ *Ibidem*, § 74-76.

⁴ *Ibidem*, § 77.

⁵ *Ibidem*, § 78.

întrerupere a prescripției tragerii la răspundere penală, care nu ține de competența Curții Constituționale. Această competență le revine, prin definiție, instanțelor de judecată¹.

În acest context, Curtea a notat că instanțele de judecată au competența de a stabili sensul textului de lege criticat prin simpla aplicare a regulilor de interpretare lingvistică și a principiilor incidente stabilite de Codul penal, pornind de la sensul textului criticat, în conformitate cu principiul prezumției nevinovăției. De altfel, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că rolul decizional conferit instanțelor de judecată urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor².

În continuare, Curtea Constituțională a remarcat că (i) poate contribui la aplicarea previzibilă a unei norme penale și practica judiciară; (ii) asigurarea interpretării și aplicării uniforme a legislației în sistemul de justiție ține de competența Curții Supreme de Justiție; (iii) instanța de judecată îi poate solicita Curții Supreme de Justiție, din oficiu sau la cererea părților, emiterea unui aviz consultativ cu privire la aplicarea legislației³.

Din aceste considerente, prin Hotărârea nr. 5 din 16 aprilie 2025 Curtea Constituțională a conchis că textul contestat nu afectează articolul 21 din Constituție, din perspectiva argumentelor invocate de autorul excepției de neconstituționalitate. Prin urmare, Curtea a concluzionat că textul „prescripția se va întrerupe dacă [...] persoana va săvârși o infracțiune” din articolul 60 alin.(4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, este constituțional⁴.

Această poziție nu a fost susținută de toți judecătorii Curții. Mai exact, de doi judecători (din cei șase). Astfel, în opinia separată se notează că textul contestat „prescripția se va întrerupe dacă [...] persoana va săvârși o infracțiune” pune în discuție respectarea principiului prezumției nevinovăției, odată ce îi obligă pe judecători să utilizeze în hotărârile lor un limbaj care afirmă vinovăția persoanei la comiterea infracțiunii noi. Așadar, s-a apreciat că formularea contestată din legea penală în discuție impune o constatare prematură a vinovăției persoanei în săvârșirea unei infracțiuni noi, împiedică, totodată, aplicarea instituției întreruperii curgerii prescripției și, în consecință, creează riscul afectării drepturilor părții vătămate și încurajează nepedepsirea recidivei, ceea ce este în defavoarea securității ordinii publice⁵. S-a arătat că dreptul comparat demonstrează că în unele țări (Franța, Germania, România etc.) legislația penală prevede posibilitatea întreruperii curgerii termenului de prescripție în legătură cu efectuarea primelor acțiuni procesuale penale în privința persoanei suspectate/acuzate de săvârșirea faptelor cu caracter penal. În acest sens, este relevantă jurisprudența Curții Constituționale care, într-un caz similar, apreciind limitele aplicării prezumției nevinovăției de către o autoritate cu competența decizională, a reținut că nu este nevoie întotdeauna să se pronunțe cu privire la vinovăția persoanei acuzate de comiterea unei infracțiuni, dacă există vreun act procedural de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit sau de învinuit (a se vedea, *mutatis mutandis*, Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26 martie 2024, §§ 46, 49). Potrivit opiniei separate, aceste considerente sunt valabile și în prezenta cauză. În opinia separată se ajunge la concluzia că soluția Curții Constituționale nu clarifică problemele abordate de autorul sesizărilor. Prin urmare, s-a apreciat că⁶ Curtea Constituțională urma să pronunțe următoarea soluție: „Se recunoaște constituțional textul

¹ *Ibidem*, § 79.

² *Ibidem*, § 80, § 82.

³ *Ibidem*, § 84-85.

⁴ *Ibidem*, § 87-88.

⁵ A se vedea § 13 din Opinia separată a dlui judecător Vladimir Țurcan la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În. *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.

⁶ *Ibidem*, § 18-21.

„prescripția se va întrerupe dacă [...] persoana va săvârși o infracțiune” din articolul 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, în măsura în care se referă la existența unui act procedural de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit sau de învinuit în săvârșirea unei infracțiuni noi.”

Totodată, în opinia concordată la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 se arată că prevederile contestate sunt constituționale în măsura în care se referă la existența unui act procedural de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit sau de învinuit la săvârșirea unei noi infracțiuni, care, potrivit legii, trebuie comunicat acesteia. În acest sens, s-a arătat că „persoana este liberată de răspundere penală dacă din ziua săvârșirii infracțiunii au expirat termenele indicate la articolul 60 alin.(1) din Codul penal și în această perioadă persoana nu a comis o altă faptă calificată de Cod ca infracțiune pentru care este prevăzută pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de doi ani. Motivul întreruperii termenului de prescripție, așa cum este el formulat, nu obligă instanțele de judecată să constate vinovăția persoanei la comiterea noii infracțiuni. În acest caz, (...) este relevantă existența unui act procedural de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit sau de învinuit la săvârșirea unei noi infracțiuni, care trebuie comunicat acesteia. Calcularea prescripției în acest caz începe din momentul săvârșirii infracțiunii noi”¹.

Un alt aspect analizat în opinia concordată vizează natura juridică a termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Astfel, s-a reținut că, în ședința publică a Curții Constituționale, autorul excepției de neconstituționalitate a invocat raționamentele Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 27 mai 2014, §§ 53-55, potrivit cărora prescripția este o instituție de drept substanțial, abordare în care legea penală referitoare la prescripție este supusă regulii de aplicare a legii penale mai favorabile. *A contrario*, în opinia concordată s-a remarcat că în Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 21 septembrie 2021, § 40, prescripția a fost catalogată ca o normă penală procedurală. Calificarea unei dispoziții ca fiind de drept penal substanțial sau procedural are importanță prin raportare la faptul că principiul neretroactivității legii nu se aplică dreptului penal procedural. În sprijinul acestei din urmă concepții, a fost invocată jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (e.g., *Coëme și alții v. Belgia*, *Previti v. Italia*, *Borcea v. România*), precum și poziția Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Din această perspectivă, s-a conchis că dispozițiile articolului 60 din Codul penal nu definesc infracțiunile și pedepsele pe care le sancționează și trebuie interpretate ca impunând o simplă condiție prealabilă pentru examinarea unei cauze penale. Prin urmare, dispozițiile articolului 60 din Codul penal referitoare la prescripția tragerii la răspundere penală reprezintă norme procedurale care nu se supun regulii de aplicare a legii penale mai favorabile². Despre natura juridică a prescripției tragerii la răspundere penală s-a accentuat și în literatura de specialitate³.

Astfel, opinia separată și, respectiv, opinia concordată la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 au relevanță în contextul elucidării problemelor semnalate de autorul excepției de neconstituționalitate. Ele aduc mai multă claritate decât poziția majorității.

¹ A se vedea § 2 și § 4 din Opinia concordată a dnei judecător Liuba Șova la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.

² *Ibidem*, § 5-8.

³ Eșanu Adriana și Reniță Gheorghe. *Expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere penală: soluțiile instanței de judecată*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 1(60), pp. 29-33.

Concluzii

Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 urma să elucideze problematica respectării principiului prezumpției de nevinovăție în contextul întreruperii prescripției tragerii la răspundere penală. Este adevărat că în această hotărâre s-a sintetizat anumite spețe din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, spețe care oferă îndrumări utile pentru subiecții care aplică legea penală și, corelativ, pentru destinatarii legii penale. Totuși, pe fond, așa cum s-a remarcat și în opinia separată, soluția Curții Constituționale nu a clarificat problemele semnalate de autorul sesizărilor.

Mai mult, din punct de vedere metodologic, Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 trezește mai multe semne de întrebare. În concret, la etapa admisibilității, Curtea a decis că constituțional textul „prescripția se va întrerupe dacă [...] persoana va săvârși o infracțiune” din articolul 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136/2024, necesită a fi examinat din perspectiva respectării principiului prezumpției de nevinovăție. În schimb, la etapa examinării fondului, majoritatea judecătorilor Curții au decis că problemele abordate de autorul excepției de neconstituționalitate țin de interpretarea și de aplicarea legii penale, iar această competență le revine, prin definiție, instanțelor de judecată. Cu alte cuvinte, nu s-a analizat dacă textul contestat contravine sau nu principiului prezumpției de nevinovăție, contrar așteptărilor de la etapa admisibilității. Aspectul – dacă argumentele autorului excepției de neconstituționalitate țin de interpretarea și de aplicarea legii penale – este examinat la etapa admisibilității sesizării. În ipoteza în care Curtea constată că autorul excepției de neconstituționalitate pune în discuție o asemenea problemă, atunci sesizarea este declarată inadmisibilă. Această concepție se regăsește și în Ghidul practic privind condițiile de admisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate la Curtea Constituțională¹. Anume așa a procedat Curtea în jurisprudența sa anterioară², precum și în jurisprudența ulterioară Hotărârii Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025. În acest caz, nu este clar de ce Curtea Constituțională nu a dat dovadă de coerență.

În cele din urmă, Curtea nu a răspuns la argumentul autorului excepției de neconstituționalitate (avansat în cadrul ședinței publice a Curții) referitor la incidența raționamentelor din Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 27 mai 2014, §§ 53-55, potrivit cărora prescripția este o instituție de drept substanțial, abordare în care legea penală referitoare la prescripție este supusă regulii de aplicare a legii penale mai favorabile. De asemenea, Curtea a omis să remarce că în Hotărârea sa nr. 29 din 21 septembrie 2021, § 40, a statuat, deși într-un alt context, că prescripția reprezintă o normă penală procedurală. Curtea a ratat o ocazie bună de a face claritate în această privință.

Referințe bibliografice:

1. Eșanu Adriana și Reniță Gheorghe. *Expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere penală: soluțiile instanței de judecată*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, nr. 1(60), pp. 29-33.
2. Gheorghe Reniță. *Sesizarea Curții Constituționale. Compendiu*. Chișinău: Cartier, 2023. 208 p.
3. Ghidul practic privind condițiile de admisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate la Curtea Constituțională. Disponibil: <https://shorturl.at/54ZPB>.
4. Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a

¹ Ghidul practic privind condițiile de admisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate la Curtea Constituțională. Disponibil: <https://shorturl.at/54ZPB>.

² Pentru o sinteză a jurisprudenței Curții Constituționale în această materie, a se vedea: Gheorghe Reniță. *Sesizarea Curții Constituționale. Compendiu*. Chișinău: Cartier, 2023, p. 122, p. 124, p. 126.

articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.

5. Legea nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 245-246/353 din 7 iunie 2024.
6. Opinia separată a dlui judecător Vladimir Țurcan la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.
7. Opinia concordată a dnei judecător Liuba Șova la Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 16 aprilie 2025 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 60 alin. (4) din Codul penal, în redactarea anterioară Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 (întreruperea prescripției tragerii la răspundere penală) (sesizările nr. 71g/2024 și nr. 158g/2024). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 313-316 din 13 iunie 2025.

GARANȚII DE PROTECȚIE A DREPTULUI LA VIAȚA PRIVATĂ ÎN CADRUL CONTROLULUI JUDICIAR AL URMĂRIII PENALE

GUARANTEES FOR THE PROTECTION OF THE RIGHT TO PRIVATE LIFE IN THE JUDICIAL REVIEW OF CRIMINAL PROSECUTION

Daniel CRISTEA, dr. în drept,
comisar șef de poliție,
Inspectoratul de Poliție Județean Buzău, ROM
E-mail: cristeadaniel415@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5786-2619

Rezumat: *Dreptul la viața privată face parte și este inclus în categoria drepturilor fundamentale. Transformările globaliste au pus accent pe respectarea dreptului la viața privată, tocmai ca o componentă necesară într-o societate în schimbare. Desfășurarea urmăririi penale impune într-un stat de drept, într-o societate în plină transformare, un control care să garanteze această protecție, în echilibrul cu interesul statului. În acest sens, instituția judecătorului de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorul de drepturi și libertăți, prevăzut în legislația din ROM, au fost create tocmai pentru a garanta dreptul la viața privată, cu ocazia desfășurării activităților de urmărire penală, care implică imixtiunea în viața privată, în funcție de necesitate. Prezentul studiu descrie rolul judecătorului de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorul de drepturi și libertăți, prevăzut în legislația din ROM, privind analiza modului de aplicare în cadrul procedurilor probatorii a tuturor acțiunilor desfășurate în contrapartidă cu dreptul la viața privată.*

Cuvinte-cheie: *dreptul la viața privată, control judiciar, garanții, analize, faza de urmărire penală*

Abstract: *The right to privacy is part of and is included in the category of fundamental rights. Globalist transformations have emphasized the respect for the right to privacy, precisely as a necessary component in a changing society. The conduct of criminal prosecution requires, in a state of law, in a society in full transformation, a control that guarantees this protection, in balance with the interest of the state. In this sense, the institution of the investigating judge, provided for in the legislation of the Republic of Moldova and the judge of rights and freedoms, provided for in the legislation of the Republic of Moldova, were created precisely to guarantee the right to privacy, during the conduct of criminal prosecution activities, which involve interference in private life, depending on necessity. This study describes the role of the investigating judge, provided for in the legislation of the Republic of Moldova and the judge of rights and freedoms, provided for in the legislation of the Republic of Moldova, regarding the analysis of the application within the evidentiary procedures of all actions carried out in return for the right to privacy.*

Keywords: *right to privacy, judicial review, guarantees, analysis, criminal prosecution phase*

Introducere

Pentru a face față complexității tipurilor de amenințări cu privire la respectarea dreptului la viața privată, spunem să se stabilească, să se implementeze și să se mențină un sistem de obținere a probatoriului în deplină legalitate, prin măsura dispusă în urma analizei instituției judecătorului de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorului de drepturi și libertăți, prevăzut în legislația din ROM.

Rezultate și discuții

În multitudinea de cauze pe acest segment, Curtea Europeană a Drepturilor Omului analizează întotdeauna ingerința cu ocazie efectuării măsurii dispuse, ca urmare a măsurilor special de investigații, perchezițiilor, diseminarea de informații și imagini, dar și de colectare, distribuire și orice alte măsuri cu care este sesizată Curtea, ca urmare a plângerilor părților care se consideră viciate prin încălcarea de către autoritățile statelor a dreptului la viața privată. Tocmai aceste ingerințe trebuie analizate de instituția judecătorului de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorul de drepturi și libertăți, prevăzut în legislația din ROM. În acest sens, viața privată beneficiază în procesul penal de protecția legii în ROM și RM, potrivit rolului judecătorului de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorului de drepturi și libertăți, prevăzut de legislația din ROM, de a dispune măsuri în baza analizei imixtiunii dreptului la viața privată și a impactului, urmărind de a nu se încălca abuziv, în faza urmăririi penale. Potrivit art. 300, art. 301 CPP RM¹, judecătorului de instrucție i se conferă

¹ **Art. 300 CPP RM.** Sfera controlului judiciar. (1) Judecătorul de instrucție examinează demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații și de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei, precum și demersurile privind finalizarea urmăririi penale în lipsa învinuitului. (2) Judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege. (3) Judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului care nemijlocit exercită acțiuni de urmărire penală dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege. (3¹) Judecătorul de instrucție examinează cererile privind accelerarea urmăririi penale. (3²) Demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, a măsurilor speciale de investigații și de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere, plîngerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații, plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului, care nemijlocit exercită acțiuni de urmărire penală, cererile privind accelerarea urmăririi penale, precum și recursurile depuse potrivit art. 437 alin. (1) pct. 3¹) și 4) pot fi înaintate și prin mijloace de comunicare electronică ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestora. (3³) Demersurile, plîngerile și cererile depuse prin mijloace de comunicare electronică ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestora trebuie să corespundă cerințelor legale stabilite pentru un document

pentru aplicare sfera și acțiunile de urmărire penală. Concordanța și sarcinile judecătorului de instrucție cu dreptul la viața privată sunt descrise de prof. Igor Dolea, privind obligația judecătorului de instrucție de a indica art. din CPP care admite ingerința și condițiile în care aceasta este admisă. Nu în ultimul rând, prof. menționează obligația judecătorului de instrucție de a justifica legalitatea ingerinței, cu privire la probele care au fost administrate anterior, care nu solicitau ingerințe în viața privată și să motiveze faptul imposibilității desfășurării normale a procesului, fără efectuarea măsurii care urma să fie autorizată, cu motivarea necesității într-o societate democratică și a proporționalității ingerinței.¹ Legislația vine în sprijinul, astfel, a dreptului la viața privată, garantării lui prin sarcinile judecătorului de instrucție menționate supra.

În acest sens, protecția dreptului la viața privată în cadrul controlului judiciar al urmăririi penale a devenit și este un subiect esențial, cu ocazia aplicării măsurilor în procesul penal. Există mai multe garanții procesuale pe care trebuie să le urmărească judecătorul de instrucție, prevăzut în legislația RM și judecătorul de drepturi și libertăți, prevăzut în legislația din ROM, echilibrul dintre investigarea infracțiunilor cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate, din care face parte și dreptul la viața privată. În acest sens, judecătorii de instrucție/judecătorii de drepturi și libertăți, în legătură cu limitarea ingerinței în viața privată, **trebuie să urmărească ca orice măsură intruzivă trebuie să fie justificată și proporțională cu scopul urmărit.** În jurisprudența CEDO, sunt o multitudine de cauze pierdute ca urmare a încălcării dreptului la viața privată, tocmai datorită aplicării de către judecători greșit, asupra modurilor de aplicare. Nu spunem că este simplu de aplicat o normă, în situația în care, cauzele diferă tot timpul și nu există un tipar bine stabilit. De ex.:

• **durata excesivă a arestului preventiv** care este atributul judecătorului de instrucție (*cauza CtEDO Buzadji c. Moldovei*², referitoare la suspiciunea rezonabilă, care este o condiție sine qua non

electronic. (4) Demersurile, plângerile și cererile înaintate conform prevederilor alin. (1)–(3²) se examinează de către judecătorul de instrucție la locul efectuării urmăririi penale sau a măsurii speciale de investigații și pot fi examinate prin intermediul videoconferinței, ce se dispune prin încheiere motivată, care poate fi atacată o dată cu încheierea emisă asupra fondului demersurilor, plângerilor sau cererilor înaintate. (5) În cazul examinării demersurilor, plângerilor și cererilor prevăzute la alin. (3²) prin intermediul videoconferinței, instanța de judecată asigură părților posibilitatea de a lua cunoștință de materialele cauzei. Demersurile, plângerile și cererile se depun la instanța competentă în număr egal de copii cu numărul părților implicate în proces, cu excepția cazurilor când acestea au fost depuse prin mijloace de comunicare electronică ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestora. Transmiterea și aducerea la cunoștință a materialelor pot fi realizate și prin mijloace de comunicare electronică ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestora. Părțile au dreptul să înainteze cereri, inclusiv de recuzare, să ofere explicații, să prezinte probe, inclusiv prin mijloace de comunicare electronică ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestora. Dispozițiile alin. (3³) se aplică în modul corespunzător.

Art. 301 CPP RM. Acțiunile de urmărire penală efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucție. (1) Cu autorizarea judecătorului de instrucție se efectuează acțiunile de urmărire penală legate de limitarea inviolabilității persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenței, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, finalizarea urmăririi penale în lipsa învinuitului, precum și alte acțiuni prevăzute de lege. (2) Acțiunile de urmărire penală sub formă de percheziție, cercetare la fața locului în domiciliu și punerea bunurilor sub sechestru în urma percheziției pot fi efectuate, ca excepție, fără autorizarea judecătorului de instrucție, în baza ordonanței motivate a procurorului, în cazurile infracțiunilor flagrante, precum și în cazurile ce nu permit amânare. Judecătorul de instrucție trebuie să fie informat despre efectuarea acestor acțiuni de urmărire penală în termen de 24 de ore, iar în scop de control, i se prezintă materialele cauzei penale în care sînt argumentate acțiunile de urmărire penală efectuate. În cazul în care sînt temeiuri suficiente, judecătorul de instrucție, prin încheiere motivată, declară acțiunea de urmărire penală legală sau, după caz, ilegală. (3) În caz de neîndeplinire a cerințelor legitime ale organului de urmărire penală, efectuarea silită a examinării corporale, internarea persoanei într-o instituție medicală pentru efectuarea expertizei judiciare, luarea de probe pentru cercetare comparativă se face cu autorizarea judecătorului de instrucție.

¹ Dolea Ig. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*, ediția a 2-a, Chișinău, Editura Cartea Juridică, 2020, p. 860.

² *Hotărârea CtEDO pe cauza Buzadji c. Moldovei, din 05 iulie 2016, nr. 23755/07, & 92-94, 122.* Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176063>

pentru o detenție legală, nu este suficientă pentru a justifica prelungirea detenției, în cadrul căreia Curtea a decis că a fost încălcat dreptul la viața privată)

- **lipsa motivării adecvate** (în *cauza CtEDO Boicenco c. Moldovei*¹, instanțele când au dispus prelungirea arestului, nu au indicat motivele considerate a fi împiedicat procesul sau s-ar putea ascunde sau comite alte infracțiuni. În acest sens, cu privire la deciziile de arest preventiv, judecătorii nu analizează suficient măsurile alternative care ar putea fi aplicate, de unde și încălcarea dreptului la viața privată)

- **cu privire la divulgarea informațiilor confidențiale, obținute datorită măsurii dispuse de judecător** (*cauza Batiashvili c. Georgia*²- înregistrările efectuate „au fost trimise unui canal de televiziune și transmise pe post înainte de punerea sub acuzare și de arestarea reclamantului”). Rolul judecătorului este și trebuie să conștientizeze și din corectitudinea aplicării de către organele abilitate și colectării de date de către acestea, ca urmare a măsurii dispuse de către acesta.

- **referitor la prelungirea arestului preventiv ca și durată excesivă a arestului preventiv**, direct răspunzător fiind judecătorul de instrucție (în *cauza CtEDO Pînzari v. Republica Moldova*³, măsura a fost contrară prevederilor legale și considerată o încălcare a dreptului la libertate și siguranță, care a afectat indirect și viața privată a reclamantului.).

- Problemele mult mai ample diferă în funcție de cauză, de persoanele implicate și nu în ultimul rând de practica judiciară, pe lângă cadrul legal.

Analizând rolul acestei instituții, una dintre cele mai importante garanții ale protecției vieții private este controlul judecătoresc, atât preventiv, cât și ulterior efectuării măsurilor investigative. Astfel, autorizațiile pentru percheziții, interceptări sau filaj trebuie să fie emise exclusiv de judecătorul de instrucție/judecătorul de drepturi și libertăți, care are rolul de a analiza detaliat și riguros justificarea măsurilor cerute. De exemplu, judecătorul poate refuza autorizarea interceptării comunicațiilor dacă apreciază că probele pot fi obținute altfel sau că măsura nu respectă proporționalitatea. Ulterior, judecătorul de cameră preliminară, prevăzută ca instituție în legislația din România, verifică legalitatea modului în care s-a desfășurat investigația, având posibilitatea de a exclude probele obținute ilegal sau disproporționat.

Este de menționat și *Decizia Curții Constituționale a ROM nr. 802/2017*⁴, care a reținut că utilizarea probelor obținute prin metode de supraveghere tehnică neautorizate sau fără respectarea condițiilor legale duc la nulitatea lor absolută. Aceasta oferă un cadru de protecție clar împotriva abuzurilor în procesul penal;

Jurisprudența CEDO și națională impune standarde înalte pentru ingerințele autorităților în viața privată, subliniind necesitatea respectării principiilor de legalitate, necesitate și proporționalitate. Respectarea acestor principii nu este doar o exigență juridică, ci o condiție a statului de drept într-o societate democratică, de care trebuie să se pronunțe judecătorii de instrucție/judecătorii de drepturi și libertăți.

¹ Hotărârea CtEDO pe cauza Boicenco c. Moldovei, din 11 iulie 2006, nr. 41088/05, & 143-145. Disponibilă: [file:///C:/Users/User/Desktop/Downloads/BOICENCO%20v.%20MOLDOVA%20-%20\[Romanian%20Translation\]%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/Downloads/BOICENCO%20v.%20MOLDOVA%20-%20[Romanian%20Translation]%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf)

² Hotărârea CtEDO pe cauza Batiashvili c. Georgia, din 10.10.2019, nr.8284/07. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196374>

³ Hotărârea CtEDO pe cauza Pînzari c. Moldovei, din 27 septembrie 2018, nr. 46663/14. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186714>

⁴ A se vedea Decizia CCR nr. 802, din 5 decembrie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.342 și art.345 alin.(1) din Codul de procedură penală, (M. Of. nr.116 din 06.02.2018), Disponibilă: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_802_2017.pdf

Analizând cauza CtEDO *Cășuneanu c. României*¹, acesta ilustrează difuzarea în presă a unor „fragmente ale convorbirilor dintre inculpați, obținute în urma interceptărilor telefonice în timpul operațiunii de supraveghere în cadrul cercetării penale, care au apărut în ziare înainte ca reclamantul și co-inculpatul să fie trimiși în judecată”. De asemenea, „**autoritățile au dezvăluit presei acte din dosarul penal – în special stenograme ale unor convorbiri telefonice interceptate de autorități în timpul operațiunii de supraveghere**”. În speță se menționează că au fost efectuate verificări în vederea stabilirii modului cum astfel de informații cu caracter secret au ajuns la presă și astfel să fie publicate, stabilindu-se că „*au fost copiate din referatul motivat al procurorului trimis Senatului în vederea obținerii avizului favorabil pentru arestarea preventivă a unuia dintre co-inculpați, care era senator*”. Ce reiese:

- în primul rând, a existat o autorizare de către judecătorul de drepturi și libertăți privind efectuarea măsurii a interceptării;
- odată cu măsura, se cunoștea de către judecătorul de drepturi și libertăți și calitatea co-inculpatului, senator;
- s-a dispus măsura fără a solicita aviz din partea Senatului, cu privire la măsura de interceptare;
- cu toate că faza de urmărire penală este nepublică, există în această fază un referat al procurorului trimis Senatului, care conține informațiile cu caracter secret din dosar;

Întrebări:

1. pentru interceptare este suficientă autorizarea din partea judecătorului de drepturi și libertăți, fără a se solicita avizul Senatului în acest sens;

2. De ce pentru arestarea preventivă este necesar avizul din partea Senatului.

Răspuns: atât măsura autorizării interceptării, cât și arestarea preventive sunt măsuri intrusive în viața privată. Prezentarea informațiilor cu caracter secret din dosar în această fază este ilegală, cu atât mai mult încălcându-se dreptul la viața privată.

Propunere: referatul privind obținerea avizului arestării preventive să fie înaintat judecătorului de drepturi și libertăți.

O altă formă a controlului judiciar în faza urmăririi penale este cea a măsurilor preventive.

Controlul judiciar în ROM este o măsură preventivă care impune anumite restricții asupra libertății unei persoane în cadrul unui proces penal, fără a recurge la măsura arestului preventiv. Deși este considerată o alternativă mai puțin intruzivă, poate afecta drepturile fundamentale, inclusiv **dreptul la viață privată**.

În cazul controlului judiciar ca măsură preventivă, restricțiile impuse pot include **interdicția de a părăsi țara, obligația de a se prezenta periodic la autorități și limitarea contactului cu anumite persoane**. Aceste măsuri trebuie să fie proporționale și justificate pentru a nu încălca drepturile fundamentale ale individului.

Controlul judiciar poate restrânge astfel mai multe **drepturi fundamentale**, în funcție de obligațiile impuse de instanță. Printre cele mai afectate drepturi se numără:

- **Dreptul la liberă circulație** – persoana aflată sub control judiciar poate avea interdicția de a se deplasa în anumite zone, de a părăsi țara;
- **Libertatea de asociere și comunicare** – se poate impune interdicția de a lua legătura cu anumite persoane, inclusiv martori sau alți inculpați.

¹Hotărârea CtEDO pe cauza *Cășuneanu c. României*, din 16 aprilie 2013, nr. 22018/10. Disponibilă: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Casuneanu-impotriva-Romaniei.pdf>

• **Dreptul la muncă** – dacă restricțiile afectează posibilitatea de a călători sau de a interacționa cu anumite persoane, acest lucru poate influența, din punct de vedere al dreptului la viața privată, activitatea profesională.

• **Dreptul la viață privată** – obligația de a se prezenta periodic la autorități poate crea un sentiment de intruziune în viața personală și senzația unei supravegheri constante;

• **Libertatea individuală** – controlul judiciar impune restricții care pot afecta autonomia personală.

Este esențial ca măsura să fie **proporțională** și justificată, pentru a evita încălcarea excesivă a acestor drepturi.

Pentru a proteja **drepturile fundamentale** ale persoanelor aflate sub control judiciar ca măsură preventivă, pot fi luate diverse măsuri, inclusiv:

• **Contestarea măsurii** – inculpatul poate solicita revocarea sau modificarea controlului judiciar dacă există motive temeinice;

• **Limitarea restricțiilor** – instanțele trebuie să se asigure că măsurile impuse sunt **proporționale** și nu afectează excesiv libertatea individului;

• **Respectarea dreptului la apărare** – persoanele vizate au dreptul la **asistență juridică** și la contestarea deciziilor în instanță, ca mod al garanției de respectare a acestui drept, al vieții private;

În Republica Moldova, controlul judiciar al procedurii prejudiciare este dispus de instanțele judecătorești, conform legislației în vigoare. Puterea judecătorească este independentă, în cadrul căroră măsurile judiciare trebuiesc aplicate în strictă conformitate cu legea. În privința controlului judiciar, nu există în legislația RM aplicarea acestuia în cadrul aplicării măsurilor preventive.

Concluzii și recomandări:

În prezent, legislația și practica judiciară asigură în mare parte un echilibru rezonabil, întrucât, în practică se creează probleme legate de interpretarea și aplicarea proporțională a măsurilor invazive. În acest sens, au fost și sunt semnalate frecvent cazuri de autorizări insuficient motivate sau disproporționate, ceea ce indică nevoia unei clarificări suplimentare a criteriilor de aplicare a măsurilor restrictive.

De asemenea, remediile judiciare existente, deși utile, sunt uneori tardive și insuficient accesibile persoanelor afectate, ceea ce reduce eficiența protecției juridice.

Pentru consolidarea acestei protecții, a dreptului la viață privată, în contextul urmăririi penale, se impun următoarele măsuri și propuneri clare de modificare legislativă și procedurală:

1. Clarificarea și detalierea criteriilor legale pentru autorizarea măsurilor intruzive:

- Modificarea art. 138 și următoarele din CPP ROM, prin introducerea unor criterii clare și detaliate privind gravitatea faptelor pentru care pot fi dispuse interceptări și filaje;

- Stabilirea unor cerințe obligatorii de motivare detaliată pentru autorizările emise de judecător, inclusiv justificarea explicită a proporționalității și necesității măsurii dispuse.

2. Consolidarea controlului judiciar preventiv:

- Instituirea obligativității unei audieri preliminare în fața judecătorului de drepturi și libertăți, în care avocatul și suspectul să poată contesta eficient propunerea de autorizare a măsurilor invazive înainte de aplicarea acestora.

Implementarea acestor propuneri ar avea următoarele efecte:

• Creșterea calității și transparenței deciziilor judecătorești privind măsurile investigative, diminuând astfel riscul abuzurilor;

• Îmbunătățirea încrederii publice în sistemul judiciar prin asigurarea unor garanții mai clare și a unor remedii judiciare eficiente;

• Reducerea numărului de cazuri adresate Curții Europene a Drepturilor Omului prin soluționarea eficientă a încălcărilor la nivel național.

Pentru a concluziona succint, adoptarea acestor modificări legislative și procedurale ar contribui semnificativ la consolidarea statului de drept, la protejarea efectivă a drepturilor fundamentale și la realizarea unui echilibru sustenabil între nevoile securității publice și respectarea vieții private părților.

Cu privire la măsura aplicării controlului judiciar, propunerea constă în aceea de a exista solicitarea către avocați de a verifica dacă măsurile sunt aplicate corect, legal și just, pentru a fi constatat/sau nu abuzul și înlăturat în situația în care s-a produs. În cazul acestor abuzuri, să existe și solicitarea și sesizarea organizațiilor pentru drepturile omului.

Referințe bibliografice:

1. Decizia CCR nr. 802, din 5 decembrie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.342 și art.345 alin.(1) din Codul de procedură penală, (M. Of. nr.116 din 06.02.2018), Disponibilă:
https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_802_2017.pdf
2. Dolea Ig. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, ediția a 2-a, Chișinău, Editura Cartea Juridică, 2020, 1407 p.
3. Hotărârea CtEDO pe cauza Batiashvili c. Georgia, din 10.10.2019, nr.8284/07. Disponibilă:
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196374>
4. Hotărârea CtEDO pe cauza Boicenco c. Moldovei, din 11 iulie 2006, nr. 41088/05, Disponibilă:
[file:///C:/Users/User/Desktop/Downloads/BOICENCO%20v.%20MOLDOVA%20-%20\[Romanian%20Translation\]%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/Downloads/BOICENCO%20v.%20MOLDOVA%20-%20[Romanian%20Translation]%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf)
5. Hotărârea CtEDO pe cauza Buzadji c. Moldovei, din 05 iulie 2016, nr. 23755/07, Disponibilă:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176063>
6. Hotărârea CtEDO pe cauza Cășuneanu c. României, din 16 aprilie 2013, nr. 22018/10. Disponibilă: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Casuneanu-impotriva-Romaniei.pdf>
7. Hotărârea CtEDO pe cauza Pînzari c. Moldovei, din 27 septembrie 2018, nr. 46663/14. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186714>

CONTRACTUL DE ÎMPRUMUT ÎN NOUA REGLEMENTARE A CODULUI CIVIL

THE LOAN AGREEMENT UNDER THE NEW REGULATION OF THE CIVIL CODE

Ion GRECU, lector univ.,

Facultatea de Drept și Administrație Publică

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: greco-ion@mail.ru

Rezumat: *Prezentul articol analizează contractul de împrumut în dreptul civil al Republicii Moldova prin integrarea elementelor normative, doctrinare și jurisprudențiale. Lucrarea examinează natura juridică a împrumutului, condițiile de validitate, executarea obligațiilor, dobânda, mijloacele de probă. Printr-o interpretare sistematică și critică, articolul relevă atât*

fundamentele teoretice ale instituției, cât și orientările constante ale instanțelor judecătorești naționale.

Cuvinte-cheie: împrumut, caracter, dobândă, Cod civil, bunuri, bani

Abstract: *The present article analyzes the loan agreement within the civil law of the Republic of Moldova through an integrated examination of normative provisions, doctrinal approaches, and judicial practice. The study addresses the legal nature of the loan, the conditions for its validity, the performance of obligations arising therefrom, the regime of interest, and the applicable rules of evidence. By means of a systematic and critical interpretation, the article highlights both the theoretical foundations of the institution and the consistent orientations reflected in the case law of the national courts, thereby clarifying the practical implications of the new regulatory framework.*

Keywords: loan agreement, legal nature, interest, Civil Code, goods, money

Contractul de împrumut reprezintă una dintre cele mai vechi instituții juridice, având origini în dreptul roman, unde era cunoscut sub denumirea de *mutuum*, ca împrumut de bunuri fungibile. În dreptul modern al Republicii Moldova, împrumutul este reglementat într-o manieră detaliată în Codul civil, păstrând însă caracteristicile esențiale consacrate de tradiția juridică europeană.

Odată cu adoptarea Codului Civil al Republicii Moldova din 06.06.2002, contractul de împrumut a fost definit în al. 1) art. 867 care dispunea: „Prin contractul de împrumut o parte (împrumutător) se obligă să dea în proprietate celeilalte părți (împrumutatului) bani sau alte bunuri fungibile, iar acesta se obligă să restituie banii în aceeași sumă sau bunuri de același gen, calitate și cantitate la expirarea termenului pentru care i-au fost date”¹.

La 01.03.2019 Codul civil a suferit modificări esențiale, în urma cărui fapt noțiunea contractului de împrumut a fost relatată în art. 1242, dar care nu a suferit o careva modificare.

În Codul civil din 1964 și anume în alin. (1) art. 271 era menționat că în baza contractului de împrumut o parte (împrumutătorul) transmite celeilalte părți (împrumutatului) în proprietate (în administrare operativă) bani sau lucruri, determinate prin genul lor, iar împrumutatul se obligă să restituie împrumutătorului bani sau aceeași cantitate de lucruri de același den și calitate.²

Codul civil al României clasifică contractul de împrumut în două compartimente și anume în contractul de împrumut de folosință și împrumutul de consumație.

Împrumutul de folosință indiferent de asemănarea în denumire nu poate fi pus într-o comparație cu contractul de împrumut definit în legislația moldovenească, or împrumutul de folosință în esență este contractul de comodat așa cum bunurile ce se transmit împrumutatului în folosință gratuită, dar nu în proprietate. În acest sens cu contractul definit în legislația Republicii Moldova poate fi comparat contractul de împrumut de consumație definit în art. 2158 Cod civil al României care dispune că împrumutul de consumație este contractul prin care împrumutătorul remite împrumutatului o sumă de bani sau alte asemenea bunuri fungibile și consumptibile prin natura lor, iar împrumutatul se obligă să restituie după o anumită perioadă de timp aceeași sumă de bani sau cantitate de bunuri de aceeași natură și calitate.³

Ca și în marea majoritate a contractelor civile, contractul de împrumut are un caracter consensual, considerându-se valabil încheiat din momentul când părțile au convenit asupra clauzelor esențiale ale lui. Unica clauză esențială legală pentru contractul de împrumut este cea cu referire la

¹ Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002.

² Cod civil al RSSM din 26.12.1964, disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/38064253/Codul-Civil-1964>

³ Cod civil al României Legea nr. 287/2009 din 17 iulie 2009

obiect. În legislația multor țări (ca și în codul civil al Republicii Moldova din 1964) contractul de împrumut este reglementat ca un contract real, pentru încheierea căruia acordul de voință trebuie însoțit de predarea bunului.¹

Asupra contractului de împrumut ca și celelalte contracte consensuale se aplică norma prevăzută de art. 321 Cod civil care dispune că trebuie să fie încheiate în scris actele juridice dintre persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoanele fizice dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1000 de lei, iar în cazurile prevăzute de lege, indiferent de valoarea obiectului.² Drept efect a nerespectării formei scrise a contractului de împrumut în cazul când valoarea împrumutului depășește suma de 1000 lei, este imposibilitatea prezentării în caz de litigiu a probei cu martori pentru demonstrarea contractului, sancțiune expres prevăzută de art. 322 Cod civil.

De regulă, contractul de împrumut încheiat între persoane fizice este întocmit în forma unei simple recipise, întocmite personal și semnate de împrumutat.

Potrivit art. 138 alin. (4) CPC³, înscrisurile care confirmă încheierea contractului de împrumut se depun în instanța de judecată în original sau în copie autenticată în modul stabilit de lege, indicându-se locul de aflare a originalului.

Recipisa sau alt înscris nu pot servi drept temei pentru încasarea sumei împrumutului, dacă aceste înscrisuri nu conțin informații despre părțile contractului de împrumut și despre suma concretă a împrumutului. Se va reține că înscrisul respectiv reprezintă expunerea unui act juridic civil și, în consecință, urmează să corespundă exigențelor legale, inclusiv referitor la clauzele esențiale ale acestuia (clauzele esențiale ale contractului de împrumut, privitoare la subiecții, obiectul actului juridic civil).⁴

Deși forma scrisă nu este cerută *ad validitatem*, ea este necesară *ad probationem* în condițiile art. 321–322 Cod civil, atunci când valoarea depășește pragul legal. Instanțele au admis că remiterea banilor poate fi probată prin transferuri bancare, mesaje electronice sau alte mijloace tehnice.

În caz de litigiu, sarcina probării îi revine creditorului (reclamantului), or art. 118 Cod de procedură civilă dispune că fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale dacă legea nu dispune altfel.⁵

Aspectul practic privind forma de încheiere a contractului de împrumut este explicat și prin Hotărârea Plenului CSJ cu privire la unele chestii referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut nr. 8 din 24.12.2010 prin care se menționează că faptul încheierii contractului de împrumut în formă scrisă poate fi demonstrat printr-un înscris, semnat de părți (împrumutat și împrumutător), prin telegrame, telefonograme, solicitarea scrisă din partea împrumutatului de amânare a termenului achitării

¹ Gheorghe Chibac, Aurel Băieșu, Alexandru Rotari, Oleg Efrim, Drept civil contracte speciale Volumul III, Ediția II, Cartier 2005. Chișinău, p. 111, ISBN 9975793274;

² Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002.

³ Codul de procedură civilă al RM. Cod nr. 225 din 30.05.2003, Monitorul Oficial Nr. 285-294 art. 436 din 03-08-2018

⁴ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut nr. 8 din 24.12.2010.

⁵ Codul de procedură civilă al RM. Cod nr. 225 din 30.05.2003, Monitorul Oficial Nr. 285-294 art. 436 din 03-08-2018

împrumutului, scrisoarea-garanție cu afirmația că împrumutul va fi restituit și altele asemenea, semnate de partea care le-a expediat.¹

Contractul de împrumut poate fi atât cu titlu gratuit cât și cu titlul oneros. Art. 1242 al. 2) Cod civil stabilește prin normă dispozitivă că contractul de împrumut este gratuit dacă legea sau contractul nu prevede altfel. Alin. (3) a aceleiași norme dispune că până la proba contrară, împrumutul care are ca obiect o sumă de bani se prezumă a fi cu titlu oneros, cu excepția cazului în care ambele părți sânt persoane fizice care nu au calitatea de profesionist.²

Al. 1) art. 1244 Cod civil prevede că în baza contractului de împrumut, părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, a cărei rată anuală nu poate depăși dublul ratei de referință CHIBOR înregistrată în ziua bancară anterioară datei în care părțile au stipulat rata dobânzii. În sensul prezentului alineat, rata de referință CHIBOR este rata calculată în modul stabilit de Banca Națională a Moldovei, în baza cotațiilor orientative/ferme ale băncilor contribuitorii pentru plasarea mijloacelor bănești în lei moldovenești la alte bănci, pe termen de 12 luni.³

Drept efect a ne respectării normei sus menționate, conform art. 1244 al. 3) CC dobânda se reduce de drept până la rata maximă permisă.

Până la republicarea Codului civil din 01.03.2019, legiuitorul a prevăzut că în cadrul contractului dobânda trebuia să fie într-o relație rezonabilă cu rata de refinanțare a Băncii Naționale a Moldovei, iar ca efect a ne respectării acestei dispoziții survenea nulitatea clauzei contractuale referitoare la dobândă.

Așa cum până la modificarea Codului civil din 01.03.2019, Codul civil nu prevedea un quantum maxim cert permisibil a dobânzii, Cureau Supremă de Justiție a emis Recomandarea nr. 13 privind relația rezonabilă dintre dobânzile practicate pe piața financiară non-bancară și rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei, menționând că instanța de judecată va considera rezonabilă rata dobânzii calculată conform sumei următoarelor componente: 1) costul creditorului atragerii mijloacelor financiare. De exemplu, în 11 octombrie 2012, rata de referință interbancară (CHIBOR) publicată de Banca Națională a Moldovei era de 11.38%; 2) profitul creditorului de aproximativ jumătate din costul indicat la componenta nr. 1); 3) cheltuielile suportate de creditor și costurile aferente menținerii rezervei instituționale, de aproximativ 4-5%. În aceste circumstanțe, instanța de judecată are temei să considere, la 11 octombrie 2012, o dobândă de 22.07% anuale ca fiind rezonabilă.⁴

CHIBOR (Chisinev Interbank Offered Rate) reprezintă rata medie a dobânzilor la care băncile contribuitorii sunt disponibile să împrumute pe piața monetară interbancară mijloace bănești în lei moldovenești altor bănci.⁵

În calitate de parte la contractul de împrumut poate participa orice persoană înzestrată cu capacitate civilă necesară pentru încheierea actelor de dispoziție. Împrumutătorul trebuie să fie proprietar al bunurilor care reprezintă obiectul contractului de împrumut. În cazurile prevăzute de lege

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut nr. 8 din 24.12.2010.

² Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002, art. 1242 alin. (2)

³ Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002, art. 1242 alin. (1)

⁴ Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 13 privind relația rezonabilă dintre dobânzile practicate pe piața financiară non-bancară și rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=30

⁵ Hotărârea BNM nr. HBN242/2005 din 11.08.2005 cu privire la aprobarea Regulamentului privind ratele de referință CHIBOR și CHIBID, aprobat prin Hotărârea consiliului de administrare BNM nr. HBN242/2005 din 11.08.2005, Monitorul Oficial nr. 10-112 art. 386

împrumutătorul trebuie să aibă calitate specială - lombard sau asociație de economii și împrumuturi ale cetățenilor, iar calitatea de împrumutat au doar cetățenii Republicii Moldova și cetățenii străini.¹

Statul poate fi subiect al contractului de împrumut numai în cazurile expres prevăzute de lege.

Responsabilă de executarea contractului de împrumut este persoana care a semnat contractul în calitate de împrumutat, și nu persoana căreia i-au fost transmiși banii după încheierea contractului.²

Obiectul contractului de împrumut îl constituie bunurile fungibile, în special sumele de bănești care pot fi atât în monedă națională cât și în valută. Anume prin faptul că în cadrul contractului de împrumut în calitate de obiect pot fi și bunurile fungibile, face ca acest contract să se deosebească de contractual de credit bancar, obiectul căruia pot fi doar banii.

Transmiterea proprietății asupra bunului împrumutat reprezintă o trăsătură specifică împrumutului.

Din momentul recepționării bunurilor ele sunt susceptibile de urmărire și pot fi utilizate de către împrumutat după necesitățile proprii, fără a fi necesar acordul împrumutătorului. Caracterul translativ de proprietate al contractului de împrumut se datorează naturii bunurilor care reprezintă obiectul contractului. Astfel, bunurile consumtibile și banii nu pot fi utilizați potrivit destinației altfel decât prin consumarea substanței, pentru care cel care le consumă urmează să fie proprietarul lor. La survenirea termenului contractual sau legal, împrumutatul este ținut să restituie în proprietatea împrumutătorului aceiași sumă de bani sau bunuri de același gen, cantitate și calitate.³

Concluzie

Reforma Codului civil al Republicii Moldova a adus o reconceptualizare importantă a contractului de împrumut, racordând instituția la exigențele moderne ale securității juridice și ale practicii economice contemporane. Noua reglementare clarifică în mod substanțial forma de încheiere a contractului, consacrand principiul consensualismului, dar menținând totodată necesitatea probării riguroase a prestației, în special în raporturile dintre neprofesioniști. Această abordare echilibrată oferă atât flexibilitate părților, cât și protecție juridică adecvată în situațiile litigioase.

În ceea ce privește dobânda contractuală, modificările legislative au introdus un cadru normativ mai previzibil și mai protecționist, în special prin delimitarea expresă prin stabilirea unor limite menite să evite abuzul de putere contractuală. Astfel, contractul de împrumut încetează a fi o simplă operațiune de transfer de bunuri fungibile și devine un mecanism juridic modern, orientat spre echitate și transparență.

Totuși ar fi necesar ca norma prevăzută în alin. 3) art. 1244 Cod civil, urmează a avea următorul text: „Clauza contractuală privind rata dobânzii care încalcă dispozițiile alin. (1) este nulă.”

Prin această modificare, norma ar trece de la un mecanism automat de reducere a dobânzii excesive la un **mechanism sancționator bazat pe nulitatea absolută** a clauzei abuzive sau ilegale.

Această soluție: - consolidează principiul legalității dobânzii contractuale; - descurajează impunerea unor rate excesive, care depășesc plafonul legal; - aliniază reglementarea națională practicilor europene de sancționare a clauzelor ilegale; - întărește protecția debitorului și previzibilitatea raporturilor contractuale.

¹ Andrei Bloșenco, Drept civil. Partea specială. Note de curs, Cartdidact, Chișinău, 2003p. 58-59

² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut nr. 8 din 24.12.2010.

³ Gheorghe Chibac, Sorin Brumă, Oxana Robu, Natalia Chibac, Drept civil contracte și succesiuni, curs universitar, Ediția a IV-a, Chișinău 2019, ISBN 978-9975-146-39-5

Referințe bibliografice:

1. Cod civil al Republicii Moldova. Cod nr. 1107 din 06.06.2002.
2. Cod civil al RSSM din 26.12.1964, disponibil:
 1. <https://ru.scribd.com/doc/38064253/Codul-Civil-1964>
 2. Cod civil al României Legea nr. 287/2009 din 17 iulie 2009;
3. Gheorghe Chibac, Aurel Băieșu, Alexandru Rotari, Oleg Efrim, Drept civil contracte speciale Volumul III, Ediția II, Cartier 2005. Chișinău, p. 111, ISBN 9975793274;
4. Codul de procedură civilă al RM. Cod nr. 225 din 30.05.2003, Monitorul Oficial Nr. 285-294 art. 436 din 03-08-2018;
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut nr. 8 din 24.12.2010.
6. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 13 privind relația rezonabilă dintre dobânzile practicate pe piața financiară non-bancară și rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=30.
7. Hotărârea BNM nr. HBN242/2005 din 11.08.2005 cu privire la aprobarea Regulamentului privind ratele de referință CHIBOR și CHIBID, aprobat prin Hotărârea consiliului de administrare BNM nr. HBN242/2005 din 11.08.2005, Monitorul Oficial nr. 10-112 art. 386;
8. Andrei Bloșenco, Drept civil. Partea specială. Note de curs, Cartdidact, Chișinău, 2003p. 58-59;
9. Gheorghe Chibac, Sorin Brumă, Oxana Robu, Natalia Chibac, Drept civil contracte și succesiuni, curs universitar, Ediția a IV-a, Chișinău 2019, ISBN 978-9975-146-39-5;

HOTĂRÂREA JUDECĂTOREASCĂ: MIJLOC DE ÎNFĂPTUIRE A JUSTIȚIEI

COURT JUDGMENT: A MEANS OF ADMINISTERING JUSTICE

Nicolae BALAN, master în dr. și com. instit.,
Procuratura Anticorupție, Republica Moldova

E-mail: balan.nicolae1996@gmail.com

ORCID ID: 0009-0001-7298-7460

Dumitru CALENDARI, dr. în drept, lector univ.,
Procuratura de circumscripție Cahul, Republica Moldova

E-mail: dumitru.calendari@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8668-3345

Rezumat: *Articolul analizează complexitatea și importanța hotărârii judecătorești ca act esențial al înfăptuirii justiției. Hotărârea judecătorească reprezintă expresia autorității judiciare și are rolul de a soluționa litigiile prin aplicarea corectă a normelor juridice. Hotărârea implică atât raționament logic, cât și voință juridică, fiind rezultatul unui proces riguros de evaluare a faptelor și aplicare a legii. În plus, are o valoare educativă și consolidează ordinea de drept și încrederea în justiție. În cele ce urmează, evidențiem distincțiile dintre hotărâre, sentință, decizie și încheiere, subliniind caracterul executoriu și definitiv al hotărârilor judecătorești. Astfel,*

hotărârea nu este doar o concluzie juridică, ci un act solemn cu implicații sociale, juridice și culturale profunde, fiind fundamentul funcționării unui stat de drept.

Cuvinte-cheie: *hotărâre judecătorească, justiție, stat de drept, raționament juridic*

Abstract: *This article examines the complexity and significance of court judgments as a crucial aspect of the administration of justice. The court judgment represents the expression of judicial authority and serves to resolve legal disputes through the correct application of legal norms. It involves both logical reasoning and legal will, being the result of a rigorous process of fact evaluation and law application. Furthermore, it has educational value and reinforces the rule of law, as well as public trust in the justice system. The article also highlights the distinctions between judgment, sentence, decision, and ruling, emphasizing the enforceable and final nature of judicial decisions. Thus, the court judgment is not merely a legal conclusion but a solemn act with profound social, legal, and cultural implications, forming the foundation of the rule of law.*

Keywords: *court judgement, justice, rule of law, legal reasoning*

Instrumentul juridic numit *hotărâre judecătorească*, ca act de procedură la înfăptuirea justiției, își are și el istoria lui în dependență de perioadă, cultură, religie, diviziuni, curente, școli, doctrine și jurisprudență, iar complexitatea ce-l caracterizează astăzi și care o voi relata în continuare este rezultatul progresului tehnico-științific și a evoluției gândirii juridice.

Activitatea instanțelor de judecată în calitate de organe statale delegate cu atribuții exclusive în înfăptuirea justiției e guvernată de un singur scop: apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor. Realizarea acestui scop se manifestă prin pronunțarea unor acte judecătorești legale¹.

Hotărârile judecătorești sunt mijlocul prin care judecătorii se adresează justițiabililor și publicului larg, explicând temeiurile care au stat la baza concluziilor lor. Judecătorilor li se cere să pronunțe hotărâri în care ei își exprimă raționamentul individual, fără de care nu ar exista justiție. Eficiența înfăptuirii justiției este asigurată prin calitatea actului de justiție. Alături de încheieri și ordonanțe, hotărârea judecătorească este un act de dispoziție al primei instanțe emis în formă scrisă cu caracter individual, autoritar și obligatoriu, adoptat de către instanțele de judecată în baza legislației în vigoare în procesul examinării și soluționării cauzelor. Hotărârea judecătorească reprezintă un act de aplicare și realizare a dreptului. Normele juridice de ordin material și procesual sânt viabile numai în măsura în care instanța, prin aplicarea lor corectă la soluționarea litigiilor, menține ordinea de drept. Așadar, hotărârea judecătorească este un act procesual investit de lege cu putere executorie, care conține o dispoziție autoritară de proveniență statală referitoare la aplicarea normelor de drept în cazul unui raport juridic concret.

Doctrina românească consideră hotărârea judecătorească o operațiune logică și, în același timp, un act de voință. Operațiunea logică concretizată în cadrul unei hotărâri este rezultatul unui efort intelectual făcut de către judecător care trebuie să se conformeze legilor logicii în cadrul examinării circumstanțelor de fapt ale cauzei. Aprecierea probelor administrate în cadrul unui proces este de neconceput fără logică, altfel am putea avea concluzii greșite. Însă, nu doar logica este necesară pentru a formula o soluție justă. Judecătorul trebuie să aplice legea în privința faptelor stabilite în cadrul cauzei, iar aceasta nu poate fi făcută decât prin acte de voință.

¹ Caraman I. Consolidarea legislativă și aplicativă a puterii lucrului judecat. Chișinău, 2018.

Importanța hotărârii judecătorești rezidă nu doar în faptul de a fi soluționat un raport juridic litigios, dar și în rezonanța socială pe care o produce. Instituind ordinea de drept, o hotărâre judecătorească impune respect tuturor, astfel încât se consolidează conștiința juridică și încrederea oamenilor în justiție. Deci, hotărârii îi revine un rol de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor ocrotite de lege, precum și un rol educativ¹.

Hotărârile judecătorești reflectă dreptul în stare dinamică, adică în acțiune. Eficiența aplicării actelor normative se reliefează doar în măsura în care instanțele de judecată pronunță hotărâri în baza legii².

În ceea ce privește natura juridică a hotărârii judecătorești, în realitate, hotărârea nu poate fi redusă la o simplă „schemă mentală” la care recurge în mod incontestabil judecătorul. Acesta trebuie să aprecieze însă și faptele petrecute în lumea exterioară și chiar probele administrate în instanță. Este evident că logica joacă un rol primordial în activitatea judecătorului, dar funcția acestuia nu este exclusivă. Judecătorul nu poate fi considerat o „mașină producătoare de sentințe” și nici „sentința ca un lanț de silogisme”.

Elaborarea hotărârii se realizează în cadrul unui proces deosebit de complex. În acest proces determinarea și evaluarea faptelor are și ea un rol deosebit de important. De aceea, nu rareori rolul judecătorului este asemuit cu acela al istoricului. Iată ce susține în această privință unul dintre cei mai reputați proceduriști latino-americieni: *„În căutarea adevărului, judecătorul acționează ca un istoric. Munca sa nu diferă fundamental de cea pe care o realizează cercetătorul faptelor istorice: adună documente, ascultă martori, caută părerea specialiștilor din diferite domenii ale științelor înrudite, trage concluzii din faptele cunoscute construind prin conexiune fapte necunoscute. În acest sens, magistratul este istoricul faptelor care au determinat procesul.”* Dar cum recunoaște același autor, asimilarea judecătorului cu istoricul nu poate fi niciodată totală sau „completă”. Într-adevăr, judecătorul nu se poate opri numai la o relatare pur descriptivă a faptelor, el trebuie să pună un diagnostic concret acestora, pentru ca apoi să le califice din punct de vedere juridic. De aceea, hotărârea finală a judecătorului nu este nici rezultatul exclusiv al unui simplu silogism și nici al unei investigații istorice. Cu alte cuvinte, hotărârea nu este un simplu fapt calificat juridic³.

Hotărârea judecătorească este rezultatul operei de înfăptuire a justiției și nu rezultatul unei opere de legalitate formală, iar această operă se realizează printr-o multitudine de acte volitionale. Hotărârea finală este ea însăși un important act juridic în elaborarea căruia logica joacă un rol foarte semnificativ, dar care se finalizează, în mod necesar, în acte de voință⁴.

În sistemul de drept actual, hotărârea judecătorească este subsumată nivelului contemporan de dezvoltare filosofico-culturală-politică a societății. În primul rând, hotărârea judecătorească este privită drept un act al puterii judecătorești. Conform Constituției Republicii Moldova⁵, art. 6 „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sânt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”, art. 115 prevede că „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii”,

¹ Belei E. Exigențe față de hotărârea judecătorească. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1-2, Chișinău, 2008, p. 91-96.

² Belei E. Exigențe față de hotărârea judecătorească. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1-2, Chișinău, 2008, p. 91-96.

³ Couture E. J., Liebman E. T. Decisao e coisa julgada. In: Revista de Faculdade de Direito. Sao Paulo, 1945.

⁴ Leș I. Tratat de drept procesual civil. București, 2001.

⁵ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#

iar alin. (4) al aceluiași articol prevede: „*Organizarea instanțelor judecătorești competența acestora și procedura de judecată sânt stabilite prin lege organică*”¹.

De aceea, ca natură juridică, hotărârea judecătorească este deci un act juridic solemn (autentic), unilateral (deoarece reprezintă manifestarea de voință a unei singure „persoane” (autorități), anume instanța de judecată (chiar dacă este vorba de un complet colegial), deoarece instanța consfințește învoiala părților), de putere publică (pentru că este actul dat de puterea judecătorească în exercitarea funcției sale constituționale exprimând atributul de *ius dicere*, atribut ce derivă din puterea suverană a statului, *imperium*. Acest atribut este acordat prin Constituție puterii judecătorești) și emis de instanțele judecătorești, având caracter jurisdicțional și efecte specifice².

În interacțiunea cu instanțele de judecată, de multe ori auzim de noțiuni precum *hotărâre*, *încheiere judecătorească*, *decizie* sau *sentință*. Dacă în cazul hotărârilor, instanța de judecată vine cu o soluție în ceea ce privește o cauză anume, în cazul încheierilor, acestea se emit ca dispoziții ale primei instanțe sau ale judecătorului prin care pricina/cauza nu se soluționează în fond. Astfel, spre deosebire de hotărârea judecătorească, încheierea unei instanțe nu oferă o soluție. Prin urmare, dispozițiile primei instanțe sau ale judecătorului prin care pricina/cauza nu se soluționează în fond se emit în formă de încheiere.

Conform prevederilor Codului de procedură penală al Republicii Moldova, *încheierea* este hotărârea adoptată de către instanța de judecată până la darea sentinței sau deciziei³.

În cazul soluționării unor probleme simple, instanța poate emite încheiere fără a se retrage în camera de deliberare. O astfel de încheiere se consemnează în procesul-verbal al ședinței de judecată (încheiere protocolară). Încheierii i se dă citire imediat după enunț.

Decizia este o hotărâre prin care instanța se pronunță asupra apelului, recursului, precum și hotărârea instanței de apel și de recurs la rejudecarea cauzei⁴.

Sentința reprezintă hotărârea prin care cauza penală se soluționează în fond de instanța de judecată⁵.

În doctrină hotărârile judecătorești sunt clasificate după mai multe criterii. La unele clasificări se referă în mod expres sau implicit, chiar Codul de procedură penală, iar interesul abordării acestei probleme este nu doar de natură didactică, ci și practică, astfel că în continuare mă voi referi la cele mai importante dintre ele.

Capitolul VI din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, unde este reglementată punerea în executare a hotărârilor judecătorești, art. 466 stabilește că, hotărârea instanței de judecată într-o cauză penală devine executorie la data când a rămas definitivă⁶.

Prin urmare, hotărârile primei instanțe rămân definitive: la data pronunțării, când hotărârea nu este supusă apelului și nici recursului; la data expirării termenului de apel (*când nu s-a declarat apel în termen sau când apelul declarat a fost retras înăuntrul termenului stabilit*); la data retragerii

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#

² Ivănescu G. Hotărârea judecătorească civilă. Analiză comparativă. NCPD-CPC 1865. București, 2014.

³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

⁵ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

apelului și încetării procedurii de apel, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de apel; la data expirării termenului de recurs, în cazul hotărârilor nesupuse apelului sau dacă apelul a fost respins (*cînd nu s-a declarat recurs în termen sau cînd recursul declarat a fost retras înăuntrul termenului stabilit*); la data retragerii recursului declarat împotriva hotărârilor menționate la pct. 4), art. 466 din Codul de procedură penală și încetării procedurii de recurs, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de recurs; la data pronunțării hotărârii prin care s-a respins recursul declarat împotriva hotărârilor menționate la pct. 4), art. 466 din Codul de procedură penală¹.

În ceea ce privește hotărârile instanței de apel, acestea rămân definitive la data pronunțării deciziei în apel.

Hotărârea instanței de recurs împotriva hotărârii pe cauzele pentru care legea nu prevede calea de atac apelul rămîne definitivă, la data pronunțării acesteia, dacă: recursul a fost admis și procesul a luat sfîrșit în instanța de recurs, fără rejudecare; cauza a fost rejudecată de către instanța de recurs, după admiterea recursului; cuprinde obligarea la plata cheltuielilor judiciare, în cazul respingerii recursului.

Hotărârile penale irevocabile reprezintă hotărârile judecătorești menționate *supra* rămase definitive, care nu mai pot fi atacate prin căile ordinare de atac (apel și recurs ordinar) și care au intrat în autoritate de lucru judecat. Odată cu rămânerea lor definitivă și irevocabilă, acestea devin obligatorii și executorii.

Importanța hotărârii judecătorești nu rezidă doar în faptul de a fi soluționat un raport juridic litigios, dar și în rezonanța socială pe care o produce. Instituind ordinea de drept, o hotărâre judecătorească impune respect tuturor, consolidează conștiința juridică și încrederea oamenilor în justiție. Deci hotărârii îi revine un rol de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor ocrotite de lege, precum și un rol educativ².

Ca act jurisdicțional final al instanței de judecată, hotărârea este supusă respectării unor condiții de valabilitate. Acestea întrunesc exigențele procesuale referitoare la adoptarea și pronunțarea hotărârii, și anume³: hotărârea nu rezultă decât de la autoritatea căreia legea i-a atribuit împuternicirea înfăptuirii justiției; instanța care pronunță hotărâri trebuie să fie constituită în condițiile prevăzute de lege; hotărârea trebuie să fie deliberată de către judecători care au participat nemijlocit la examinarea pricinii în fond; hotărârea urmează a fi adoptată cu cel puțin majoritatea voturilor judecătorilor care au participat la examinarea pricinii; deliberarea în vederea adoptării hotărârii se cere a fi secretă; rezultatul deliberării trebuie să fie confirmat în scris, sub semnătura tuturor judecătorilor care au participat la examinare, chiar dacă au opinii separate; hotărârea se pronunță în public; hotărârea urmează a fi comunicată, precum și altor participanți la proces.

Hotărârea judecătorească trebuie să îmbrace formă scrisă, altfel existența ei nici nu ar putea fi concepută, deoarece nu s-ar putea realiza controlul judecătoresc, comunicarea, executarea etc. Pe lângă forma scrisă și afară de îndeplinirea unor cerințe de ordin literar, gramatical și estetic pe care o hotărâre judecătorească trebuie în mod imperativ să le întrunească, legea și tradiția juridică impune respectarea anumitor condiții de formă. Se au în vedere mențiuni din care să rezulte cine a soluționat cauza, când și cum a fost judecată etc., spre a stabili dacă s-au respectat toate măsurile de garanție sau principiile care guvernează procesul⁴.

¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

² Cojohari A. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău, 2009.

³ Deleanu I. Tratat de procedură civilă. București, 2005.

⁴ Cojohari A. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău, 2009.

Conform prevederilor art. 392 din Codul de procedură penală a Republicii Moldova, hotărârea judecătorească sub formă de sentință constă din partea introductivă, partea descriptivă și dispozitiv¹ [2].

În linii generale, partea introductivă conține informații despre dosar și proces, partea descriptivă conține prezentarea faptelor și analiza probatoriului, iar dispozitivul cuprinde concluziile instanței și măsurile dispuse. Hotărârea judecătorească, fiind expresie a puterii judecătorului de a tranșa litigiile, are forța recunoscută de lege de a se opune redeschiderii ulterioare a aceleiași judecăți, asigurând astfel stabilitatea și securitatea raporturilor juridice. Ceea ce s-a tranșat jurisdicțional se opune între părți cu valoare absolută, iar față de terți – cu valoarea unei prezumții relative împotriva căreia se poate face dovada contrară. Hotărârea judecătorească și efectele pe care le produce reprezintă instituții esențiale ale oricărui sistem juridic.

În concluzie, hotărârea judecătorească penală reprezintă actul final al instanței prin care se soluționează fondul cauzei penale, reflectând aplicarea legii la faptele constatate. Aceasta asigură transparență, motivare și legalitate în procesul de judecată. Importanța unei hotărâri bine întemeiate rezidă nu doar în respectarea drepturilor părților, ci și în garantarea încrederii societății în actul de justiție penală. Astfel, hotărârea penală nu este doar un instrument de sancționare, ci și un pilon esențial al statului de drept.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#
3. Belei E. Exigențe față de hotărârea judecătorească. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1-2, Chișinău, 2008, p. 91-96.
4. Caraman I. Consolidarea legislativă și aplicativă a puterii lucrului judecat. Chișinău, 2018.
5. Cojuhari A. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău, 2009.
6. Couture E. J., Liebman E. T. Decisao e coisa julgada. In: Revista de Faculdade de Direito. Sao Paolo, 1945.
7. Deleanu I. *Tratat de procedură civilă*. București, 2005.
8. Ivănescu G. Hotărârea judecătorească civilă. Analiză comparativă. NCPC-CPC 1865. București, 2014.
9. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. București, 2001.

¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148961&lang=ro#

RĂSPUNDEREA PARLAMENTARILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE IMUNITATE CONSTITUȚIONALĂ ȘI RESPONSABILITATE JURIDICĂ

THE LIABILITY OF MEMBERS OF PARLIAMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: BETWEEN CONSTITUTIONAL IMMUNITY AND LEGAL RESPONSIBILITY

Aliona CORCENCO, dr., lector univ.,
Facultatea de Drept și Științe sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
ORCID ID: 0009-0008-5472-7180

Rezumat: Într-un stat de drept, exercitarea puterii legislative trebuie să fie însoțită nu doar de prerogative, ci și de mecanisme eficiente de răspundere. Deputatul, în calitate de reprezentant al suveranității populare, beneficiază de un statut juridic special menit să îi garanteze independența față de presiuni externe. Totuși, acest statut nu trebuie confundat cu o formă de impunitate. În acest context, regimul răspunderii parlamentarilor din Republica Moldova ridică numeroase probleme teoretice și practice, în special privind raportul dintre imunitatea constituțională și responsabilitatea juridică. Imunitatea parlamentară, ca instituție constituțională, are rolul de a proteja funcția legislativă și libertatea exprimării politice. Cu toate acestea, practica politică moldovenească a transformat adesea această protecție într-un obstacol în calea tragerii la răspundere a deputaților implicați în fapte de corupție sau abuz de putere. Astfel, între protecția mandatului și exigențele răspunderii apare o tensiune ce necesită o analiză aprofundată, atât din perspectivă normativă, cât și în ceea ce privește aplicarea concretă.

Studiul de față își propune o analiză aprofundată a regimului juridic al răspunderii parlamentarilor în Republica Moldova, cu un accent particular asupra distincției și interacțiunii dintre imunitatea parlamentară consacrată constituțional și răspunderea juridică în accepțiunea sa extinsă. Articolul urmărește identificarea principalelor disfuncționalități ale cadrului legislativ și instituțional actual, analiza unor studii de caz relevante din practica națională, precum și conturarea unor direcții posibile de reformă, inclusiv prin valorificarea elementelor de drept comparat.

Cuvinte-cheie: imunitate parlamentară, răspundere juridică, stat de drept, reformă legislativă

Abstract: In a rule-of-law state, the exercise of legislative power must be accompanied not only by prerogatives but also by effective accountability mechanisms. As a representative of popular sovereignty, the Member of Parliament enjoys a special legal status designed to ensure independence from external pressures. However, this status should not be confused with a form of impunity. In this context, the accountability regime of Members of Parliament in the Republic of Moldova raises numerous theoretical and practical issues, particularly regarding the relationship between constitutional immunity and legal responsibility.

Parliamentary immunity, as a constitutional institution, serves to protect the legislative function and the freedom of political expression. Nevertheless, in Moldovan political practice, this protection has often been perceived as an obstacle to holding MPs accountable for acts of corruption or abuse of power. Thus, a tension arises between the protection of the parliamentary mandate and the imperatives of accountability—a tension that requires thorough analysis, both from a normative perspective and in terms of practical application.

This study aims to conduct an in-depth analysis of the legal framework governing the accountability of Members of Parliament in the Republic of Moldova, with particular emphasis on

the distinction and interaction between constitutionally enshrined parliamentary immunity and legal responsibility in its broadest sense. The article seeks to identify the main dysfunctions of the current legislative and institutional framework, analyze relevant case studies from national practice, and outline possible directions for reform, including through the use of comparative legal elements.

Keywords: *parliamentary immunity, legal accountability, rule of law, legislative reform*

Introducere

Într-o democrație funcțională, principiul responsabilității persoanelor aflate în funcții publice reprezintă un pilon esențial al statului de drept. Parlamentarii, în calitatea lor de reprezentanți ai suveranității naționale, trebuie să fie protejați în exercitarea mandatului, dar în egală măsură trebuie să răspundă pentru acțiunile care depășesc cadrul legal sau moral acceptabil. În acest context, regimul răspunderii deputaților în Republica Moldova se află la intersecția a două imperative constituționale: *garantarea imunității parlamentare și asigurarea răspunderii juridice*.

Imunitatea parlamentară este o instituție destinată să protejeze activitatea legislativă de eventuale presiuni externe, în special din partea executivului sau a autorităților judiciare. Totuși, în practica politică moldovenească, ea a fost adesea percepută ca un obstacol în calea justiției, în special în cazurile în care deputații sunt suspectați de acte de corupție sau abuz de funcție.

Pe de altă parte, lipsa unor mecanisme eficiente de tragere la răspundere a parlamentarilor – fie pe cale juridică, fie politică – contribuie la diminuarea încrederii publice în instituțiile reprezentative și în procesul democratic în general.¹ Tensiunea dintre protecția constituțională a funcției parlamentare și exigențele răspunderii juridice este accentuată de ambiguitățile cadrului normativ și de reticența politică față de reformele structurale.

Imunitatea parlamentară: protecție constituțională sau obstacol în calea răspunderii?

Imunitatea parlamentară este reglementată prin articolul 70 din Constituția Republicii Moldova, care oferă deputaților protecție împotriva oricărei forme de răspundere juridică pentru opiniile exprimate și voturile acordate în exercitarea mandatului. Dealtfel, fără încuviințarea Parlamentului, un deputat nu poate fi reținut, arestat, percheziționat sau trimis în judecată, cu excepția cazului de *flagrant delict*.² Această dublă formă de imunitate – *de opinie și de procedură* – urmărește asigurarea libertății de exprimare și a independenței în luarea deciziilor parlamentare.

În doctrina juridică se face distincție între: *imunitatea de opinie* (non-liability): deputatul nu poate fi tras la răspundere pentru voturile și opiniile politice exprimate în cadrul mandatului; *imunitatea de procedură* (inviolabilitate): protecție împotriva măsurilor penale sau administrative (arest, percheziție, trimitere în judecată) fără aprobarea Parlamentului.³ Această clasificare este esențială pentru înțelegerea scopului legitim al imunității, dar și a riscurilor de abuz.

Or, imunitatea parlamentară nu reprezintă un privilegiu personal, ci o garanție instituțională a funcționării Parlamentului. Ea are rădăcini în tradiția parlamentară europeană, fiind concepută ca o barieră împotriva posibilelor ingerințe ale puterii executive asupra legislativului.⁴ Prin urmare, scopul ei este de a asigura libertatea de exprimare și independența votului, dar nu de a crea un regim de impunitate.

În contextul Republicii Moldova, imunitatea parlamentară a fost adesea utilizată ca instrument de evitare a răspunderii penale, mai ales în cazul deputaților suspectați de corupție, trafic de influență

¹ <https://transparency.md>. (Accesat 15.07.2025)

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru, art.70, al.3,4 (Accesat 25.08.2025)

³ <https://sju.ulim.md/nr-1-2-2019/particularitatile-raspunderii-juridice-penale-ale-membrilor-parlamentului> (Accesat 25.08.2025)

⁴ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)011-e). (Accesat 15.07.2025)

sau abuz de putere. Deși Constituția permite ridicarea imunității, decizia este una politică, luată de majoritatea parlamentară, ceea ce creează riscul unor blocaje instituționale sau protecții partizane.¹

De-a lungul anilor, au existat mai multe propuneri legislative de limitare a imunității deputaților, inclusiv prin modificarea Constituției. Totuși, aceste propuneri s-au lovit frecvent de lipsa consensului politic și de opoziția partidelor aflate la guvernare. În pofida apelurilor din partea societății civile și a organizațiilor internaționale, regimul imunității rămâne unul larg și insuficient reglementat în practică.

În dreptul pozitiv al Republicii Moldova, deputații, în calitate de persoane cu funcție de demnitate publică, pot fi teoretic supuși diferitelor forme de răspundere juridică: penală, contravențională, civilă și administrativă. Totuși, aplicabilitatea acestor forme de răspundere este restricționată de regimul imunității parlamentare. Astfel, în practică, tragerea la răspundere a unui deputat presupune, în majoritatea cazurilor, ridicarea prealabilă a imunității prin votul Parlamentului. Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată pe cauză penală ori contravențională fără încuviințarea prealabilă a Parlamentului după ascultarea sa.²

Codul penal și Codul de procedură penală nu conțin dispoziții derogatorii în privința deputaților, dar procedura este suspendată de la declanșare până la obținerea acordului legislativului. Această situație creează disfuncționalități în anchetele penale, mai ales în cazuri sensibile sau cu impact politic.

Răspunderea penală este cea mai relevantă și totodată cea mai problematică în raport cu statutul de parlamentar. În practică, anchetele împotriva deputaților sunt adesea întârziate, obstructionate sau abandonate din cauza refuzului majorității parlamentare de a încuviința cererile venite din partea procuraturii. Această intervenție politică directă transformă un mecanism constituțional de protecție într-un scut de impunitate. În lipsa unui mecanism obiectiv de evaluare a cererilor de ridicare a imunității, decizia rămâne una profund politizată. De asemenea, nu există obligația motivării deciziei Parlamentului, ceea ce reduce transparența și credibilitatea procedurii.

Teoretic, *deputații pot răspunde civil* pentru prejudiciile cauzate în afara activității parlamentare propriu-zise. Totuși, în lipsa unei delimitări clare între acțiunile ce țin de funcția de deputat și cele personale, instanțele sunt reticente în a admite cereri împotriva parlamentarilor. De asemenea, legislația administrativă nu conține prevederi exprese referitoare la sancționarea disciplinară sau contravențională a deputaților, lăsând un *vid normativ* în ceea ce privește responsabilitatea extrapenală.

Astfel, putem conchide că imunitatea parlamentară constituie un mecanism juridic specific regimurilor democratice, destinat să asigure independența și eficiența funcționării legislativului. În esență, aceasta reprezintă o derogare de la principiul general al egalității în fața legii, justificată prin natura și importanța mandatului parlamentar. Totodată, ea implică riscuri de abuz și impunitate, dacă nu este corect reglementată și aplicată în mod proporțional.

Imunitatea parlamentară este fundamentată pe două concepte esențiale: *inviolabilitatea* și *iresponsabilitatea*. Iresponsabilitatea se referă la imposibilitatea de a trage la răspundere un parlamentar pentru opiniile și voturile exprimate în cadrul exercitării mandatului său.³

¹ <https://sju.ulim.md/nr-1-2-2019/particularitatile-raspunderii-juridice-penale-ale-membrilor-parlamentului>. (Accesat 15.07.2025)

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136152&lang=ro art. 10 al. 1, (Accesat 29.07.2025)

³ Crețu, Ion – *Drept constituțional comparat*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2020. p. 212.

Inviolabilitatea, în schimb, privește protecția împotriva măsurilor judiciare coercitive (arestare, reținere, percheziție etc.) fără acordul Parlamentului.¹

Rățiunea acestor garanții derivă din nevoia de a proteja funcția parlamentară de eventuale presiuni ale executivului sau autorităților judiciare. Deputații trebuie să poată acționa în mod liber, fără teama represaliilor juridice pentru acțiuni legitime din cadrul exercitării funcției lor. Imunitatea nu este un privilegiu personal, ci o instituție menită să protejeze funcția parlamentară de ingerințele altor puteri ale statului.²

Conform art. 70 din Constituția Republicii Moldova, „deputații nu pot fi trași la răspundere juridică pentru opiniile exprimate și voturile date în exercitarea mandatului”.³ De asemenea, se prevede că aceștia nu pot fi reținuți, arestați sau percheziționați. fără acordul Parlamentului, cu excepția cazurilor de flagrant. Această reglementare urmează modelul tradițional de origine franceză, întâlnit și în alte state europene, dar în practică ridică o serie de probleme. În Republica Moldova, procedura de ridicare a imunității este deseori influențată de conjunctura politică, iar deciziile nu reflectă întotdeauna naliză obiectivă a faptelor imputate.

În mod paradoxal, imunitatea – creată pentru a proteja legalitatea – poate deveni un instrument care o subminează, dacă este utilizată în mod abuziv. Printre principalele riscuri se numără:

- *blocarea urmăririi penale în cazuri de corupție sau abuz de putere.* Conform rapoartelor internaționale, în Republica Moldova au existat cazuri în care cererile Procurorului General privind ridicarea imunității au fost respinse pe criterii politice.⁴
- *scăderea încrederii publice în Parlament.* Percepția că deputații se bucură de „protecție specială” împotriva legii alimentează neîncrederea populației și afectează legitimitatea legislativului.⁵
- *politizarea excesivă a procesului decizional privind ridicarea imunității.* Deși procedura este reglementată, lipsa unor criterii clare face ca votul să fie determinat mai degrabă de interese partinice decât de fundamente juridice.

În acest context, se ridică problema delimitării stricte între activitatea parlamentară propriu-zisă (care trebuie protejată) și faptele cu caracter penal comise în afara acesteia (care trebuie sancționate). Oricât de justificată ar fi imunitatea parlamentară, ea nu poate funcționa în detrimentul responsabilității. În statele democratice moderne, se observă o tendință clară de reducere a imunității la sfera strict necesară pentru exercitarea mandatului. Acest principiu este reflectat și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a subliniat că imunitatea nu poate fi folosită ca obstacol pentru cercetarea faptelor de corupție.⁶ Or, imunitatea parlamentară trebuie înțeleasă ca o garanție funcțională, nu ca un privilegiu. Ea trebuie aplicată cu prudență, echilibru și transparență, însoțită de mecanisme eficiente de tragere la răspundere a deputaților în cazul comiterii unor fapte ilegale.

Procedura de ridicare a imunității parlamentare

Regimul juridic al imunității parlamentare își găsește aplicarea practică în procedura de ridicare a acesteia. În Republica Moldova, această procedură este reglementată de Constituție, Regulamentul Parlamentului și de alte acte legislative relevante. Deși, în esență, este un mecanism juridico-politic

¹ Bălan, Bianca – „Imunitatea parlamentară: fundamente, limite, riscuri”, în *Revista de Drept Constituțional*, nr. 2/2021. p. 57

² Alexy, Robert – *Teoria drepturilor fundamentale*, Ed. All Beck, București, 2000. p. 194

³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru. art. 70 al. 2 (Accesat 25.08.2025)

⁴ https://crjm.org/?utm_source=chatgpt.com (Accesat 21.07.2025)

⁵ <https://transparency.md> (Accesat 15.07.2025)

⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-60913%22%5D%7D>. (Accesat 20.06.2025)

menit să asigure echilibrul între independența legislativului și exigențele statului de drept, practica demonstrează că el este adesea vulnerabil la influențe politice.

Conform articolului 70 alineatul (2) din Constituția Republicii Moldova, „deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de flagrant delict, sau trimis în judecată penală fără încuviințarea Parlamentului”. Astfel, Constituția prevede în mod expres că ridicarea imunității este condiționată de votul legislativului. Această normă este dezvoltată de Regulamentul Parlamentului, care stabilește pașii procedurali în cazul solicitării ridicării imunității de către Procurorul General. Solicitarea trebuie să fie motivată și să conțină date care justifică măsurile propuse.¹ După înregistrarea cererii, Biroul permanent al Parlamentului sesizează Comisia juridică, numiri și imunități, care analizează cererea și formulează un raport ce va fi supus votului în plen.

Procurorul General are obligația de a prezenta o cerere clar motivată, însoțită de probele relevante sau de suficiente indicii care să demonstreze existența suspiciunii rezonabile privind comiterea unei infracțiuni de către deputat.² Totodată, cererea trebuie să indice dacă este vorba despre reținere, arestare sau trimitere în judecată.

Comisia juridică, numiri și imunități examinează cererea în termen scurt și întocmește un raport, în care formulează o recomandare pentru plenul Parlamentului. Deputatul vizat poate fi audiat în fața Comisiei, având dreptul la apărare.

Decizia finală aparține plenului Parlamentului, care se pronunță prin vot deschis, cu majoritatea deputaților prezenți. Această etapă este cea mai criticabilă din punct de vedere al obiectivității și al riscului de politizare. Fiind un vot politic, el reflectă deseori raporturile de forță din legislativ, nu neapărat probele sau gravitatea acuzațiilor.³

Răspunderea juridică a deputaților în Republica Moldova

Răspunderea juridică a deputaților este un subiect complex, aflat la intersecția dintre protecțiile speciale acordate prin imunitatea parlamentară și principiul general al egalității tuturor cetățenilor în fața legii. Deși membrii Parlamentului beneficiază de anumite garanții constituționale în exercitarea mandatului, aceste garanții nu exclud răspunderea juridică pentru fapte care depășesc cadrul legal și nu au legătură cu activitatea parlamentară propriu-zisă.

Conform articolului 16 din Constituția Republicii Moldova, „toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de... statutul politic sau de altă natură”. Acest principiu este aplicabil și deputaților, care nu se pot sustrage răspunderii juridice pentru fapte ilicite comise în afara exercitării mandatului. În mod complementar, Curtea Constituțională a reiterat în jurisprudența sa că imunitatea parlamentară „nu este o formă de impunitate”, ci o măsură de protecție instituțională cu caracter strict functional.⁴

Deputatul poate fi tras la răspundere penală pentru fapte săvârșite în afara exercițiului funcției parlamentare, în condițiile în care i-a fost ridicată imunitatea conform art. 70 din Constituție. Infracțiunile cele mai frecvent invocate în astfel de cazuri includ: corupția pasivă sau activă (art. 324 și 326 Cod penal), traficul de influență (art. 326), abuzul în serviciu (art. 327), delapidarea fondurilor publice (art. 191), spălarea banilor (art. 243).⁵

¹ <https://old.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/294/language/ro-RO/Default.aspx>. art. 95. (Accesat 11.08.2025)

² Arseni, Alexandru – *Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova*, Ed. CEP USM, Chișinău, 2021. p. 149.

³ Năstase, Andrei – „Reforma parlamentară și controlul politic asupra justiției”, în *Revista Națională de Drept*, nr. 3/2022. p. 67.

⁴ <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=446> (Accesat 15.07.2025)

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro. (Accesat 20.07.2025)

Cu toate acestea, efectivitatea răspunderii penale este adesea compromisă de întârzierea ridicării imunității sau de lipsa unui cadru procedural clar. Practic, până la momentul autorizării urmăririi penale de către Parlament, procurorii nu pot întreprinde măsuri restrictive, ceea ce afectează operativitatea anchetei.¹

Deputatul poate răspunde *civil delictual* pentru prejudiciile cauzate prin declarații defăimătoare, prin acțiuni administrative abuzive sau prin promovarea unor interese contrare legii în procesul decizional.² Totuși, pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului (de ex., în plen, în comisii), deputatul este protejat de iresponsabilitatea absolută, ceea ce exclude orice formă de răspundere juridică.³

În schimb, declarațiile făcute în afara cadrului instituțional (interviuri, postări pe rețele sociale) pot face obiectul unor acțiuni civile în defăimare sau pentru prejudicii de imagine. Instanțele naționale au fost rezervate în astfel de spețe, evitând să creeze precedente care să afecteze libertatea de exprimare a parlamentarilor.

Teoretic, *deputații pot fi sancționați și contravențional* pentru fapte minore – cum ar fi încălcări ale ordinii publice, legislației rutiere, campaniilor electorale sau regimului conflictului de interese.⁴ Practic, însă, aplicarea sancțiunilor contravenționale este rară și complicată de imunitatea procedurală.

Conform unei analize a Autorității Naționale de Integritate, în perioada 2018–2023, doar 5 deputați au fost sancționați contravențional pentru nedeclararea averilor sau incompatibilități, iar în majoritatea cazurilor, sancțiunile au fost atacate și suspendate în instanță.⁵

Tendențe de reformă și perspective comparative

În ultimele decenii, evoluțiile din dreptul constituțional și practicile parlamentare europene relevă o tendință clară de redefinire a regimului imunității parlamentare, în sensul restrângerii și clarificării acesteia. Republica Moldova nu face excepție de la această tendință, înregistrând în mod periodic inițiative legislative și discuții publice privind reforma sistemului de protecție juridică a deputaților. Cu toate acestea, progresul rămâne fragmentat și adesea blocat de interese politice divergente.

Începând cu anul 2015, au fost înregistrate în Parlament mai multe proiecte de lege vizând limitarea imunității parlamentare, fie prin modificarea Constituției, fie prin reformarea Regulamentului Parlamentului. Cele mai notabile dintre acestea au inclus:

- *Inițiativa din 2017* de eliminare a imunității pentru faptele de corupție, care a obținut avizul Comisiei de la Veneția, dar nu a fost adoptată din lipsă de majoritate constituțională⁶;
- *Propunerea din 2020* privind introducerea unei comisii independente pentru analiza cererilor de ridicare a imunității, respinsă în Comisia juridică din motive de „inadecvare instituțională”⁷;

¹ Catană, Valeriu – „Imunitatea parlamentară în contextul statului de drept”, în *Revista Națională de Drept*, nr. 6/2020, p. 15.

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro (Accesat 15.07.2025)

³ Crețu, Ion – *Drept constituțional comparat*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2020, p. 231.

⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125094&lang=ro (Accesat 15.07.2025)

⁵ https://ani.md/sites/default/files/Raport%20ANI%202023_0.pdf. (Accesat 30.06.2025)

⁶ <https://old.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/294/language/ro-RO/Default.aspx> (Accesat 15.07.2025)

⁷ <https://www.parlament.md/ns-newsarticle-Comisia-juridic-numiri-i-imuniti-invita-la-consulte-publique.aspx>. (Accesat 15.07.2025)

- *Planul național de acțiuni anticorupție 2023–2026*, care prevede „reevaluarea regimului de imunitate parlamentară în vederea alinierii la standardele internaționale”¹

Aceste inițiative reflectă o preocupare crescândă față de corelarea imunității cu principiile transparenței, legalității și răspunderii în exercițiul funcției publice.

Comisia de la Veneția – organ consultativ al Consiliului Europei în materie de drept constituțional – a emis mai multe opinii privind imunitatea parlamentară. În mod constant, Comisia a subliniat că: „Imunitatea parlamentară trebuie să fie limitată la ceea ce este necesar pentru buna funcționare a democrației parlamentare și nu trebuie să fie percepută ca un privilegiu personal”.² În opinia sa cu privire la Republica Moldova, Comisia a sugerat următoarele măsuri:

- delimitarea clară a imunității materiale (pentru voturi și opinii) de cea procedurală,
- eliminarea imunității pentru faptele care nu au legătură cu exercitarea mandatului,
- asigurarea unui control judiciar asupra refuzurilor nejustificate ale Parlamentului de a ridica imunitatea.³

Aceste recomandări nu au fost implementate integral, dar ele constituie un punct de referință pentru viitoarele reforme.

În Franța, parlamentarii beneficiază de o imunitate limitată: nu pot fi arestați fără aprobarea Biroului Camerei respective, cu excepția cazului de infracțiune flagrantă. Această imunitate procedurală a fost deseori criticată și revizuită prin modificări legislative.⁴

Modelul german este mai strict: Bundestagul poate suspenda imunitatea unui parlamentar printr-o decizie simplă, iar practica este aceea de a autoriza de regulă urmărirea penală, cu excepția cazurilor evidente de abuz. Autoritatea parlamentară nu interferează cu ancheta, ci doar protejează instituția în ansamblul său.⁵

În România, imunitatea este reglementată prin art. 72 din Constituție, dar aplicarea sa a fost intens discutată din cauza refuzurilor repetate ale Parlamentului de a încuviința urmărirea penală a unor miniștri-deputați. Cu toate acestea, în ultimii ani, sub presiunea opiniei publice și a Comisiei Europene, au fost adoptate modificări pentru creșterea transparenței votului și motivarea deciziilor parlamentare.⁶

Din comparația cu modelele occidentale reiese că: imunitatea procedurală tinde să fie limitată temporal și funcțional, votul privind ridicarea imunității este transparent sau însoțit de explicații publice, protecția nu acoperă fapte de corupție sau comportamente individuale ilicite.

Republica Moldova se află la începutul unui astfel de proces de aliniere. Lipsa unei voințe politice coerente și lipsa unei culturi parlamentare de responsabilitate rămân obstacole majore. Totuși, presiunea publică, parteneriatele internaționale și angajamentele în cadrul Consiliului Europei creează oportunități reale pentru reformă.

Concluzii

Regimul răspunderii parlamentarilor în Republica Moldova reflectă tensiunea dintre două principii fundamentale ale dreptului constituțional: protecția funcțională a mandatului reprezentativ

¹ <https://cna.md/ro/documente-de-politici-anticoruptie> (Accesat 23.07.2025)

² [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)011-e). (Accesat 15.07.2025)

³ <https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/06/RO-Opinia-Comisiei-de-la-Venetia-2017.pdf>. (Accesat 15.07.2025)

⁴ <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>. (Accesat 25.06.2025)

⁵ <https://www.bundestag.de/gg>. (Accesat 10.07.2025)

⁶ <https://integritate.eu/wp-content/uploads/2024/04/EXTRAS-DIN-RAPORTUL-MCV-COMISIEI-EUROPENE-CATRE-PE-SI-CONSILIU-22.11.2022-RO-EN.pdf>. (Accesat 25.07.2025)

și necesitatea tragerii la răspundere juridică pentru fapte ilicite. Deși Constituția garantează imunitatea deputaților, scopul acesteia nu este acela de a asigura impunitatea personală, ci de a proteja procesul democratic de ingerințele nejustificate ale celorlalte puteri ale statului.

Din analiza efectuată rezultă că:

- **Imunitatea materială** (pentru opinii și voturi) este absolută și justificată prin natura activității parlamentare;
- **Imunitatea procedurală** (împotriva măsurilor penale sau administrative) este relativă și condiționată de aprobarea Parlamentului, dar adesea aplicată arbitrar sau partizan;
- **Răspunderea juridică** a deputaților este limitată de mecanismele actuale de protecție, dar nu este exclusă, fiind teoretic aplicabilă în plan penal, civil și contravențional.

Comparativ cu alte state europene, Republica Moldova se află într-o fază incipientă a reformei imunității parlamentare. Modelele din Franța, Germania și România oferă exemple utile de bună practică, în special în ceea ce privește transparența procedurii de ridicare a imunității și delimitarea clară a sferei protejate.

Pentru a consolida statul de drept și a întări încrederea cetățenilor în instituțiile democratice, este imperativă:

- adoptarea unei reforme constituționale și procedurale a regimului imunității,
- instituționalizarea controlului etic parlamentar,
- și promovarea unei culturi a responsabilității politice și juridice la nivelul Parlamentului.

Referințe bibliografice:

1. Alexy, Robert – *Teoria drepturilor fundamentale*, Ed. All Beck, București, 2000.
2. Agenția Națională de Integritate – *Raport anual privind integritatea în sectorul public*, Chișinău, 2023. [online] [citat 30.06.2025]. Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Raport%20ANI%202023_0.pdf.
3. Arseni, Alexandru – *Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova*, Ed. CEP USM, Chișinău, 2021.
4. Bălan, Bianca – „Imunitatea parlamentară: fundamente, limite, riscuri”, în *Revista de Drept Constituțional*, nr. 2/2021.
5. Bundestag – *Rules on Parliamentary Immunity*, Germania, 2020. [online] [citat 30.06.2025]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/90761/Parliamentary%20Immunity%20in%20the%20German%20Bundestag%20EN.pdf>.
6. Catană, Valeriu – „Imunitatea parlamentară în contextul statului de drept”, în *Revista Națională de Drept*, nr. 6/2020.
7. CEDO – *Cauza Cordova v. Italy*, nr. 40877/98, Hotărârea din 30 ianuarie 2003. [online] [citat 20.06.2025]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-60913%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-60913%22]}).
8. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) – *Imunitatea parlamentară și responsabilitatea penală*, Chișinău, 2020. [online] [citat 20.06.2025]. Disponibil: <https://crjm.org/>.
9. Comisia de la Veneția – *Opinia privind proiectul de modificare a Constituției Republicii Moldova*, CDL-AD (2017)015. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/06/RO-Opinia-Comisiei-de-la-Venetia-2017.pdf>.

10. Comisia de la Veneția – *Report on the Scope and Lifting of Parliamentary Immunities*, CDL-AD(2014)011. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)011-e).
11. Comisia Europeană – *Raport MCV pentru România*, Bruxelles, 2022. [online] [citat 25.07.2025]. Disponibil: <https://integritate.eu/wp-content/uploads/2024/04/EXTRAS-DIN-RAPORTUL-MCV-COMISIEI-EUROPENE-CATRE-PE-SI-CONSILIU-22.11.2022-RO-EN.pdf>.
12. Comisia Juridică, Numiri și Imunități – *Aviz nr. 03-14/112 din 03.06.2020*. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ns-newsarticle-Comisia-juridic-numiri-i-imuniti-invita-la-consultra-publice.nspix>.
13. Constitution de la République française. [online] [citat 25.06.2025]. Disponibil: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>.
14. Constituția Republicii Moldova. [online] [citat 25.08.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru.
15. Codul Civil al Republicii Moldova. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro.
16. Codul Penal al Republicii Moldova. [online] [citat 20.07.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro.
17. CRJM – *Cronologia cererilor de ridicare a imunității parlamentare (2010–2021)*. [online] [citat 25.07.2025]. Disponibil: https://crjm.org/?utm_source=chatgpt.com.
18. CRJM – *Raport privind transparența și responsabilitatea Parlamentului*, Chișinău, 2022. [online] [citat 21.07.2025]. Disponibil: https://crjm.org/?utm_source=chatgpt.com.
19. Crețu, Ion – *Drept constituțional comparat*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2020.
20. Crețu, Ion – *Drept constituțional. Partea generală*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2018.
21. Curtea Constituțională a Republicii Moldova – *Hotărârea nr. 7 din 18 mai 2015*. [online] [citat 15 07.2025]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=446>.
22. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. [online] [citat 10.07.2025]. Disponibil: <https://www.bundestag.de/gg>.
23. Guvernul Republicii Moldova – *Planul Național de Acțiuni Anticorupție 2023–2028*, Chișinău, 2023. [online] [citat 23.07.2025]. Disponibil: <https://cna.md/ro/documente-de-politici-anticoruptie>.
24. Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) – *Studiu privind responsabilizarea aleșilor în Republica Moldova*, Chișinău, 2023. [online] [citat 12.07.2025]. Disponibil: <https://ipre.md/>.
25. Legea nr. 39/1994 privind statutul deputatului în Parlament. [online] [citat 29.07.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136152&lang=ro.
26. Codul contavențional al Republicii Moldova. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125094&lang=ro.
27. Legea nr. 797/1996 privind aprobarea Regulamentului Parlamentului Republicii Moldova. [online] [citat 11.08.2025]. Disponibil: <https://old.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/294/language/ro-RO/Default.aspx>.
28. Năstase, Andrei – „Reforma parlamentară și controlul politic asupra justiției”, în *Revista Națională de Drept*, nr. 3/2022.

29. Parlamentul Republicii Moldova – *Inițiativa legislativă nr. 178 din 12.04.2017 privind modificarea Constituției (imunitatea deputaților)*. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://old.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/294/language/ro-RO/Default.aspx>
30. Parlamentul Republicii Moldova – *Regulamentul Parlamentului*. [online] [citat 29.06.2025]. Disponibil: <https://old.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/294/language/ro-RO/Default.aspx>
31. Smochină Andrei, Mihnea Alexandru Cerchez, *Particularitățile răspunderii juridice penale ale membrilor Parlamentului*, în *Revista Studii Juridice Universitare*, nr. 1–2/2019. Disponibil : <https://sju.ulim.md/nr-1-2-2019/particularitatile-raspunderii-juridice-penale-ale-membrilor-parlamentului>.
32. Transparency International Moldova – *Evaluarea transparenței instituționale în Parlament*, 2022. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://transparency.md>.
33. Transparency International Moldova – *Indicele Percepției Corupției*, 2023. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: Disponibil online: <https://transparency.md>.
34. Transparency International Moldova – *Percepția corupției și responsabilitatea politică*, raport 2023, p. 9. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://transparency.md>.
35. Transparency International Moldova – *Raport alternativ privind implementarea recomandărilor GRECO*, 2022. [online] [citat 15.07.2025]. Disponibil: <https://transparency.md>

**EFECTE TRANZITORII ALE AMALGAMĂRII VOLUNTARE ASUPRA
CAPACITĂȚII ADMINISTRATIVE A COLECTIVITĂȚILOR TERITORIALE LOCALE:
STUDIU DE CAZ REPUBLICA MOLDOVA**

**TRANSITORY EFFECTS OF VOLUNTARY AMALGAMATION ON THE
ADMINISTRATIVE CAPACITY OF LOCAL TERRITORIAL COMMUNITIES: A CASE
STUDY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

Oleg BERCU, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Catedra Științe Politice și Administrative
E-mail: bercuoleg@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6599-9669

Rezumat: Acest articol analizează efectele tranzitorii ale procesului de amalgamare voluntară asupra capacității administrative a colectivităților teritoriale locale din Republica Moldova. Începând cu 2023, Guvernul moldovenesc a inițiat un proces amplu de reformă administrativă prin adoptarea Legii nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară, ca răspuns la fragmentarea excesivă a unităților administrativ-teritoriale (90% având sub 5.000 locuitori). Studiul utilizează o abordare metodologică mixtă, combinând analiza documentară a cadrului legislativ și politic cu examinarea

primelor două cazuri de amalgamare implementate (Leova și Făleşti). Rezultatele preliminare evidențiază provocări semnificative în perioada de tranziție, inclusiv: reorganizarea structurilor administrative, gestionarea resurselor umane, integrarea sistemelor financiare și menținerea continuității serviciilor publice. Cercetarea identifică factori critici de succes precum sprijinul financiar guvernamental (Fondul de amalgamare), asistența tehnică externă și consultarea cetățenilor. Articolul contribuie la literatura academică prin analiza efectelor pe termen scurt ale reformelor de amalgamare și oferă recomandări practice pentru optimizarea procesului în următoarele etape (2025-2030).

Cuvinte-cheie: *amalgamare voluntară, capacitate administrativă, colectivități locale, efecte tranzitorii, reforma administrativă*

Abstract: *This article explores the transitory effects of the voluntary amalgamation process on the administrative capacity of local territorial communities in the Republic of Moldova. Starting in 2023, the Moldovan Government initiated a comprehensive administrative reform through the adoption of Law No. 225/2023 on voluntary amalgamation, aimed at addressing the excessive fragmentation of administrative-territorial units, of which approximately 90 per cent have fewer than 5,000 inhabitants.*

The study employs a mixed-methods approach, combining documentary analysis of the relevant legislative and policy framework with an in-depth examination of the first two amalgamation cases implemented in practice (Leova and Făleşti). The preliminary findings reveal substantial challenges during the transitional phase, notably the reorganization of administrative structures, human resource management, the integration of financial systems, and the preservation of continuity in public service delivery.

At the same time, the research identifies several critical success factors, including targeted governmental financial support through the Amalgamation Fund, external technical assistance, and structured citizen consultation processes. By focusing on the short-term effects of amalgamation reforms, the article contributes to the academic literature on territorial reorganization and local governance and formulates practical recommendations for optimizing the implementation of the reform in its subsequent stages (2025–2030).

Keywords: *voluntary amalgamation, administrative capacity, local territorial communities, transitory effects, administrative reform*

Introducere

Reformele de amalgamare a colectivităților locale au devenit o tendință globală în ultimele decenii, fiind implementate în numeroase țări europene și din alte regiuni ale lumii¹. Aceste reforme sunt justificate prin obiective multiple: realizarea economiilor de scară, consolidarea capacității administrative, îmbunătățirea calității serviciilor publice și creșterea eficienței guvernării locale². Totuși, literatura de specialitate demonstrează că rezultatele amalgamărilor sunt mixte și adesea diferă substanțial de așteptările inițiale³.

Republica Moldova prezintă un caz particular de fragmentare administrativă extremă, cu 893 de unități administrativ-teritoriale (UAT) de nivelul I pentru o populație de aproximativ 2,5 milioane

¹ <https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1403903> (Accesat 25,10,2025); <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0005> (Accesat 25,10,2025)

² <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-thematiques/geographie-du-politique/articles/loi-communes-nouvelles> (Accesat 25,10,2025)

³ <https://doi.org/10.1111/jors.12268> (Accesat 26,10,2025)

locuitori. Această structură a generat provocări semnificative: capacitate administrativă redusă, resurse financiare insuficiente, lipsa personalului calificat și incapacitatea de a furniza servicii publice de calitate¹. În acest context, Guvernul a adoptat în 2023 Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale, stabilind un cadru legal pentru consolidarea capacităților locale prin fuziunea benevolă a UAT-urilor.

Perioada de tranziție în procesul de amalgamare este critică pentru succesul reformei. Cercetările anterioare au identificat costuri tranzitorii semnificative, inclusiv perturbări ale serviciilor publice, nesiguranță a personalului și rezistență din partea stakeholderilor locali². Cu toate acestea, puține studii au analizat sistematic efectele tranzitorii ale amalgamărilor voluntare, în special în contextul țărilor din Europa de Est.

Obiectivul principal al acestui articol este să analizeze efectele tranzitorii ale procesului de amalgamare voluntară asupra capacității administrative a colectivităților teritoriale locale din Republica Moldova, cu accent pe perioada 2023-2025.

Obiectivele specifice includ: (1) identificarea provocărilor organizaționale în perioada de tranziție; (2) evaluarea impactului asupra furnizării serviciilor publice; (3) analiza mecanismelor de suport instituțional și financiar; (4) formularea recomandărilor pentru optimizarea procesului în etapele următoare.

Teorii și Concepte Fundamentale

Amalgamarea municipală este frecvent justificată prin teoria economiilor de scară, care postulează că unitățile administrative mai mari pot furniza servicii publice la costuri unitare mai reduse datorită eficienței sporite³. Totuși, evidențele empirice sunt contradictorii. Studiul lui Tavares (2018)⁴ asupra literaturii ultimilor 20 de ani demonstrează că economiile de scară sunt în principal limitate la cheltuielile administrative generale (salarii, consumabile de birou), în timp ce pentru majoritatea serviciilor publice, dimensiunea jurisdicției nu are un impact semnificativ asupra costurilor.

Allers și Geertsema (2016)⁵ au analizat 15 ani de consolidare municipală în Olanda, concluzionând că economiile de scară anticipate au fost compensate de creșteri ale cheltuielilor în alte domenii, iar efectul net asupra bugetelor locale a fost minimal. Mai mult, autorii evidențiază costuri de tranziție substanțiale care pot persista mai mulți ani după amalgamare. Această constatare este susținută și de cercetările daneze⁶, care demonstrează că beneficiile financiare ale amalgamării sunt modeste și apar pe termen lung, în timp ce costurile tranzitorii sunt imediate și semnificative.

Din perspectiva capacității administrative, literatura identifică efecte mixte. Pe de o parte, amalgamarea poate consolida capacitatea instituțională prin crearea unei baze de resurse mai mari, atragerea de personal calificat și profesionalizarea administrației⁷. Pe de altă parte, procesul poate genera perturbări organizaționale, pierderea cunoștințelor locale și o creștere a birocratizării⁸.

¹ <https://cancelaria.gov.md> (Accesat 26,10,2025)

² <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1615465> (Accesat 10,11,2025)

³ <https://doi.org/10.1017/S0003055416000320> (Accesat 10,11,2025)

⁴ <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0005> (Accesat 10,11,2025)

⁵ <https://doi.org/10.1111/jors.12268> (Accesat 15,10,2025)

⁶ <https://doi.org/10.1017/S0003055416000320> (Accesat 15,10,2025)

⁷ <https://doi.org/10.1080/03003930.2018.1530660> (Accesat 15,10,2025)

⁸ <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/size-and-local-democracy-9781843766728.html?srsId=AfmBOor-VV2tFqXSSrpo9rPyN0HbiosaNx-Zbz2jWxUpovXkZQbSU3fk> (Accesat 15,10,2025)

Un aspect important, adesea neglijat în literatură, este perioada de tranziție. Reingewertz și Serritzlew (2019)¹ subliniază că amalgamarea este un proces politic complex, iar retorica, procesul decizional și factorii politici sunt indispensabili pentru modul în care reformele sunt concepute și implementate. Bonnaud și Martinais (2014)² demonstrează, în contextul francez, că fuziunile administrative nu produc automat coordonarea scontată a acțiunii publice, ci necesită o gestionare atentă a perioadei de integrare și adaptare.

Experiența Internațională

Experiența internațională oferă lecții valoroase pentru Republica Moldova. În Franța, procesul de creare a "communes nouvelles" (comune noi) a cunoscut o accelerare după 2015, cu peste 2.000 de comune fuzionate până în 2020 Pasquier, (2017)³. Kada (2017)⁴ analizează această "revoluție silențioasă" și identifică câteva caracteristici distinctiv: caracterul voluntar al procesului, sprijinul financiar substanțial din partea statului și posibilitatea menținerii unor structuri administrative delegate în fostele comune pentru o perioadă de tranziție. Totuși, Bideau (2020)⁵ observă că multe comune noi au urmat mai degrabă perimetrele structurilor intercomunale existente decât teritoriile vécues (trăite) ale locuitorilor, ceea ce a generat unele tensiuni.

Danemarca a implementat o reformă radicală în 2007, reducând numărul municipalităților de la 271 la 98 Bhatti & Hansen, (2019)⁶. Studiile asupra acestei reforme relevă efecte negative asupra participării democratice, cu o scădere persistentă a ratei de prezență la vot în alegerile locale. Acest fenomen este confirmat și de cercetările olandeze Allers & Geertsema, (2016)⁷, care demonstrează că amalgamarea reduce prezența la vot cu aproximativ 2,2 puncte procentuale în alegerile locale și 0,7 puncte în alegerile naționale, efecte care persistă cel puțin cinci cicluri electorale după amalgamare.

În China, procesul de fuziune oraș-județ (city-county mergers) a fost analizat din perspectiva impactului asupra calității serviciilor publice Liang et al., (2023)⁸. Autorii demonstrează că amalgamarea are efecte pozitive asupra serviciilor publice prin două mecanisme: garantarea surselor de finanțare și optimizarea eficienței cheltuielilor guvernamentale. Totuși, aceste efecte sunt condiționate de capacitatea financiară crescută a guvernului municipal și de procesul de integrare regională.

Cadrul Legislativ și Politic în Republica Moldova

Fundamentul Legal al Reformei

Cadrul normativ al amalgamării voluntare în Republica Moldova este structurat pe mai multe niveluri legislative și de politici publice. Elementul central îl constituie Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale, adoptată în mai 2023 Republica

¹ <https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1403903> (Accesat 15,10,2025)

² <https://doi.org/10.3917/gap.143.0105> (Accesat 17,10,2025)

³ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0239> (Accesat 17,10,2025)

⁴ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0267> (Accesat 17,10,2025)

⁵ <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-thematiques/geographie-du-politique/articles/loi-communes-nouvelles> (Accesat 17,10,2025)

⁶ <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1600140> (Accesat 19,10,2025)

⁷ <https://doi.org/10.1111/jors.12268> (Accesat 19,10,2025)

⁸ <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289093> (Accesat 19,11,2025)

Moldova, (2023a)¹. Această lege stabilește principiile fundamentale ale procesului: voluntarismul, participarea publică, transparența, consolidarea coeziunii sociale și colaborarea instituțională.

Legea prevede criterii clare pentru amalgamare: (1) populația UAT amalgamate trebuie să fie de minimum 3.000 de locuitori (cu posibile excepții justificate); (2) continuitatea teritorială între UAT-urile participante; (3) distanța accesibilă până la centrul administrativ; (4) consultarea obligatorie a locuitorilor prin modalități prevăzute de legislație (Republica Moldova, 2023a, Art. 5-7)².

Metodologia de implementare este detaliată în Hotărârea Guvernului nr. 925/2023, care stabilește procedura pas cu pas a procesului de amalgamare, formulele de calcul pentru stimulentele financiare și mecanismele de monitorizare și evaluare Republica Moldova, (2023b)³. Documentul subliniază importanța perioadei de tranziție, stabilind termene clare pentru reorganizarea administrativă (3 luni pentru elaborarea organigramei), transferul personalului (conform Legii funcției publice nr. 158/2008) și preluarea patrimoniului.

Cadrul strategic este oferit de Strategia de reformă a administrației publice 2023-2030, adoptată prin HG nr. 126/2023, care plasează amalgamarea voluntară în contextul mai larg al reformei administrative Republica Moldova, (2023c)⁴. Activitatea 1.1 din Capitolul V prevede elaborarea, adoptarea și implementarea procesului de amalgamare voluntară pe perioada 2023-2026, cu evaluarea rezultatelor la finalul anului 2026 pentru definirea politicilor viitoare.

Stimulente Financiare și Suport Instituțional

Un element distinctive al modelului moldovenesc de amalgamare este sistemul de stimulente financiare. Legislația instituie Fondul de amalgamare voluntară a localităților, care oferă trei tipuri de suport financiar Republica Moldova, (2023b)⁵:

Susținerea procesului de amalgamare – transferuri disponibile imediat după adoptarea deciziilor de inițiere, destinate finanțării consultărilor publice, studiilor de fezabilitate și activităților pregătitoare.

Dezvoltarea infrastructurii – transfer unic, substanțial, virat în contul UAT amalgamate imediat după desfășurarea alegerilor locale.

Susținerea anuală a bugetelor – transferuri anuale până în 2030 pentru suplinirea bugetelor locale și menținerea nivelului serviciilor publice.

Pentru 2024, legea bugetului de stat a prevăzut 150 milioane lei pentru susținerea procesului de amalgamare Cancelaria de Stat, (2025)⁶. Aceste resurse sunt repartizate conform unor formule și criterii obiective stabilite în Metodologie, luând în considerare populația, suprafața teritorială, nivelul de dezvoltare economică și distanța față de centrul administrativ.

Procesul este coordonat de Cancelaria de Stat, cu sprijinul partenerilor de dezvoltare. Metodologia de amalgamare voluntară a fost elaborată cu asistența Elveției prin proiectul "Mă implic" implementat de SKAT Consulting, cu contribuția PNUD Cancelaria de Stat, (2025)⁷. Această

¹ Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale. *Monitorul Oficial*, nr. 318-321, art. 562.

² *Ibidem*.

³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140477 (Accesat 19,11,2025)

⁴ Hotărârea Guvernului nr. 126/2023 pentru aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030.

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140477 (Accesat 19,11,2025)

⁶ <https://cancelaria.gov.md> (Accesat 25,11,2025)

⁷ *Ibidem*.

colaborare ilustrează importanța suportului tehnic extern în facilitarea proceselor complexe de reformă administrativă.

Metodologie

Prezenta cercetare utilizează o abordare metodologică mixtă (calitativă și cantitativă) cu design de studiu de caz multiplu. Acest design permite o analiză aprofundată a procesului de amalgamare în primele două clustere teritoriale implementate în Republica Moldova: (1) orașul Leova cu satele Sîrma, Sărata-Răzeși și Tochile-Răducani; (2) satul Călinești, comuna Chetriș și satul Hîncești din raionul Fălești.

Perioada de studiu acoperă intervalul 2023-2025, cu focus special pe efectele tranzitorii din primii 12-24 de luni post-amalgamare. Colectarea datelor s-a realizat prin mai multe metode complementare:

Analiza documentară – examinarea legislației (Legea 225/2023, HG 925/2023), documentelor de politici (Strategia 2023-2030), rapoartelor oficiale ale Cancelariei de Stat și documentelor administrative locale (bugete, organigrame, decizii ale consiliilor locale).

Analiza datelor secundare – procesarea indicatorilor bugetari și financiari, datelor privind resursele umane și statisticilor demografice din bazele de date oficiale.

Revizia literaturii științifice – analiza sistematică a cercetărilor academice internaționale și naționale privind amalgamările municipale, utilizând baze de date precum Web of Science, Scopus și Google Scholar.

Datele au fost analizate utilizând metode de analiză de conținut pentru documentele oficiale, analiză statistică descriptivă pentru datele cantitative și analiză tematică pentru identificarea tiparelor și tendințelor în procesul de amalgamare. Abordarea comparativă a permis contrastarea experienței moldovenești cu practici internaționale documentate în literatură.

Rezultate și Discuții

Contextul Fragmentării Administrative

Analiza datelor statistice confirmă gravitatea fragmentării administrative în Republica Moldova. Din cele 893 de UAT de nivelul I existente la începutul reformei, peste 56% au mai puțin de 1.500 de locuitori, pragul minim prevăzut de legislație pentru funcționarea eficientă a unei administrații locale Cancelaria de Stat, (2025)¹. Această fragmentare extremă generează consecințe multiple: incapacitatea de a atrage și reține personal calificat, lipsa resurselor pentru investiții în infrastructură, dependența excesivă de transferurile guvernamentale și imposibilitatea furnizării unui pachet complet de servicii publice.

Comparativ cu alte țări europene, situația Republicii Moldova este extremă. Dacă media UE este de aproximativ 5.500 locuitori per UAT, iar Danemarca (după reforma din 2007) are o medie de 55.000 locuitori per municipalitate, Moldova se află la polul opus cu o medie de aproximativ 2.800 locuitori per UAT Swianiewicz, (2018)². Această situație justifică nevoia urgentă de consolidare teritorială.

Totuși, până în prezent (noiembrie 2025), doar 34 de primării din 898 existente au demarat procedura de amalgamare, reprezentând aproximativ 3,8% din totalul UAT-urilor Cancelaria de Stat, (2025)³. Această rată relativ scăzută de adoptare, după aproape doi ani de la intrarea în vigoare a legii,

¹ <https://cancelaria.gov.md> (Accesat 25,11,2025)

² <https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1403903> (Accesat 25,11,2025)

³ <https://cancelaria.gov.md> (Accesat 25,11,2025)

ridică întrebări importante privind factorii care facilitează sau inhibă procesul de amalgamare voluntară.

Procesul de Implementare și Provocări Tranzitorii

Primele două cluster teritoriale – Leova și Fălești – oferă perspective valoroase asupra provocărilor perioadei de tranziție. Procesul de amalgamare a fost inițiat în perioada noiembrie-decembrie 2024, având ca scop formarea unor unități administrativ-teritoriale consolidate, cu potențial de dezvoltare socio-economică durabilă și administrare publică locală optimizată Independent.md, (2025)¹.

Analiza documentelor oficiale și a rapoartelor Cancelariei de Stat identifică mai multe categorii de provocări tranzitorii:

Provocări organizaționale și administrative. Reorganizarea structurilor administrative necesită elaborarea unor organigrame noi, repartizarea competențelor și integrarea sistemelor de lucru diferite. Legislația prevede un termen de 3 luni pentru elaborarea organigramei după alegerile locale (Republica Moldova, 2023b), o perioadă considerată insuficientă de către practicienii din administrația locală. Această provocare este amplificată de necesitatea menținerii continuității serviciilor publice pe parcursul reorganizării.

Gestionarea resurselor umane. Transferul personalului din UAT-urile comasate către UAT amalgamată ridică probleme complexe. Deși legislația garantează transferul conform Legii funcției publice nr. 158/2008, în practică apar tensiuni legate de: (1) dublarea funcțiilor și necesitatea reducerii posturilor; (2) diferențe de salarizare între fostele UAT; (3) anxietate și rezistență la schimbare din partea angajaților; (4) pierderea cunoștințelor și relațiilor locale. Metodologia prevede că primarii UAT comasate devin viceprimari până la următoarele alegeri locale generale Republica Moldova, (2023b)², o soluție tranzitorie care poate genera ambiguități în ierarhia decizională.

Integrarea sistemelor financiare și patrimoniale. Preluarea activelor și pasivelor UAT-urilor comasate, inclusiv a drepturilor litigioase și bunurilor nedelimitate, reprezintă un proces complex care necesită timp și resurse. Situațiile juridice și materiale neclare trebuie soluționate de autoritățile UAT amalgamate Republica Moldova, (2023b)³, Art. 80-81, ceea ce poate genera conflicte și întârzieri în procesul de integrare.

Consultarea și participarea cetățenilor. Deși legislația prevede consultarea obligatorie a locuitorilor, în practică acest proces poate fi formal și insuficient pentru construirea unei viziuni comune de dezvoltare. Experiența franceză Kada, (2017)⁴ și luxemburgheză arată că procesul de consultare și elaborare a unei identități comune necesită timp considerabil și resurse pentru a fi autentic și efectiv.

Factori de Succes și Mecanisme de Suport

În ciuda provocărilor, analiza identifică și factori care facilitează procesul de amalgamare și reduc efectele negative ale perioadei de tranziție:

Suportul financiar guvernamental. Sistemul de stimulente financiare în trei etape (susținerea procesului, dezvoltarea infrastructurii, susținerea anuală a bugetelor până în 2030) reprezintă un

¹ <https://www.independent.md/amalgamarea-voluntara-in-raioanele-leova-si-falesti-votata-in-parlament/> (Accesat 25,11,2025)

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140477 (Accesat 25,11,2025)

³ Ibidem.

⁴ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0267> (Accesat 25,11,2025)

element crucial de succes. Acest mecanism, inspirat din experiența franceză Pasquier, (2017)¹, reduce riscurile financiare ale amalgamării și oferă resurse pentru gestionarea perioadei de tranziție. Alocarea de 150 milioane lei în bugetul pentru 2024 demonstrează angajamentul guvernamental față de această reformă.

Asistența tehnică externă. Sprijinul partenerilor de dezvoltare, în special al Elveției prin proiectul "Mă implic" și al PNUD, oferă expertiză și resurse pentru elaborarea metodologiilor, formarea personalului și monitorizarea procesului. Această asistență tehnică compensează parțial lipsa experienței locale în gestionarea proceselor complexe de amalgamare.

Caracterul voluntar și gradual al reformei. Spre deosebire de reformele forțate implementate în Queensland, Australia Drew et al., (2016)² sau în unele regiuni din Germania, modelul moldovenesc pune accent pe voluntarism și consultare. Această abordare, deși mai lentă, poate reduce rezistența și poate facilita construirea consensului local. Perioada extinsă de implementare (2023-2030) permite o abordare graduală și adaptare la circumstanțele locale specifice.

Cadrul legal clar și comprehensiv. Detaliile procedurale cuprinse în Legea 225/2023 și HG 925/2023, inclusiv criteriile de amalgamare, formulele de alocare a resurselor și termenele pentru diferite etape ale procesului, oferă predictibilitate și reduc ambiguitățile juridice care au afectat alte reforme similare.

Comparație cu Experiența Internațională

Compararea modelului moldovenesc cu experiențele internaționale relevă atât asemănări, cât și particularități. Similar reformei franceze, Moldova pune accent pe caracterul voluntar și pe stimulentele financiare substanțiale Pasquier, (2017)³. Totuși, spre deosebire de Franța, unde procesul s-a accelerat rapid după 2015, amalgamarea în Moldova cunoaște o rată de adoptare mai lentă, ceea ce poate reflecta diferențe în cultura administrativă, nivelul de încredere în autorități sau percepția costurilor și beneficiilor amalgamării.

Experiența daneză Bhatti & Hansen, (2019)⁴ și olandeză Allers & Geertsema, (2016)⁵ avertizează asupra efectelor negative potențiale asupra participării democratice. Reducerea prezenței la vot după amalgamare, documentată în aceste țări, ar putea fi o provocare și pentru Moldova, în special într-un context de încredere publică fragilă în instituțiile democratice. Literatura sugerează că efectele negative asupra democrației locale pot fi mitizate prin menținerea unor structuri administrative la nivelul fostelor comune Kada, (2017)⁶, o opțiune pe care legislația moldovenească nu o prevede explicit.

Constatările lui Blom-Hansen et al. (2016)⁷ privind efectul nul al amalgamărilor asupra cheltuielilor publice în Danemarca sugerează că autoritățile moldovene ar trebui să aibă așteptări realiste privind economiile de scală. Literatura indică că beneficiile financiare ale amalgamării sunt modeste și se materializează pe termen lung, în timp ce costurile de tranziție sunt imediate și semnificative.

¹ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0239> (Accesat 27,11,2025)

² <https://doi.org/10.1080/03003930.2018.1530660> (Accesat 27,11,2025)

³ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0239> (Accesat 27,11,2025)

⁴ <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1600140> (Accesat 27,11,2025)

⁵ <https://doi.org/10.1111/jors.12268> (Accesat 27,11,2025)

⁶ <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0267> (Accesat 27,11,2025)

⁷ <https://doi.org/10.1017/S0003055416000320> (Accesat 27,11,2025)

Concluzii și Recomandări

În prezentul articol au fost analizate efectele tranzitorii ale procesului de amalgamare voluntară asupra capacității administrative a colectivităților teritoriale locale din Republica Moldova. Cercetarea evidențiază că, deși reforma este necesară pentru abordarea fragmentării administrative extreme, perioada de tranziție generează provocări semnificative care necesită o gestionare atentă și resurse adecvate.

Constatări principale:

1. Fragmentarea administrativă în Republica Moldova este extremă comparativ cu standardele europene și justifică nevoia de consolidare teritorială;
2. Cadrul legislativ și politic oferă o bază solidă pentru procesul de amalgamare, cu accent pe voluntarism, participare publică și stimulente financiare;
3. Perioada de tranziție generează provocări multiple: reorganizare organizațională, gestionare resurse umane, integrare financiară și menținere servicii publice;
4. Rata de adoptare relativ scăzută (3,8% după aproape doi ani) sugerează existența barierelor semnificative și necesitatea unor eforturi suplimentare de promovare și facilitare;
5. Experiența internațională avertizează că beneficiile financiare ale amalgamării sunt modeste și pe termen lung, în timp ce costurile tranzitorii sunt substanțiale.

Recomandări pentru optimizarea procesului:

Extinderea perioadelor de tranziție - termenul de 3 luni pentru reorganizare administrativă ar trebui extins pentru a permite o integrare mai atentă a sistemelor și procedurilor;

Suport pentru resurse umane - dezvoltarea de programe de formare și reconversie profesională pentru personalul afectat, precum și mecanisme clare de protecție socială;

Consolidarea consultării publice - elaborarea unor ghiduri metodologice pentru procesul de consultare și construire a viziunii comune, inspirate din experiența franceză și luxemburgheză;

Monitorizare și evaluare sistematică - instituirea unui sistem robust de monitorizare a indicatorilor de performanță pe perioada de tranziție și post-amalgamare;

Campanii de informare și sensibilizare - intensificarea eforturilor de comunicare privind beneficiile amalgamării și mecanismele de suport disponibile;

Flexibilitate în implementare - adaptarea procedurii la contextele locale specifice, în special în zonele rurale izolate sau cu particularități etno-culturale;

Limitări ale studiului - această cercetare este bazată pe analiza documentară și date secundare din perioada timpurie de implementare (2023-2025). Studii viitoare ar trebui să includă cercetare empirică directă prin interviuri cu stakeholderi, chestionare pentru funcționari și cetățeni, și analiză longitudinală a indicatorilor de performanță după finalizarea perioadei de tranziție.

În concluzie, amalgamarea voluntară reprezintă un instrument promițător pentru consolidarea capacității administrative a colectivităților locale din Republica Moldova, dar succesul său depinde esențial de gestionarea atentă a perioadei de tranziție. Experiența internațională și primele constatări din implementarea locală sugerează necesitatea unei abordări realiste, graduale și sensibile la contextele locale, susținută de resurse financiare adecvate și asistență tehnică continuă.

Referințe bibliografice:

1. Allers, M. A., & Geertsema, J. B. (2016). The effects of local government amalgamation on public spending, taxation, and service levels: Evidence from 15 years of municipal consolidation. *Journal of Regional Science*, 56(4), 659-682. <https://doi.org/10.1111/jors.12268>

2. Bhatti, Y., & Hansen, K. M. (2019). Voter turnout and municipal amalgamations: Evidence from Denmark. *Local Government Studies*, 45(5), 697-723. <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1600140>
3. Bideau, G. (2020). Loi de 2019 sur les communes nouvelles en France: quelles conséquences pour les territoires? *Géococonfluences*. <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-thematiques/geographie-du-politique/articles/loi-communes-nouvelles>
4. Blom-Hansen, J., Houlberg, K., & Serritzlew, S. (2016). Jurisdiction size and local government policy expenditure: Assessing the effect of municipal amalgamation. *American Political Science Review*, 110(4), 812-831. <https://doi.org/10.1017/S0003055416000320>
5. Bonnaud, L., & Martinais, E. (2014). Fusionner les administrations pour mieux coordonner l'action publique? Le devenir de l'autorité environnementale après la création du ministère du Développement durable. *Gouvernement et action publique*, 3(3), 105-125. <https://doi.org/10.3917/gap.143.0105>
6. Cancelaria de Stat a Republicii Moldova. (2025). *Raportul intermediar privind amalgamarea voluntară a autorităților publice locale, pentru perioada decembrie 2023 – septembrie 2025*. <https://cancelaria.gov.md>
7. Denters, B., Goldsmith, M., Ladner, A., Mouritzen, P. E., & Rose, L. E. (2014). *Size and local democracy*. Edward Elgar Publishing.
8. Drew, J., Kortt, M. A., & Dollery, B. (2016). Did the big stick work? An empirical assessment of scale economies and the Queensland forced amalgamation program. *Local Government Studies*, 42(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/03003930.2015.1062828>
9. Ebinger, F., Kuhlmann, S., & Bogumil, J. (2019). Territorial reforms in Europe: Effects on administrative performance and democratic participation. *Local Government Studies*, 45(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/03003930.2018.1530660>
10. Independent.md. (2025, iunie 19). Amalgamarea voluntară în raioanele Leova și Fălești, votată în Parlament. *Independent*. <https://www.independent.md/amalgamarea-voluntara-in-raioanele-leova-si-falesti-votata-in-parlament/>
11. Kada, N. (2017). Les « communes nouvelles », vous avez dit nouvelles? *Revue française d'administration publique*, 162, 267-276. <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0267>
12. Liang, Y., Zhou, K., Li, X., Zhou, Z., Sun, W., & Zeng, J. (2023). Municipal amalgamations and the quality of public services: A study based on city-county mergers in China. *PLOS ONE*, 18(8), e0289093. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289093>
13. Pasquier, R. (2017). Une révolution territoriale silencieuse? Les communes nouvelles entre européanisation et gouvernance territoriale. *Revue française d'administration publique*, 162, 239-252. <https://doi.org/10.3917/rfap.162.0239>
14. Reingewertz, Y., & Serritzlew, S. (2019). Special issue on municipal amalgamations: Guest editors' introduction. *Local Government Studies*, 45(5), 611-614. <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1615465>
15. Republica Moldova. (2023a). Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale. *Monitorul Oficial*, nr. 318-321, art. 562.
16. Republica Moldova. (2023b). Hotărârea Guvernului nr. 925/2023 cu privire la aprobarea Metodologiei de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140477
17. Republica Moldova. (2023c). Hotărârea Guvernului nr. 126/2023 pentru aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030.

18. Swianiewicz, P. (2018). If territorial fragmentation is a problem, is amalgamation a solution? Ten years later. *Local Government Studies*, 44(1), 1-10.
<https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1403903>
19. Tavares, A. F. (2018). Municipal amalgamations and their effects: A literature review. *Miscellanea Geographica – Regional Studies on Development*, 22(1), 5-15.
<https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0005>

MODIFICĂRI LEGISLATIVE PRIVIND VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR ȘI VIOLENȚA ÎN FAMILIE: JURISPRUDENȚĂ RELEVANTĂ ȘI LACUNE ÎN PRACTICA JUDICIARĂ

LEGISLATIVE AMENDMENTS ON VIOLENCE AGAINST WOMEN AND DOMESTIC VIOLENCE: RELEVANT JURISPRUDENCE AND GAPS IN JUDICIAL PRACTICE

Natalia SAITARLÎ

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Facultatea de Drept și Administrație Publică

Catedra Științe Politice și Administrative

E-mail: saitarli@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1147-4477

Rezumat: *Prevenirea și combaterea violenței în familie, ca element al politicii naționale de ocrotire și sprijinire a familiei, reprezintă o preocupare majoră a Guvernului Republicii Moldova. Prin adoptarea legii-cadru cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie s-a făcut un pas important în crearea mecanismului instituțional și operațional de soluționare a cazurilor de violență în familie, marcând asumarea și implementarea de către Republica Moldova a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului.*

Scopul studiului este de a analiza modificările reglementărilor privind violența împotriva femeilor și violența în familie, de a evidenția neajunsurile în mecanismul de aplicare a acestor reglementări cu propunerea anumitor soluții.

Cuvinte-cheie: *autoritățile publice, violența, tehnologii informaționale*

Abstract: *The prevention and combating of family violence, as an element of the national policy of protecting and supporting the family, represents a major concern of the Government of the Republic of Moldova. Through the adoption of the framework law on the prevention and combating of family violence, an important step was taken in the creation of the institutional and operational mechanism for solving cases of family violence, marking the assumption and implementation by the Republic of Moldova of international commitments to respect human rights. The purpose of the study is to analyze the changes in regulations regarding violence against women and domestic violence, to highlight the shortcomings in the mechanism for applying these regulations and to propose certain solutions.*

Keywords: *public authorities, violence, information technologies*

Introducere

Violența împotriva femeilor și violența în familie reprezintă una dintre cele mai grave și răspândite infracțiuni în lume, prin care se încalcă drepturile și demnitatea femeilor. Acest fenomen există în toate statele lumii, indiferent de modul de organizare politică sau economică a acestora, bunăstarea societății, rasă, cultură¹.

Conform Legii Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, Nr. 45 din 01.03.2007 *violență în familie reprezintă acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral* ².

Violența poate fi de mai multe forme: fizică, psihologică, sexuală, spirituală, economică ori abuz economic. Orice formă de violență se manifestă prin anumite acțiuni din partea agresorului față de victimă.

De exemplu, violența fizică se manifestă prin îmbrânciri, pâlmuiri, loviri cu/de obiecte, lovituri cu picioarele sau cu pumnul, tragere de păr, izbirea victimei de pereți sau de mobilă, sugrumare, etc.

Violența psihologică se manifestă prin: umiliri și înjurături, batjocorire, criticarea opiniilor sau sentimentelor, amenințări cu bătaia, amenințare că o să ia copii, folosirea copiilor pentru a trezi sentimente de vină, neglijare, amenințare, distrugere demonstrativă a obiectelor, manipulări psihologice sau izolarea forțată de prieteni, familie, copii, școală și/sau serviciu, etc. *Abuzul emoțional este grav, deoarece rănilor emoționale ar putea să se vindece foarte greu.*

Violența sexuală se manifestă prin: constrângere la relații sexuale sau atingeri nedorite, contactul sexual continuat după cererea de a-l opri, sau forțarea cuiva să se supună la o relație sexuală neprotejată sau umilitoare.

Violența spirituală se manifestă prin: limitarea sau interzicerea practicării unui cult religios sau unui mod de viață.

Violența economică se manifestă prin: interzicerea de a avea sau păstra un serviciu, limitarea accesului la veniturile și bunurile familiei, de a avea bani proprii, lipsire de mijloace de existență precum hrană, medicamente, etc.

Abuz economic: încercarea de a face persoana dependentă financiar, de exemplu menținerea unui control total asupra resurselor financiare, îngrădirea accesului la bani, interzicerea frecventării școlii/continuării studiilor sau angajării la un post de muncă³.

Caracteristicile principale ale violenței în familie sunt următoarele:

- violența în familie este un comportament învățat;
- violența în familie este un comportament repetitiv și cuprinde diferite tipuri de abuz care pot trece dintr-unul în altul sau în combinație;
- făptuitorul este cauza violenței domestice și nu consumul de alcool, victima sau relațiile dintre ei;
- pericolul pentru victimă și copii crește pe timpul separării dintre parteneri;
- comportamentul victimei depinde de modurile de supraviețuire la care a aderat⁴.

¹<https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport-2020-privind-violenta-in-familie-si-fata-de-femei.pdf> Raport-2020-privind-violenta-in-familie-si-fata-de-femei.pdf (vizitat 01.12.2025)

² Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Nr. 45 din 01.03.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.03.2008, nr. 55-56.

³ <https://ardom.ro/articole/ce-este-violenta-in%20familie> Drepturile omului. (vizitat 01.12.2025)

⁴ Idem

Cum demonstrează practica, cu regret, violența în familie are un caracter ciclic, care nu se oprește de la sine. După „explozii de violență” vine o perioadă de împăcare, momente în care agresorul promite că „nu se va mai întâmpla”, după care vine o altă „furtună”. Cu timpul, actele de violență devin tot mai frecvente și mai grave, iar perioadele blânde devin tot mai scurte sau dispar cu totul și ciclul de violență continuă.

Prevenirea și combaterea violenței în familie, ca element al politicii naționale de ocrotire și sprijinire a familiei, reprezintă, demult, o preocupare majoră a Guvernului Republicii Moldova. Mai întâi, prin adoptarea, în anul 2007, a legii-cadru cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie s-a făcut un pas important în crearea mecanismului instituțional și operațional de soluționare a cazurilor de violență în familie, marcând asumarea și implementarea de către Republica Moldova a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului. În al doilea rând, prin înființarea, în anul 2023, a Agenției Naționale de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie – autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului Agenția Națională de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie, autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului¹.

Scopul studiului este de a analiza modificările reglementărilor privind violența împotriva femeilor și violența în familie, de a evidenția neajunsurile în mecanismul de aplicare a acestor reglementări cu propunerea anumitor soluții.

Metodologia cercetării

Pentru elaborarea acestui studiu au fost folosite diferite metode de cercetare ca: metoda rațională, care a fost aplicată la studiul juridic al fenomenului; metoda analizei logice, axată pe ideea utilizării raționamentelor logice, metoda ce a permis argumentarea juridică a opiniilor contrare, inclusiv a interpretărilor legale a reglementărilor; metoda analizei critice, care a permis sintetizarea și examinarea, inclusiv critică, a prevederilor normative; etc.

Rezultate

Astfel, cum mai am menționat, conform ultimelor modificări, și anume în anul 2023, în Republica Moldova a fost înființată Agenția Națională de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie – autoritatea administrației publice sub ordinea Guvernului. Rolul formării Agenției Naționale de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie (ANPCV) constă în implementarea și coordonarea politicii publice împotriva violenței asupra femeilor și în familie, și în promovarea dialogului între sectoarele public, necomercial și societatea civilă pentru protejarea drepturilor femeilor².

Reieșind din misiunea sa ANPCV a elaborat *Instrucțiune privind mecanismul de cooperare intersectorială în cazurile de violență în familie*, datorită căreia este posibil să fie stabilit procesul de interacțiune între reprezentanții diferitor autorități publice cu competențe în domeniu, în vederea instituirii unui sistem intersectorial eficient de cooperare în cazurile de violență în familie.

La fel, ANPCV a elaborat principii pe care este posibilă să fie organizată cooperarea intersectorială pentru asistența și protecția victimelor violenței în familie³:

1) principiul egalității de gen – conform acestui principiu, instituțiile responsabile de intervenția, în cazurile de violență în familie, sunt obligate să asigure cooperarea intersectorială,

¹ <https://anpcv.gov.md/en> Agenția Națională de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie, autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului (vizitat 01.12.2025)

² Idem

³ Idem

pornind de la conștientizarea conexiunii între egalitatea de gen și violența în familie și, recunoscând faptul că, violența în familie reprezintă o expresie a relațiilor inegale de putere între femei și bărbați;

2) principiul abordării individuale și centrate pe victimă prevede că drepturile, necesitățile și doleanțele victimelor violenței în familie trebuie să fie prioritare, fiind luate în considerare diverse riscuri și vulnerabilități, impactul deciziilor, acțiunile întreprinse, inclusiv evitarea victimizării secundare a victimelor violenței în familie;

3) principiul respectării drepturilor omului constă în intervenția intersectorială, care este bazată pe standardele internaționale în domeniul drepturilor omului, victimele violenței în familie fiind asigurate cu servicii de plasament, asistență juridică, asistență medicală, consiliere psihologică, și tratate cu respect și demnitate, asigurând autonomia victimelor violenței în familie. Principiul presupune respectarea drepturilor agresorilor și tratarea lor cu respect și demnitate;

4) principiul siguranței și securității victimelor violenței în familie prevede cooperarea intersectorială, care este necesar să fie oferită astfel, încât să fie prioritizate siguranța și securitatea victimelor violenței în familie, și a copiilor acesteia;

5) principiul abordării sensibile la dimensiunea de gen, vârstă și mediul cultural – cooperarea intersectorială este necesar să fie asigurată cu recunoașterea dinamicii de gen, a impactului și consecințelor violenței împotriva femeilor, circumstanțelor individuale și experiențelor de viață ale femeilor și fetelor, luând în considerare vârsta, cultura, etnia și preferințele lor lingvistice;

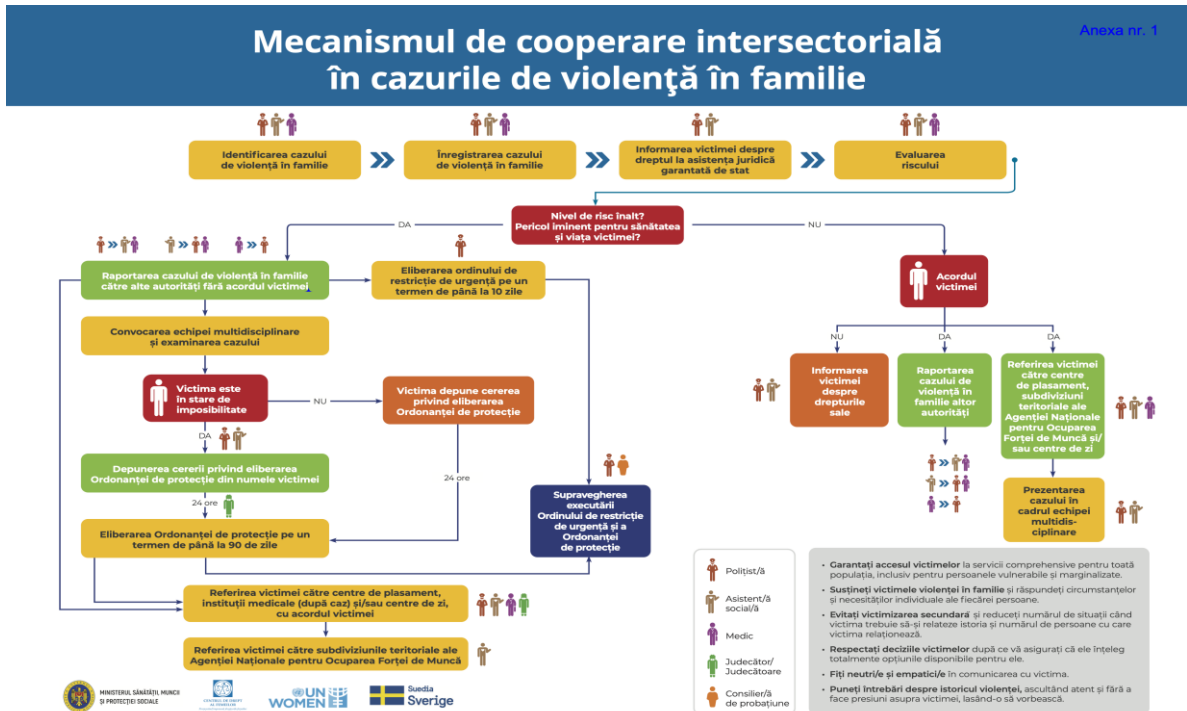
6) principiul nediscriminării – subiecții violenței în familie este necesar să fie tratați fără discriminare bazată pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență etnică, avere, naștere, stare civilă, statut educațional și socio-economic, dizabilitate sau oricare alt criteriu;

7) principiul respectării confidențialității – confidențialitatea este necesar să fie respectată la toate etapele cooperării intersectoriale;

8) principiul responsabilizării agresorilor familiali – agresorul poartă răspundere conform legii pentru actele de violență produse în familie;

9) principiul cooperării și interoperabilității – organele abilitate cu competențe în domeniu vor interveni prompt, pe domeniul de competență, la fiecare sesizare despre actele de violență în familie și vor coopera în vederea stabilirii tuturor circumstanțelor cauzei, asigurării protecției victimei și tragerii la răspundere a agresorului.

Suntem pe deplin de acord că numai prin cooperarea tuturor autorităților publice competente, într-devăr, este posibilă combaterea și prevenirea violenței în familie. Rolul și mecanismul de cooperare a acestor autorități ANPCV a redat prin următorul schemă:

Analizând schema dată, putem menționa că prin ea, foarte bine este determinat rolul fiecărui reprezentant al autorității publice și etapele de procedură. Astfel, de identificarea cazului de violență în familie, de înregistrarea fiecărui caz, de evaluarea riscului și de informarea victimei despre dreptul la asistența juridică garantată de stat (avocat de stat) sunt competenți următorii reprezentanți ai autorităților/instituțiilor publice: polițist, asistent social și medic.

În cazul riscului înalt pentru victimă, ne bucurăm că indiferent, dacă victima este de acord sau nu, polițistul este obligat să elibereze ordinul de restricție de urgență pe numele agresorului, pe un termen de până la zece zile, pe baza căruia deja agresorul este obligat să părăsească locuința comună cu victima. În cazul nivelului de risc moderat, reprezentantul poliției este în drept să aplice o avertizare scrisă agresorului.

În toate cazurile de risc (mic, moderat, înalt), rolul important îi aparține comisiei (echipei) multidisciplinare, formată în comunitate din asistentul social în calitate de coordonator, primar, ofițer de sector, medicul de familie, și alți actori comunitari (cadre didactice, etc.). Echipa multidisciplinară comunitară este responsabilă de elaborarea planului individualizat de asistență, plasarea victimei întru centru/refugiu pentru victimele violenței domestice (în caz de necesitate), și asistarea în obținerea ordonanței de protecție. Pentru orientarea membrilor echipelor multidisciplinare teritoriale în abordarea integrată și eficientă a legislației din acest domeniu și pentru prestarea unor servicii calitative victimelor, în anul 2018, a fost elaborat *Ghid pentru echipe multidisciplinare teritoriale privind modul de abordare a cazurilor de violență în familie*¹.

În continuare, de eliberarea ordonanței de protecție pe numele victimei, este responsabil avocatul de stat pentru depunerea cererii la instanța de judecată, și judecătorul, care pe baza probelor întemeiate, în timp de 24 de ore, este responsabil de emiterea ordonanței, pe un termen de până la 90 de zile, iar agresorul, în urma eliberării ordonanței de protecție este obligat să părăsească locuința comună cu victima, și să țină distanța de la ea cel puțin 300 m.

¹ <https://antiviolența.md/wp-content/uploads/2021/02/Ghid-EMT-WEB-romana.pdf> Ghid-EMT-WEB-romana.pdf (vizitat 05.12.2025)

De executarea și ordinului de restricție de urgență, și ordonanței de protecție de către agresor este responsabil atât polițist, cât și consilier de probațiune. Programul adresat consilierilor de probațiune, care are ca scop reabilitarea agresorilor familiari de către ei este prevăzut în *Ghidul consilierului de probațiune în activitatea cu programe probaționale*, elaborat în anul 2017. Ideea centrală a acestui program constă în crearea contextului de schimbare al comportamentului violent la cel non-violent pentru agresorii familiari. Acest program a fost adaptat la contextul Republicii Moldova în baza Modelului DULUTH „Crearea unui proces de schimbare pentru bărbați care maltratează” și vine să ajute consilierul de probațiune cu un cadru conceptual și tehnici care să-i ghideze în activitatea de comunicare pentru un impact comportamental în rândul celor care comit abuzuri în familie¹.

Din cele analizate, putem concluziona că statul, pe parcursul anilor, a determinat foarte clar competența fiecărui participant în procedură din domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie.

Discuții

Ce se referă la modificări în cadrul normativ, în ultimii ani, privind acest domeniu, putem menționa următoarele:

- Prin Legea nr. 252 din 10 iulie 2025² au fost efectuate modificări în Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie Nr. 45 din 01.03.2007. La art. 2, la definiția violenței fizice, în afară de *vătămarea intenționată a integrității corporale ori a sănătății*, s-a adăugat noțiunea de *maltratare*. La definiția violenței psihologice s-a adăugat: *inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al comunicațiilor electronice*. La definiția violenței economice s-a adăugat: *extragere mijloacelor de pe conturile bancare ale victimei fără permisiunea acesteia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar*. Ne aliniem de opinie că, incriminarea actelor de persecuție reprezintă un pas esențial în recunoașterea violenței psihologice și digitale ca forme grave de violență, cu impact profund asupra vieții, siguranței și sănătății victimelor.

- La fel, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu o nouă normă care incriminează actele de persecuție (stalking), inclusiv în mediul online.

Astfel, Codul penal³ a fost completat cu Articolul 169¹ – Acte de persecuție, care prevede:

Articolul 169¹. Acte de persecuție

(1) *Persecutarea în mod sistematic a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să își modifice conduita de viață, săvârșită prin:*

a) *urmărirea persoanei, inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al rețelelor de comunicații electronice;*

b) *supravegherea locuinței persoanei, a locului de muncă sau a altor locuri frecventate de către aceasta;*

¹ https://old.probatune.gov.md/tc_userfiles/file/Instructiuni_regulamente/Ghidul%20consilierului%20de%20proba%C8%9Biere%20cu%20programe%20proba%C8%9Bionale.pdf Ghidul consilierului de probațiune în activitatea cu programe probaționale (vizitat 05.12.2025)

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150197&lang=ro Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative. Nr. 252 din 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.08.2025, nr. 430-433. (vizitat 05.12.2025)

³ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XVI din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129.

c) contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 750 de unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite asupra unui membru de familie se pedepsesc cu amendă în mărime de la 600 la 1000 de unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

Prevederile vor intra în vigoare la data de 14 februarie 2026. Suntem de acord cu opinia autorilor de specialitate că noile prevederi consolidează cadrul legal de protecție a victimelor și oferă autorităților instrumente clare pentru sancționarea comportamentelor de hărțuire repetată și intruzivă.

Numai, practica demonstrează că, problemele în implementarea prevederilor *prin tehnologiile informaționale sau al comunicațiilor electronice* vizează lacune în **infrastructură** (acces inegal, viteză), **securitatea cibernetică** (riscuri, confidențialitate), **competențe digitale** (lipsa personalului calificat, alfabetizare redusă), **costuri** (investiții mari inițiale), **reglementări** (încă lente), și **rezistența la schimbare** (utilizatori, instituții), ducând la excludere digitală și ineficiență, în ciuda potențialului de transformare digitală a guvernantei, serviciilor și economiei.

De exemplu, probleme în infrastructură și acces se manifestă prin aceea că zone rurale sau au conectivitate slabă sau n-au deloc, ori infrastructură este învechită, insuficientă pentru aplicații avansate; lipsă de personal calificat – dificultatea de a găsi experți în securitate; investiții majore – costuri ridicate pentru implementarea, întreținerea și modernizarea sistemelor IT; eșecul adopției – utilizatorii nu adoptă noile platforme din cauza complexității; lipsei finanțelor etc.

Pentru implementarea cu succes a prevederilor normative sus-menționate este necesară o abordare holistică, cu investiții în infrastructură, formarea personalului, securitate și un cadru legislativ adaptabil, pentru a preveni violența psihologică *prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al comunicațiilor electronice*.

Concluzii:

Din cele analizate putem generaliza că, într-devăr, modificările efectuate prin Legea Nr. 252 din 10.07.2025, în domeniul violenței domestice, este nu numai un pas decisiv în armonizarea legislației naționale cu prevederile Convenției de la Istanbul și cu standardele internaționale de protecție a victimelor violenței, dar și un semnal puternic că Republica Moldova a ales să protejeze demnitatea și drepturile fiecărei femei și fete.

Numai pentru aplicarea reglementărilor noi cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, pentru protejarea mai bună a victimelor violenței de familie, și anume în cazul violenței psihologice *prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al comunicațiilor electronice*, actelor de persecuție, este necesar să fie efectuat încă mult de către stat: investiții în infrastructură (viteza internetului), utilajul tehnic modernizat pentru autoritățile/instituțiile competente, programele eficiente, și cel mai principal, personalul calificat.

Referințe bibliografice:

1. <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport-2020-privind-violen%C8%9Ba-%C3%AEn-familie-%C8%99i-fa%C8%9B%C4%83-de-femei.pdf> Raport-2020-privind-violenta-in-familie-si-fata-de-femei.pdf
2. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Nr. 45 din 01.03.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.03.2008, nr. 55-56.
3. <https://ardom.ro/articole/ce-este-violenta-in%20familie> Drepturile omului.

4. <https://anpcv.gov.md/en> Agenția Națională de Prevenire și Combatere a Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie, autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului
5. <https://antiviolența.md/wp-content/uploads/2021/02/Ghid-EMT-WEB-romana.pdf> Ghid-EMT-WEB-romana.pdf
6. https://old.probațiune.gov.md/tc_userfiles/file/Instrucțiuni_regulamente/Ghidul%20consilierului%20de%20proba%C8%9Biune%20%C3%AEn%20activitatea%20cu%20programe%20proba%C8%9Bionale.pdf Ghidul consilierului de probațiune în activitatea cu programe probaționale
7. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150197&lang=ro Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative. Nr. 252 din 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.08.2025, nr. 430-433.
8. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XVI din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129.

ASPECTELE ETICO-JURIDICE ALE DEȚINUȚILOR CU DIZABILITĂȚI MINTALE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR: ÎNTRE RESPONSABILITATE JURIDICĂ ȘI INTERVENȚIE CLINICĂ BAZATĂ PE DOVEZI

ETHICO-LEGAL ASPECTS OF PRISONERS WITH MENTAL DISABILITIES IN THE PENITENTIARY SYSTEM: BETWEEN LEGAL RESPONSIBILITY AND EVIDENCE-BASED CLINICAL INTERVENTION

Adriana PALADI, dr. șt. filos., conf.univ.,

USMF „Nicolae Testemițanu”,

E-mail: adriana.paladi@usmf.md

ORCID ID: [0000-0002-3655-0640](https://orcid.org/0000-0002-3655-0640)

Irina BARBÎROȘ, master în sănătate publică,

Șef al Direcției medicale, comisar principal de justiție

Administrația Națională a Penitenciarelor,

E-mail: i.barbirosh@anp.gov.md

ORCID ID: 0000-0002-9462-9613

Irina BUNESCU, master în științe ale educației,

Medic infecționist, INVITRO Diagnostics

Studentă anul I, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației,

Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova,

E-mail: bunescu.irina@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0001-5181-0810

Rezumat: *Populația carcerală cu dizabilități mintale este extrem de vulnerabilă, având o prevalență ridicată a tulburărilor psihiatrice asociate cu multiple comorbidități. Etico-juridic, cadrul normativ (Legea nr. 114/2024, Codul de Executare, art. 289) obligă statul să asigure evaluare, tratament și protecție adecvată. Principiile etice ale non-maleficenței și protecției persoanelor vulnerabile orientează intervenția în situațiile de criză. Integrarea instrumentelor bazate pe dovezi — evaluarea riscului suicidar, protocoalele clinice și intervențiile psihosociale — sunt esențiale*

pentru asigurarea dreptului la sănătate în detenție, reducerea incidentelor critice și consolidarea reintegrării.

Cuvinte-cheie: *dizabilități mintale, etică juridică, sănătate mintală, penitenciar, intervenții bazate pe dovezi, politici publice*

Abstract: *The prison population with mental disabilities is extremely vulnerable, with a high prevalence of psychiatric disorders associated with multiple comorbidities. From an ethical-legal perspective, the normative framework (Law no. 114/2024, Enforcement Code, art. 289) obliges the state to ensure appropriate evaluation, treatment, and protection. The ethical principles of non-maleficence and the protection of vulnerable persons guide intervention in crisis situations. The integration of evidence-based tools — suicide risk assessment, clinical protocols, and psychosocial interventions — is essential for safeguarding the right to health in detention, reducing critical incidents, and strengthening reintegration.*

Keywords: *mental disabilities, legal ethics, mental health, penitentiary, evidence-based interventions, public policies*

Deținuții cu dizabilități mintale constituie un subgrup cu nevoi complexe, caracterizat prin prevalențe ridicate ale tulburărilor psihiatrice asociaate cu comorbidități frecvente, influențate de factori precum traumele și consumul problematic de substanțe.

Din perspectivă etico-juridică, asistența acestor persoane este reglementată printr-un cadru normativ complex, care include Legea nr. 114/2024 privind sănătatea mintală, HG nr. 971/2023 privind Programul Național de Sănătate Mintală, Codul de Executare (art. 289) și Ordinul MJ nr. 343/2022 privind organizarea asistenței psihiatrice în penitenciare. Aceste acte stabilesc obligația statului de a asigura evaluarea, tratamentul, supravegherea și protecția, inclusiv transferul către instituții specializate în cazurile de iresponsabilitate penală.

Principiile etice ale protecției persoanelor vulnerabile și respectului demnității ghidează intervențiile în situații clinice critice. Implementarea abordărilor bazate pe dovezi din științele psiho-comportamentale (psihiatrie, psihologie) este crucială pentru optimizarea proceselor decizionale.

Integrarea instrumentelor validate științific — evaluarea riscului suicidal, protocoalele clinice și farmacoterapiei de menținere — asigură dreptul la sănătate în detenție, îmbunătățind managementul clinic, reducând incidentele critice și consolidând programele de reintegrare. Gradul de adaptare a sistemului la nevoile deținuților cu dizabilități reprezintă un indicator direct al maturității instituționale și al angajamentului față de standardele contemporane de sănătate mintală și protecție juridică.

Concluzii: Integrarea științei medicale și a dreptului este esențială pentru reforma penitenciară, prin aplicarea ghidurilor clinice și instruirea personalului. Prevenirea suicidului și gestionarea tulburărilor psihiatrice necesită intervenții multidisciplinare iar, când este cazul, alternative la detenție. Nivelul de protecție oferit deținuților cu dizabilități mintale indică maturitatea instituțională în garantarea drepturilor fundamentale.

Referințe bibliografice:

1. United Nations. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York: UN, 2006.
1. United Nations General Assembly. *The Nelson Mandela Rules: Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. New York: UN, 2015.
2. Republica Moldova. *Codul de Executare*, adoptat prin Legea nr. 443-XIII din 24 decembrie 1995, art. 289. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995.

3. Parlamentul Republicii Moldova. *Legea nr. 114/2024 privind sănătatea mintală*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024.
4. Guvernul Republicii Moldova. *Hotărârea nr. 971/2023 privind Programul Național de Sănătate Mintală*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023.
5. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. *Ordinul nr. 343/2022 privind organizarea asistenței psihiatrice în penitenciare*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC ȘI POLITICO-ADMINISTRATIV”
Ediția a XI-a

**Secția Științe juridice și
Științe Politice și Administrative**

Bun de tipar 18.06.26
Coli de tipar 13,0
Hârtie offset. Tipar RISO

Formatul hârtiei 60x84 1/8
Tirajul 50 ex.
Comanda nr. 59

MD-2004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 168, UTM
MD-2045, Chișinău, str. Studenților, 9/9, Editura „Tehnica-UTM”